

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

SEBEP VE SONUÇLARIYLA HUNEYN GAZVESİ

Nurgissa DUISENOV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL

Konya-2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nurgissa DÜİSENOV	
	Numarası	084246011021	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / İslâm Tarihi Bilim Dalı	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tezin Adı	Sebep ve Sonuçlarıyla Huneyn Gazvesi	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Nurgissa DÜİSENOV

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nurgissa DUISENOV	
	Numarası	084246011021	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / İslâm Tarihi Bilim Dalı	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL	
	Tezin Adı	Sebeup ve Sonuçlarıyla Huneyn Gazvesi	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Sebeup ve Sonuçlarıyla Huneyn Gazvesi başlıklı bu çalışma 19/09/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL

Prof. Dr. Ahmet ÖNKAL

Prof. Dr. M. Bahaüddin VAROL

ÖNSÖZ

Savaşlar dönüm noktalarına, dönüm noktaları savaşlara denk düşer. İnsanlık tarihi dikkatle incelendiğinde savaşların ne kadar önemli bir yekûn tuttuğu görülecektir. İnsanlar yaratılışlarından günümüze kadar birçok sebeplerle savaşmışlardır.

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in (a.s.) hayatında da savaşlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in hayatını tam manasıyla anlamak için onun savaşlarını ve bu savaşların neden ve sonuçlarını bilmemiz gerekmektedir. Hz. Peygamber bir hadis-i şerifinde: "Ben rahmet peygamberiyim, ben harp peygamberiyim." buyurmuştur. Kendisinin de vurguladığı gibi o, önce rahmet peygamberidir veya Kur'ân'ın tabiriyle âlemlere rahmettir. Onun savaşçı olma özelliği ikinci planda gelir. Hz. Peygamber'in peygamberlik görevinin önemli bir kısmını oluşturan Medine döneminde savaşları karşımıza çıkmaktadır. Fakat Hz. Peygamber'in bu savaşları dünya tarihinin en insancıl savaşlarıdır. Muhammed Hamidullah'ın da belirttiği gibi, Hz. Peygamber son nefesini verdiği sıralarda İslâm üç milyon kilometre karelik bir alana yayılmıştı. Bu dönemde savaşlarda ölü düşman sayısı ise sadece iki yüz elli kişi civarındaydı. Müslümanların kaybı ise on yıllık bir dönemde ayda bir şehitti. Hz. Peygamber yaptığı savaşlarda uyguladığı ilkelerle insanlığa savaşın da bir ahlâkı ve gayesi olduğunu göstermiştir. Hz. Peygamber her konuda olduğu gibi bu konuda da bizler için en güzel örnek olmuştur.

Bu çalışmamız Hz. Peygamber'in (a.s.) en önemli savaşlarından birisi olan ve Hevâzin ile Sakîf kabileleriyle gerçekleşen "Huneyn Gazvesi'ni" konu edinmiştir.

Söz konusu olan bu gazvenin tarihsel sürecini kaynakların bize gösterdiği çizgide tarafsız ve açık bir şekilde sunmayı amaçlamış bulunmaktayız.

Araştırmamız, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde öncelikle konunun kapsamı, önemi, amacı ve çalışmanın yöntemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmamız esnasında başvurduğumuz kaynaklar ve araştırmalar konusunda bilgi verilmiş, ardından Mekkeliler ve Medine'deki Müslümanlar arasında yaşanan siyasî olaylar kısaca ele alınmış, Huneyn Gazvesi öncesinde tarafların ne durumda olduğuna değinilmiştir.

İlk bölümde, Huneyn Gazvesi'ni hazırlayan sebepler ve bu sefere katılanların sayıları hakkındaki rivayetler ve yapılan hazırlıklar üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu savaşta Hz. Peygamber'in yanında yer alan Mekkeliler'in maksatları zikredilmiştir.

İkinci bölümde, gazveye çıkılan tarih ve Huneyn Gazvesi'ne dek yolculuk esnasında yaşananlar, ulaşabildiğimiz kadarıyla detaylı bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise, Huneyn Gazvesi'nden sonra gerçekleşen Tâif Muhasarası, Müslümanların elde ettiği ganimeti ve bu ganimetin dağıtım süreci ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde ise, yapılan bu çalışma sonucunda varılan önemli neticeler ortaya konulmuştur.

Çalışmamızda her konuda yol gösteren, danışmanım Prof. Dr. Ahmet Turan Yüksel'e en içten şükranlarımı arz ederim.

Nurgissa DÜSENOV

KONYA-2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nurgissa DÜİSENOV	Numarası: 084246011021
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / İslâm Tarihi Bilim Dalı	
	Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL	
	Tezin Adı	Sebepler ve Sonuçlarıyla Huneyn Gazvesi	

ÖZET

Huneyn Gazvesi Müslümanların Hevâzin ve Sâkif kabileleriyle H. 8 Şevval ayında (Ocak 630) Mekke fethinin akabinde yaptığı savaş olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Söz konusu olan bu gazvenin tarihsel sürecini kaynakların bize gösterdiği çizgide tarafsız ve açık bir şekilde sunmayı amaçlamış bulunmaktayız.

Tez giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde öncelikle konunun kapsamı, önemi, amacı ve çalışmanın yöntemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmamız esnasında başvurduğumuz kaynaklar ve araştırmalar konusunda bilgi verilmiş, ardından Mekkeliler ve Medine'deki Müslümanlar arasında yaşanan siyasî olaylar kısaca ele alınmış, Huneyn Gazvesi öncesinde tarafların ne durumda olduğuna değinilmiştir. İlk bölümde, Huneyn Gazvesi'ni hazırlayan sebepler ve bu sefere katılanların sayıları hakkındaki rivayetler ve yapılan hazırlıklar üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu savaşta Hz. Peygamber'in yanında yer alan Mekkeliler'in maksatları zikredilmiştir. İkinci bölümde, gazveye çıkılan tarih ve Huneyn Gazvesi'ne dek yolculuk esnasında yaşananlar, ulaşabildiğimiz kadarıyla detaylı bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise, Huneyn Gazvesi'nden sonra gerçekleşen Tâif Muhasarası, Müslümanların elde ettiği ganimeti ve bu

ganimetin dağıtım süreci ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise, yapılan bu çalışma sonucunda varılan önemli neticeler ortaya konulmuştur.

Çalışmamızda başta Kurân-ı Kerîm, hadis külliyatları, tarihi ve coğrafi eserlerden yola çıkarak, İslâm tarihi kaynakları, tarihi vesikalar ve elde ettiğimiz verileri tahlil ve sentezini yapma yöntemi izlenmiştir.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nurgissa DÜİSENOV	Numarası: 084246011021
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / İslâm Tarihi Bilim Dalı	
	Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL	
	Tezin İngilizce Adı	The Causes and The Consequences of Battle of Huneyn	

SUMMARY

Huneyn Battle has got more importance because of that it occurred against Hevazin and Sakif tribes in the month of Sevvâl (630, January) after conquest of Mekke.

We intend to present the historical process of Huneyn Battle with noncommittal and clearly by the help of sources.

This work is formed by introduction, three parts and result. In the introduction part, first of all it is emphasized that the extent, importance, aim of the subject and its method. It is also given information about researches and sources which we applied while working, after that it is emphasized political events shortly between Moslems in Mekke and Medine, then it is touched that how were the sides before Huneyn Battle. In the first part, it is explained that the causes of the Huneyn Battle and the rumours about the participants of this expedition and the preparations of the battle. It is also mentioned the purposes of the people, live in Mekke, who were near the Hz. Prophet. In the second part, it is tried to present the beginning date of the battle and the all events which happened during the expedition till the Huneyn Battle, as we could reach by detailed. In the third and the last part, Taif Siege which occurred after Huneyn battle, spoils which Moslems obtained and

the distribution of these spoils were mentioned. In the conclusion part, the important results which we had at the end of this work, were explained.

In this work we want to benefit from Koran, Hz. Prophet's sayings, historical and geographical written work and we followed historical sources of Islam, historical document and datum which we have obtained by analysing and synthesizing this work.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	I
YÜKSEL LİSANS TEZ KABUL FORMU	II
ÖNSÖZ	III
ÖZET	V
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları	1
2. Huneyn Gazvesi Öncesi Duruma Genel Bir Bakış	5
I. BÖLÜM	
HUNEYN GAZVESİ'NİN SEBEPLERİ VE SAVAŞ HAZIRLIKLARI.....	11
1- Huneyn Gazvesi'nin Tarihi, Mevkii ve Sebepleri	11
2- İki Tarafın Savaş Hazırlıkları	13
a) Mâlik b. Avf'ın Liderliğinde Müşriklerin Savaş Hazırlıkları	13
b) Abdullah b. Ebî Hadred'in Gözcü Olarak Hevâzinliler'in Üzerine Gönderilmesi	17
c) Müslümanların Sefer Hazırlığı.....	18
3- Müslümanların Sayılarının Çokluğuyla Gururlanmaları.....	20
II. BÖLÜM	
HZ. PEYGAMBER'İN MEKKE'DEN HAREKETİ VE HUNEYN GAZVESİ... 23	23
1- Huneyn Vadisine Kadar Yolda Yaşananlar.....	23
a) Hz. Peygamber'in Kâfirlere Benzemeyi Yasaklaması.....	23
b) Hevâzin Gözetleyicilerinin Korku İçinde Ordularına Dönüşleri	25
c) Hz. Peygamber'in Müslümanları Harbe Teşvik Etmesi	25
2- Düşmanla Karşılaşma ve Öncü Birliğin Bozulması	26
a) Kadın Sahabî Ümmü Süleym'in Hz. Peygamber'in Önündeki Cesareti	29

b) Müslümanların Bozgunu Karşısında Bazı Mekkeliler'in Tutumu	30
c) Şeybe bint Osman'ın Hz. Peygamber'e Suikast Teşebbüsü	31
d) İslâm Ordusunun Toplanması	32
3- Müşriklerin Hezimetini	35
a) Rebâa b. Rüfey'in Düreyd b. es-Sımm'e Öldürmesi.....	37
b) Müşriklerin Takip Edilmesi	38
c) Hz. Peygamber'in Sütkardeşi Şeyma bint el-Hâris'le Karşılaşması	39
d) Müslümanların Kadın, Çocuk ve Yaşlı Kimseleri Öldürmelerinin Yasaklanması.....	40
4- Ebû Âmir el-Eş'arî'nin Evtâs Seriyyesi	40

III. BÖLÜM

HUNEYN GAZVESİ'NDEN SONRAKİ GELİŞMELER VE HUNEYN

GAZVESİ'NİN SONUÇLARI	44
1- Ganimetlerin Ci'râne Mevkine Gönderilişi.....	44
2- Tâif Muharasası	44
3- Tâif Muharasası'ndan Sonraki Gelişmeler.....	50
a) Tâif'ten Dönüş ve Ganimet Mallarının Taksimi	50
b) Bazı Bedevilerin Hz. Peygamber'e Ganimetlerin Bölüşürülmesi Konusundaki İtirazları.....	51
c) Gönülleri İslâm'a Isındırılan Kimseler	53
d) Hevâzin Heyetinin Hz. Peygamber'in Yanına Gelişi	59
4- Hz. Peygamber Tarafından Ensar'ın Övülmesi	61
5- Hz. Peygamber'in Ci'râne Umresi.....	64
6- Huneyn Gazvesi'nin Sonuçları	65
SONUÇ	68
BİBLİYOGRAFYA.....	72
EKLER	77

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
b.	: Bin, İbn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicri
H.z.	: Hazreti
s.	: Sayfa
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
terc.	: Tercüme eden
Thk.	: Tahkik eden
trs.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

1. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Çalışmamızın konusunu, Hz. Peygamber'in (a.s.) ve Müslümanların Mekkeliler'e kendini kabul ettirmiş olması sebebiyle İslâm tarihinin önemli bir zafer noktası olarak kabul edilen Hevâzin kabilesi ile yapılan "Huneyn Gazvesi" oluşturmaktadır.

Mekke ile Necid arasında ve Güneyde Yemen'e kadar uzanan bölgelerde yayılmış olan Hevâzin kabileleri ile Kureyş arasında ticari rekabetin tesiriyle Cahiliye döneminden beri süregelen bir düşmanlık vardı. Bu düşmanlık, Kureyş'e mensubiyeti sebebiyle Hz. Peygamber'e (a.s.) ve onun getirdiği İslâmiyet'e de yönelmişti. Bu çalışmada ise amaç, Hz. Peygamber'in Mekkeliler'e karşı kazandığı siyasî bir fetih sonucu ile Hevâzin ve Sakîf kabilesinin Hz. Muhammed (a.s.) ve ashabının kendisine saldıracağı düşüncesiyle İslâmiyet'e karşı savaşa hazırlanmalarındaki süreci incelemektir.

Çalışmamızda, tarihte meydana gelen Huneyn zaferi, genel olarak her yönüyle ele alınmaya çalışılmıştır. Bunun için kaynaklarda Huneyn Gazvesi esnasında yaşanmış olan olayları nakleden her türlü rivayet ve Kur'ân âyetlerine müracaat edilmiştir.

Bilindiği üzere ilk dönem İslâm tarihi çalışmalarında Medine dönemi siyasî, askerî, hukukî, sosyal, iktisadi ve dini gelişmeler açısından Mekke dönemine göre daha büyük önem taşımaktadır. İşte bu gelişmeler çerçevesinde Mekke'nin fethedilmesinin hemen ardından hicretin 8. yılında gerçekleşmiş olan Huneyn Gazvesi ve buna bağlı olarak Huneyn zaferine imza atılması, İslâm tarihinde önemli bir başarı olarak nitelenmektedir. Huneyn Gazvesi'nin araştırılmasında, birçok tarih çalışmasında olduğu gibi çok yönlü bir kaynak incelemesi yapılmıştır. Bu kaynaklar başta siyer, meğâzî olmak üzere ensâb, tabakât, tarih eserlerinden oluşmaktadır.

Kaynaklarımızdan ilki *Kur'ân-ı Kerîm*'dir. Kur'ân-ı Kerîm'deki Tevbe Sûresi'nde Huneyn Gazvesi ile ilgili sahabîlerin bir anlık bozguna uğramaları konusunda önemli bilgiler beyan edilmektedir. Daha sonra Yüce Allah'ın,

Müslümanların üzerine güven ve huzur indirdiğini ve zafer bahşedişini açıklamaktadır.

Hz. Peygamber'in (a.s.) sözleri, fiilleri ve takrirlerinden müteşekkil hadis külliyâtı da kaynaklarımız arasındadır. Hadis kaynakları arasında Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*¹ adlı eseri Huneyn Gazvesi ile ilgili detaylı bilgiler sunması bakımından önem taşımaktadır. Özellikle Buhârî'nin *Sahîhu'l-Buhârî*² adlı eserinde konumuzla doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı olan bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. Bu eserde karşılaştığımız bilgi zenginliği de bize hadis kitaplarının yalnızca siyer, megâzî, cihâd gibi bölümlerinde değil, her bölümde tarih çalışmalarına kaynaklık edebilecek önemli bilgilere ulaşmamızın mümkün olduğunu göstermektedir.

Yine Müslim'in *el-Câmîu's-Sahîh*'inde³ ve Ebû Dâvûd'un *Sünen*'i⁴ ayrıca İbn Hacer'in *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe*'si⁵ konumuzla ilgili bilgiler içermektedir.

Siyer kaynakları arasında ise en erken döneme ait olan eser İbn İshâk'ın kitabını esas alan ve eserdeki rivayetleri yeniden tertip ederek bazı ilâvelerde bulunan İbn Hişâm'ın *Sîretü İbn Hişâm* diye de anılan *es-Sîretü'n-Nebeviyye*⁶ adlı eseri çalışmamızda en fazla yararlandığımız kaynaklardan biridir.

Bir diğer önemli Meğâzî kaynağımız, araştırmamız boyunca her noktada müracaat ettiğimiz Vâkıdî'nin *Kitâbu'l-Meğâzî*⁷ adlı eseridir. Konumuzla ilgili en fazla bilgi sunan eserlerin başında bu çalışma gelmektedir. Bu eserin sonraki dönemlerde telif edilmiş birçok esere kaynaklık teşkil etmesi de onun ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca başvurduğumuz kaynaklardan İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*⁸ adlı eseri, Huneyn Gazvesi ile ilgili rivayetleri

¹ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh (ö.241/855), *el-Müsned*, I-VI, Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1978.

² el-Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdillâh (ö.256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VII, Beyrut, ts.

³ Müslim, Ebû'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyri en-Nisaburî (ö.261/875), *el-Câmîu's-Sahîh*, I-V, Beyrut-Lübân, ts.

⁴ Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshâk es-Sicistânî (ö.275/889), *Sünen*, I-IV, nşr. Dâru İhiyât't-Türâsi'l-Arabî, İstanbul, 1981.

⁵ İbn Hacer, Şihâbüddîn Ahmed b. Ali (ö.852/1448), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe*, I-IV, Beyrut, ts.

⁶ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (ö.218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I-II, thk. Mustafa es-Sakka ve diğ.leri, Mısır, 1955.

⁷ el-Vâkıdî, Muhammed b. Ömer (ö.207/822), *Kitâbu'l-Meğâzî*, I-III, thk. Marsden Jones, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, ts.

⁸ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed (ö.230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-IX, Dâru Sadr, Beyrut, ts.

aktarmaktadır.

Esas olarak Hz. Adem'in (a.s.) yaratılışından başlayıp müellifin yaşadığı döneme kadar meydana gelen olayları içeren genel tarih kitapları arasında çalışmamızda sıkça müracaat ettiğimiz kaynaklardan olan Taberî'nin *Târîhu't-Taberî*⁹, İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târîh ile Üsdü'l-Ğâbe*¹⁰ adlı eserleri İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye*¹¹ ve Makrizî'nin *İmtâü'l-Esmâ*¹² adlı eserleri yer almaktadır.

Daha sonra faydalandığımız kaynaklardan, Belâzürî'nin *Fütûhu'l-Büldân* ve *Ensâbü'l-Eşraf*¹³ ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Zâdü'l-Me'âd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*¹⁴ adlı eserleri konuyla ilgili tatmin edici bilgiler sunmaktadır. Siyer, megâzî ve tarih kitaplarının yanı sıra hadis literatürü içerisinde yaptığımız taramalar bize Hz. Peygamber (a.s.) döneminin sosyal ve kültürel hayatını tanıma noktasında büyük katkı sağlamıştır.

Coğrafya kitaplarından Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemü'l-Büldân*¹⁵ adlı kitabı ve Ya'kûbî'nin *Târîhu'l-Ya'kûbî* adlı eseri¹⁶ Huneyn Gazvesi sürecinde güzergâhu oluşturan yerler, sayılar hakkında bilgiler vermesi bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmamız esnasında başvurduğumuz kaynakların bir kısmını da tefsir kitapları oluşturmaktadır. Çünkü bu gazve esnasında nâzil olan Tevbe Sûresi'nin 25-27. âyetleri konumuzu doğrudan ilgilendirmektedir. Tevbe Sûresi Hz. Peygamber ve Müslümanlar ile Hevâzin kabilesi arasında meydana gelen gazve esnasında nâzil

⁹ et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö.310/922), *Târîhu't-Taberî*, I-IX, thk. Muhammed Ebû Fadl İbrâhim, Dârü'l-Meârif, Mısır, ts.

¹⁰ İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzüddîn Ali b. Muhammed (ö.630/1232), *el-Kâmil fi't-Târîh*, I-XII, Dâru Sadr, Beyrut, 1965; *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, I-V, thk. Ali Muhammed Muavviz, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Riyad, ts.

¹¹ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmail b. Şihâbüddîn Ömer (ö.774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Mektebetü'l-Hâncî, Mısır, 1932.

¹² el-Makrizî, Takiyüddîn Ahmed b. Ali (ö.845/1442), *İmtâü'l-Esmâ*, I-IV, thk. Muhammed Abdülhamîd en-Nümeysî, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999.

¹³ el-Belâzürî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ (ö.279/892), *Ensâbü'l-Eşraf*, I-XI, thk. Muhammed Hamidullah, Dârü'l-Fikr, Beyrut-Lübnân, 1996; *Fütûhu'l-Büldân*, thk. Rıdvan Muhammed Rıdvan, Beyrut, ts.

¹⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr (ö.751/1350), *Zâdü'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*, I-II, Mısır, 1928.

¹⁵ Yâkût el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebû Abdillâh (ö.626/1229), *Mu'cemü'l-Büldân*, I-X, Beyrut, ts.

¹⁶ el-Ya'kûbî, Ahmed b. İshâk b. Ca'fer (ö.294/897), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, I-II, nşr. Muhammed Ali Baydun, Beyrut, 2002.

olmuştur. Buna örnek olarak Taberî'nin *Câmiu'l-Beyan*'ı,¹⁷ Kurtubî'nin *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*'ı¹⁸ ayrıca Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'ân Dili*¹⁹ adlı eserleri söylenebilir.

Temel eserleri bir araya getiren, bununla beraber genellikle Vâkıdî'yi esas alan ve her bir konuyu ayrı başlıklandırarak rivayetleri daha kolay görmemizi sağlayan Âsım Köksal'ın *İslâm Tarihi*,²⁰ Mevdûdî'nin *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*²¹ ve Ramazan el-Bûtî'nin *Fıkhu's-Sîre*²² ve Mahmud Şâkir'in, *Hz. Adem'den Bugüne kadar İslâm Tarihi*²³ adlı eserleri de bize geniş bilgiler sunmuş ve kaynaklara ulaşma noktasında fayda sağlamıştır.

Ayrıca çağımız araştırmacılarından Muhammed Hamidullah'ın *İslâm Peygamberi ve Peygamber'in Savaşları*²⁴ adlı çalışmaları konumuza detaylı bilgiler vermektedir.

Son olarak *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nden çalışmamızın her safhasında faydalandık.

¹⁷ et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö.310/922), *Câmiu'l-Beyan fi Te'vîli'l-Kur'ân*, I-XXX, thk. Mustafa Babû'l-Halebî, Mısır, 1954.

¹⁸ el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed Ebû Abdillâh (ö. 671/1220), *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XVIII, terc. M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, İstanbul, 1999.

¹⁹ Elmalılı, M. Hamdi Yazır (ö.1361/1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, Halil Eser Dağıtım, İstanbul, ts.

²⁰ Köksal, M. Âsım, *İslâm Tarihi*, I-X, Şâmil Yayınları, İstanbul, 1981.

²¹ Mevdûdî, Seyyid Ebül-Âlâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz.Peygamber'in Hayatı*, I-III, terc. Ahmet Asrar, Pınar Yayınları, İstanbul, 1992.

²² el-Bûtî, M. Said Ramazan, *Fıkhu's-Sîre*, terc. Ali Nar-Orhan Aktepe, İstanbul, 2003.

²³ Mahmud Şâkir, *Hz. Adem'den Bugüne İslâm Tarihi*, I-VIII, terc. Ferit Aydın, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2004.

²⁴ Muhammed Hamidullah, (ö.1423/2002), *İslâm Peygamberi*, I-II, terc. Salih Tuğ, İrfan Yayınları, İstanbul, 1980; *Hz. Peygamber'in Savaşları*, terc. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, 2002.

2. Huneyn Gazvesi Öncesi Duruma Genel Bir Bakış

Bilindiği üzere Araplar soy bakımından Adnânîler ve Kahtânîler olmak üzere iki ana kısma ayrılırlardı. Adnânîler'in Kays Aylân ana boyuna bağlı oymaklardan birisi Hevâzin kabilesiydi. Hevâzin kabilesi de birçok kola ayrılmıştı. Bu kollar, Benû Sa'd b. Bekir, Benû Münebbih b. Bekir ve Benû Muaviye b. Bekir ile tâlî kolları olan Benû Cüşem b. Muaviye, Benû Nasr b. Muaviye, Âmir b. Sa'saa b. Muaviye, Benî Hilâl b. Âmir b. Sa'saa ve Benû Sakîf b. Münebbih'den oluşmaktaydı.²⁵ Kaynaklarda bu şekilde Hevâzin kabilesinin tâlî kollarından biri olarak gösterilen Sakîf kabilesinin menşei araştırıldığında, konunun biraz karışık olduğu görülecektir. Şöyle ki rivayetlerin bir kısmı Sakîf'i, İyad'a nispet ederken bir kısmı da Kays Aylân'a yani Hevâzin kabilesine bağlamaktadır. Ancak kesin olan şey, "Sakîf" kelimesinin, kabilenin atası olan Kasiyy b. Münebbih'in, "becerikli" manasına gelen lâkabı olduğudur. Sakîf kabilesi için öne sürülen bu iki neseb şu şekildedir:

a) Kasiyy b. Münebbih b. Nebî b. Mansûr b. Yakdûm b. Efsâ b. Du'mî b. İyad b. Nizar b. Maad b. Adnân'dır.²⁶

b) Kasiyy b. Münebbih b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafa b. Kays Aylân b. Mudar b. Nizar b. Maad b. Adnân'dır.²⁷

Sakîf oğullarına mensup olan Hevâzinliler; Arap Yarımadası'nın kuzey tarafında, Mekke ile Necid arasında yer alan geniş sahada ve güneyde Yemen'e kadar uzanan bölgelere yayılmış bir şekilde varlıklarını sürdürmekteydi.²⁸ Yemen hükümdarları, o dönemde büyük bir siyasi güç olarak Hevâzin kabilesinin yaşadığı toprakları nüfûzu altında bulundurmaktaydı. Hevâzin kabilesi de bu bölgede güvenli bir şekilde yaşantısını sürdürebilmesi karşılığında Yemen hükümdarına vergi ödemekteydi. Sakîf kabilesi ise Mekke yakınındaki Tâif şehrinde ikamet ediyorlardı. Hevâzinliler ile Mekkeli Kureyş kabilesi arasında ticarî rekabet dahil olmak üzere bazı konulardaki anlaşmazlıkların tesiriyle daha cahiliye dönemine dayanan savaşlar

²⁵ Kapar, Mehmet Ali, "Hevâzin", *DİA*, XVII, 276-277, İstanbul, 1998.

²⁶ İbn Kuteybe, Ebû Abdillâh (ö.276/889), *el-Meârîf*, terc. Hasan Ege, İstanbul, ts, s. 51.

²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 60; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 684.

²⁸ Muhammed Hamidullah, "Huneyn", *DİA*, XVIII, 376, İstanbul, 1998.

ve bundan doğan bir düşmanlık mevcut idi. Bu durum kabile topluluklarının İslâmî dönemde Hz. Peygamber'e (a.s.) düşmanlığında belirleyici bir rol oynamıştır.²⁹ Hevâzinliler'e mensup kolların Müslümanlarla ilişkilerine dikkat edildiğinde onların sürekli Müslümanlara düşmanlık ettiğini, Hz. Peygamber'e (a.s.) nefret ve kin beslediklerini gözlemek mümkündür. İslâm'a ve Müslümanlara karşı bu tavırlarıyla meşhur Hevâzinliler'in değişik kolları, çeşitli vesilelerle İslâm düşmanlarının saflarında yer almışlardı. Uhud Gazvesi'nde de görüldüğü üzere Mekke'de savaş hazırlıklarına başlayan Kureyşli Müşrikler Müslümanlara kapsamlı ve ağır bir darbe indirmek amacıyla etraf kabileleri de yardıma çağırarak suretiyle güçlü bir ordu hazırlamış ve Hevâzinliler'in Sakîf kabilesine mensup yüz kişi bu orduya iştirak etmişlerdi.³⁰ Hendek Gazvesi'nde de müttefik güçleri arasında Sakîfliler'in bulunduğu dair sahîh rivayetler vardır.³¹ Fakat Hevâzinliler'in İslâm düşmanlığı bununla sınırlı kalmamış, Müslümanlara yönelik çeşitli provokasyonlar ve eylemlere giriştikleri için Müslümanların bu kabile topluluklarıyla ilişkileri siyasî ve askerî alanda problemlerle bir şekilde devam etmiş ve çeşitli vesilelerle bu kabileler üzerine askerî operasyonlar düzenlenmiştir. Bunlardan hicretin 4. yılının Safer ayında (Temmuz 625) Hevâzinliler'e mensup olan Benû Âmir b. Sa'saa kabilesinin sebep olduğu Bi'ri ma'ne faciasının³² intikamını almak için hicretin 6. senesinin Şaban ayında (Aralık 627-Ocak 628) Ali b. Ebî Tâlib'in Hevâzinliler'den Benû Sa'd b. Bekîr kabilesine yönelik düzenlediği Fedek Seriyyesi,³³ hicretin 7. yılının Şaban ayında (Aralık 628) Ömer b. Hattab'ın Türebe (Hevâzin) Seriyyesi,³⁴ aynı yılının Şaban ayında (Aralık 628) bu askerî operasyonun devamı niteliğinde düzenlenen Hz. Ebû Bekir'in Necid (Hevâzin) Seriyyesi,³⁵ hicretin 8. yılında Hz. Peygamber, Mekke'nin fethinden evvel müşrik Arap kabileleri üzerine bazı seriyyeler yapılmasını emretti. Bunlar arasında Rebiülevvel ayında (Temmuz 629) Şucâ' b.

²⁹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 482.

³⁰ İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed (ö.808/1406), *Târîhu İbn Haldûn*, I-VII, Beyrut, 1971, II, 24.

³¹ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, II, 580.

³² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 171.

³³ Algül, Hüseyin, '*Fedek*', *DİA*, XII, 294, İstanbul, 1995.

³⁴ Kapar, '*Hevâzin*', *DİA*, XVII, 277; Sarıçam, İbrahim, *H. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2001, s. 203.

³⁵ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 22.

Vehb'in komutasında yirmi dört kişilik bir birliğin seriyesi de vardır. Bu birlik, Siyy mevkiine, Tâif'li Benû Âmir kolu üzerine gönderilmiştir.³⁶ Yaşanan tarihî ve siyasi gerçeklikler, bu seriyyelerin ne kadar isabetli olduğunu gösterecektir. Arap toplumunun dağınık yaşama anlayışına uygun olarak siyasi tedbirler almak ve olayların gidişatına uygun bir şekilde hazırlık yapmak açısından seriyyelerin zorunluluğu anlaşılmaktadır. Hevâzinliler'e yönelik bu askerî operasyonların hepsi başarılı şekilde gerçekleşmiş ve hatta bu kabileye mensup bazı toplulukların İslâm'a girmesiyle sonuçlanmışsa da genel olarak bu durum Hevâzinliler'in İslâm düşmanlığını hafifletmemiştir. Kin ve düşmanlıkları artarak devam ettiği için Hevâzinliler, Hudeybiye Antlaşması sonrası ve Mekke'nin fethi sırasında Hz. Peygamber'in en önemli hedeflerinden biri haline gelmişlerdir. Nitekim Hudeybiye Antlaşması Müslümanların ve Müşriklerin 10 yıl süreyle birbirine saldırmayacakları esasına dayanıyordu. Son maddede ise taraflardan her birinin istediği kabileyle ortaklık yapmasına imkân tanıyordu.³⁷ Fakat Hudeybiye antlaşması gereği, Müslümanlar, Huzâa, Mekkeliler de Sakîf kabilesinin akrabası olan Benû Bekr kabileleriyle siyasi birlik kurarak müttefik olmuşlardı. Bu iki kabile arasında eskiden beri bir düşmanlık mevcuttu. Hicretin 8. yılının Şaban ayında Bekr kabilesinden bir grup, bir gece vakti ansızın Huzâalılar'a baskın yaparak yirmi dört kişiyi öldürdü.³⁸ Bu baskın sırasında Kureyş Müşrikleri Bekr kabilesine silah, binek ve su yardımı yapmışlardı.³⁹ Hatta Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil ve Süheyl b. Amr gibi bazı Kureyşliler gizlice, yüzlerini örterek baskına bizzat iştirak etmişlerdi.⁴⁰ Bu durum artık Hudeybiye musalahasının fiilen ihlal edildiğini gösteriyordu. Eğer bir tepki gösterilmezse, bu tür taarruzlar artarak devam edecekti. Olay Hz. Peygamber'e (a.s.) haber verildiğinde, önce diplomatik yöntemlere başvuruldu ve Kureyşliler'e mektup yazılarak ya Bekr kabilesiyle yaptıkları ittifakı bozmaları, ya da öldürülen Huzâalılar'ın diyetlerini ödemeleri istenildi. Eğer bu yollardan ikisini de kabule yanaşmazlarsa, kendileriyle savaşacakları ihtar edildi.

³⁶ Sariçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 205.

³⁷ Mahmud Şâkir, Hz. Adem'den Bugüne İslâm Tarihi, II, 157.

³⁸ el-Bûtî, Fıkhü's-Sîre, s. 379.

³⁹ İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, IV, 278.

⁴⁰ İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, II, 239.

Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'nin fethinden evvel, sefer için hazırlıklara başlanması talimatını verdiği halde, nereye doğru sefere çıkılacağını kimseye belirtmeyerek bir sır gibi saklamaktaydı.⁴¹ Fetih harekâtının gizli hazırlıklarına dair henüz bir bilgiye sahip olamayanlar arasında Hz. Peygamber'in (a.s.) en yakın arkadaşı olan Hz. Ebû Bekir de (r.a.) bulunmaktaydı. Rasûlullah'ın hedefleri arasında Kureyş'ten sonra en önemli olanı Sakîf kabilesi idi. Ebû Bekir, aslında tüm Müslümanların merakını celbeden bu meseleyi kızı Âişe'ye açtı, ancak kızından “Bilmiyorum, belki Süleym, belki Hevâzin, belki de Sakîfliler'e karşı gidecektir” cevabından başka bir şey öğrenemedi. Hz. Âişe sadece kendi fikrini söylemek suretiyle, oldukça isabetli bir bakış açısını ortaya koyuyordu.⁴² Görüldüğü gibi Hz. Muhammed (a.s.) bir peygamber olduğu kadar prensip sahibi ve ileri görüşlü bir kumandan olma özelliğine de sahip olarak, bu gizlilik ilkesini uygularken kişi ayırımı yapmıyor, sadece yapılması gerekenler noktasında direktifler vermekle yetiniyordu. Böylece olası büyük savaşların düşmanlar tarafından önceden haber alınarak, kendilerine karşı tedbir alınması da önlenmiş oluyordu. Mekkeliler kendilerine gelen elçileri, olumsuz yanıt vererek geri gönderdiler, ancak daha sonra pişman oldular. Arkalarından anlaşmayı yenilemek için Ebû Süfyân'ı Medine'ye gönderdiler.⁴³ Anlaşmanın süresini uzatmak veya yenilemek isteyen Ebû Süfyân'a anlaşmayı bozarak herhangi bir olay çıkarıp çıkarmadıkları soruldu. Ancak Kureyş'in reislerinden birisi ve tecrübeli bir yönetici durumunda olan Ebû Süfyân olayları inkar yoluna gitti. Tüm gayretlerine rağmen Ebû Süfyân Mekke'ye eli boş bir şekilde dönmek zorunda kaldı.⁴⁴ Artık Müslümanlar için harekete geçme zamanı gelmişti. Bu düşünceyle Hz. Peygamber (a.s.) sefer hazırlıklarına başlanması emrini verdi. Ancak nereye ve nasıl bir sefer düşünüldüğünü Hz. Âişe dâhil kimse bilmiyordu. Hz. Peygamber (a.s.) daha sonra hedefini Ebû Bekir'e bildirdi ise de bunu gizli tutmasını istedi. Bir taraftan da Medine çevresindeki kabilelere haber gönderilerek Ramazan ayının başlarında Medine'de toplanmaları istendi. Hz. Peygamber (a.s.) Müzeyne kabilesine asker toplamak üzere Bilâl b. Hâris'i gönderdi. Kabile de Hâlid b. Velîd'in komutasında 1000'i aşkın kişiyle ve üç sancakla bir

⁴¹ el-Bûtî, *Fıkhü's-Sîre*, s. 375.

⁴² Muhammed Hamidullah, “*Huneyn*”, *DİA*, XVIII, 376.

⁴³ Aycan, İrfan, “*Ebû Süfyân*”, *DİA*, X, 231, İstanbul, 1994.

⁴⁴ el-Bûtî, *Fıkhü's-Sîre*, s. 375.

birlik gönderdi.⁴⁵ Bu birlik daha sonra Huneyn Gazvesi'ne de katılacaktı.

Hevâzin kabilesi, Hz. Peygamber'in (a.s.) faaliyetlerini izlemesi ve kendilerine haber vermesi için bir casus görevlendirmişti. İslâm ordusunun gözcü birlikleri yolda bu casusu yakaladılar ve Hz. Peygamber'in (a.s.) huzuruna getirdiler. Sorguya çekilen casus, Hevâzin kabilesinin bazı Arap kabilelerini de yanına alarak Müslümanlara karşı savaş hazırlıklarına başladıklarını tüm ayrıntılarıyla haber verdi. Hz. Peygamber'in emriyle Hâlid b. Velîd tarafından tutuklanan casus, İslâm ordusu Merruzzahran'da konakladığı esnada kaçtı. Fakat Hâlid, casusu tekrar yakaladı ve durumu Hz. Peygamber'e (a.s.) bildirdi. O da Mekke'ye girinceye kadar casusun tutukluluk hâlinin devam etmesini istedi. Casus, fetih gerçekleşikten sonra Hz. Peygamber'in daveti üzerine İslâm'a girdi. Bu kimse Huneyn Gazvesi'nde Müslümanların safhasında yer alarak Evtâs'ta şehit düşecektir.⁴⁶

Daha sonra Müslümanlar, Mekke'ye iyice yaklaştıkları zaman seferin buraya yönelik planlandığını anladılar. Böylece Mekke şehri, pek çok kabileyle siyasî ve ekonomik işbirliği halinde olmasına rağmen hiçbir yerden destek almaya fırsat bulamadı. İkişer kişilik süvari birliklerinin gece meşale taşınması ve her neferin büyük ateşler yakması gibi askerî hileler sebebiyle Mekkeliler gelenleri olduğundan kat kat fazla zannederek korktular. Biraz da ani baskın sebebiyle şaşkınlığa uğrayan Mekkeliler fazla mukavemet göstermeden teslim olmak durumunda kaldı ve bu şekilde Mekke fethi fiilen tamamlanmış oldu.⁴⁷

Mekke tamamen Müslümanların kontrolüne geçtikten ve Hz. Peygamber (a.s.) Kâbe'ye girip tavafı yaptıktan sonra "Hak geldi batıl zail oldu, Muhakkak ki batıl zail olucudur"⁴⁸ âyetini okuyarak burada bulunan bütün putları parçaladı⁴⁹ ve böylece Kâbe uzun zaman sonra yeniden tevhid inancının merkezi haline gelmiş oldu.

Hz. Peygamber (a.s.) şehrin kontrolünü tamamen sağladıktan ve genel af ilan ettikten sonra Medine-Mekke bütünlüğü de sağlandı. Bunun yanı sıra Mekke'nin fethedilmesi civar kabileler, bilhassa Kureyşliler'e taraftar bulunan kabileler üzerinde

⁴⁵ Sarıçam, İbrahim, "Müzeyne", *DİA*, XXXII, 250, İstanbul, 2006.

⁴⁶ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, II, 806.

⁴⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 416.

⁴⁸ İsrâ, 15/81.

⁴⁹ el-Bûtî, *Fıkhü's-Sîre*, s. 379-380.

müspet tesirler bırakmış ve onların İslâm ve Müslümanlara karşı gönüllerinde sevgi dolu sıcak bir alâka duymasına sebep olmuştu. Bu ciddi alâka, onların bundan böyle Hz. Peygamber'in (a.s.) safında yer alacaklarının bir işareti sayılıyordu. Bundan ötürü, gönülleri hâlâ bu sıcak ilgiden mahrum bulunan ve bu mahrumiyetten sıyrılmak arzusu taşımayanlar da vardı: Sakîf ve Hevâzin kabileleri bunların başında yer alıyordu. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu kabileler, eskiden beri Hz. Peygamber'e (a.s.) ve Müslümanlara karşı şiddetli düşmanlıklarıyla biliniyorlardı. Bu yüzden Hudeybiye Antlaşması ve özellikle de Mekke fethiyle Müşriklerin safında ağırlık Kureyş'ten Hevâzin kabilelerine geçmiş ve bu kabile toplulukları, boşalan yeri doldurup İslâm'a karşı savaşa soyunmuşlardı.⁵⁰

İşte bu büyük fetih, Huneyn Gazvesi'nin meydana gelmesinde önemli bir paya sahiptir. Çünkü Mekke'nin fethiyle, Kureyş'in hemen hemen tamamı İslâmiyetle şereflenmiş, bu fetihle beraber Mekke civarındaki kabilelerin de kalpleri İslâm'a meyletmişti.

⁵⁰ Mübârekfûrî, Safiyyu'r-Rahmân, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, el-Câmiatu es-Selefiyye el-Hindi, Dârü İbn Kesîr, Dimâşk-Beyrut, ts, s. 438.

I. BÖLÜM

HUNEYN GAZVESİ'NİN SEBEPLERİ VE SAVAŞ HAZIRLIKLARI

1- Huneyn Gazvesi'nin Tarihi, Mevkii ve Sebepleri

Hz. Peygamber'in (a.s.) gaza ve seriyyelerinin sebepleri çeşitlidir. Bunlar, devletin varlığını devam ettirmek, haber toplamak, İslâm uğruna davet etmek, müdafaa, kervan takibi, anlaşmaya ihanet edilmesi, Müşriklerin harp teklifi, putları tahrib etmek ve diğer sebepler⁵¹ şeklinde sıralanabilir.

Huneyn Gazvesi, Kur'ân-ı Kerîm'de adına yer verilen iki gazveden birisidir. Diğer ise Bedir Gazvesi'dir.⁵² Bu gazve, cereyan ettiği yere nispetle Huneyn adıyla anıldığı gibi Hz. Peygamber (a.s.) ile savaşmak için gelen Hevâzin⁵³ kabilesine nispetle Hevâzin Gazvesi⁵⁴ olarak da tarihe geçmiştir.

Bu gazve hicretin 8. yılı Şevval ayında gerçekleşmiş.⁵⁵ Şevval'ın beşinci günü gece, 27 Ocak 630 tarihinde Huneyn vadisine hareket edilmiştir.⁵⁶

İbn Kesîr'in kaydettiği bir rivayete göre Ramazan-ı şerifin bitimine on gün kala Mekke fethedildi. Yani Hevâzin'e gitmeden on beş gün önce Mekke fethedildi.⁵⁷ Vâkıdî'nin rivayetine göre Rasûlullah (a.s.) Mekke'yi fethettikten sonra orada on beş gün ikamet etti. Kâbe'de iki rekat namaz kıldı. Sonra 6 Şevval de

⁵¹ Geniş bilgi için bkz; Kapar, Mehmet Ali, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İlim Yayınları, İstanbul, 1987, s. 171-187.

⁵² “Andolsun, siz güçsüz iken Allah size Bedir'de yardımıyla zafer verdi. Şu halde Allah'tan sakının, O'na şükredebilesiniz.” Âl-i İmrân, 3/123; Bazı İslâm âlimleri Huneyn Gazvesi'ni önemi bakımından Büyük Bedir Gazvesi'ne benzetmektedirler. İbn Kayyım müşrik Araplarla yapılan savaşların Bedir'le başlayıp Huneyn'le bittiğine dikkat çekerek bu iki savaşın önemi ve vukû bulan hadiselerin benzerliği bakımından adlarının sürekli yan yana zikredildiğini söylemektedir. Bkz; İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, I, 190.

⁵³ Hevâzin, büyük bir Arap kabilesidir. Kabilenin nispet edildiği kişi ise, Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafa b. Kays Aylân, b. Mudar b. Nizar b. Maad b. Adnân'dır. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 14.

⁵⁴ “Andolsun, Allah birçok yerlerde ve Huneyn gününde size yardım etti. Hani çok sayıda oluştunuz sizi böbürlendirip-gururlandırmıştı, fakat size bir şey de sağlayamamıştı. Yer ise, bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonra arkanıza dönüp geri gitmişsiniz.” Tevbe, 9/25.

⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 261; el-Bûtî, *Fıkhü's-Sîre*, s. 423.

⁵⁶ İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahman (ö.597/1200), *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, I-XVIII, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, III, 332.

⁵⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 322.

geceleyin Huneyn'e doğru yola çıktı. 10 Şevval'de ise Huneyn mevkiine erişti.⁵⁸

Muhammed Hamidullah'ın ifadesine göre eski tarihçiler ve coğrafyacılar, bu savaşın yerini tam olarak tespit edememektedirler.⁵⁹ İbn Sa'd ve Makrizî bu mevkii Mekke'den üç gecelik mesafe, yani yirmi beş kilometre uzaklıkta Tâif yakınında,⁶⁰ Taberî'nin kaydettiği rivayete göre ise bu yer, Mekke'den Tâif'e giden yollardan biri üzerinde, Mekke'ye yaklaşık on kûsur mil uzaklıkta ve deve yürüyüşüyle Mekke'ye iki günlük mesafede diyerek tarif eder.⁶¹ Yani Huneyn mevkii, Arafat'ın arkasına düşer. Bunun yanı sıra Huneyn vadisinin Tihâme mıntıkasında,⁶² Hicaz topraklarının çukur geniş ve engin bir vadi olduğu,⁶³ ayrıca Zülmecâz eteğinde kurulduğu zikredilmektedir.⁶⁴

Makrizî'nin kaydettiği bir rivayete göre Huneyn b. Kâniye b. Mehlâil adında birisi gelip konakladıği için, Huneyn adıyla meşhur olmuştur.⁶⁵

Huneyn Gazvesi'nin meydana gelme sebebi şudur: Müslümanlar Mekke'nin fethinden sonra şehir içinde Allah'ın kendilerine zafer bahşedişinin sevincini yaşıyorlardı. Cihadın en büyük kısmı başarıyla ve zaferle sonuçlanmış durumdaydı. O sırada Hevâzin kabilesi sonlarının geleceği korkusunu yaşıyorlardı.⁶⁶ Bundan ötürü Hz. Peygamber'in (a.s.) emriyle Tâif yolu üzerindeki Nahle'de bulunan Uzzâ putunun yıkılması⁶⁷ aynı akıbetin kendi putları olan Lât'ın⁶⁸ da başına geleceğini düşünen Sakîf kabilesini de telaşlandırdı. Bu durum onların savaşa katılımında etkili oldu.⁶⁹ Hevâzinler'le Sakîfler'in ileri gelenleri, kendilerine Mâlik b. Avf b. Sa'd b. Rebîa en-Nasî'yi lider tayin ederek,⁷⁰ birbirlerine gidip gelmeye, başka kabileler arasında dolaşarak onları İslâmiyet'e karşı kışkırtmaya, Hz. Peygamber (a.s.) ve

⁵⁸ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 889.

⁵⁹ Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 91.

⁶⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 149; el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 8.

⁶¹ et-Taberî, *Târihu't-Taberî*, III, 70.

⁶² İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali (ö.456/1064), *Cevâmiu's-Sîre*, Beyrut, 1982, s. 238; el-Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VIII, 167.

⁶³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 442.

⁶⁴ et-Taberî, *Târihu't-Taberî*, III, 70.

⁶⁵ el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 8.

⁶⁶ İbn Seyyidi'n-Nâs (ö.734/1334), *Uyûnu'l-Eser fi Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâili ve's-Siyer*, I-II, Beyrut, ts, II, 187.

⁶⁷ Lings, Martin, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, terc. Nazife Şişman, İstanbul, 1991, s. 419.

⁶⁸ Lât Arapların taptıkları putlardan bir puttur. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 401.

⁶⁹ Muhammed Hamidullah, "*Huneyn*", *DİA*, XVIII, 376.

⁷⁰ İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, II, 45.

ordusuna karşı çok büyük ve çeşitli kabilelerden oluşan bir ordu hazırlamaya karar verdiler. Kureyş kabilesinin savaşmayı bilmemesinden dolayı Müslümanlara mağlup olduğunu iddia eden Hevâzinliler, Sakîfliler ve taraftarları Mekke'yi fetheden Müslümanların kendilerine saldırmasından önce kendilerinin Müslümanlara saldırılarının daha uygun olacağı görüşünü paylaşarak⁷¹ savaş hazırlıklarına giriştiler.

2- İki Tarafın Savaş Hazırlıkları

a) Mâlik b. Avf'ın Liderliğinde Müşriklerin Savaş Hazırlıkları

Hız. Peygamber (a.s.) ve ashabının üzerlerine sefer yapacağından endişe eden Hevâzin ve Sakîf kabileleri, büyük bir ordu hazırlamaya ve ilk saldırıyı kendileri yapmaya karar verdiler.⁷² ‘‘Hatta harekât durumunu öğrenmek için, casuslarını yola çıkarmışlardı’’.⁷³

İbn Kayyım el-Cevziyye'nin kaydettiği bir rivayete göre Hevâzinliler'in ve Sakîfliler'in birleşmesinin sebebi, Hız. Peygamber (a.s.) ve ashabının Mekke'nin fethini tamamladığını duyunca Mâlik b. Avf en-Nasrî'nin davetiyle müşriklerin bir toplantı yapmasıdır. Bu toplantıya Sâkif ve diğer kabileler katılmıştı.⁷⁴

Hevâzin ile birlikte Sakîf'in tamamı, Nasr ve Cüşem'in hepsi,⁷⁵ Sa'd b. Bekr ve Hilâl'den de az bir grup onlara katıldı.⁷⁶ Kays Aylân kabilesinden de ancak bir grup katıldı. Hevâzin'den ne Ka'b ne de Kilâb kabileleri, bu topluluğa katıldılar.⁷⁷ Zira İbn Ebî Berâ, o kabilelerin yanlarına kadar gitti ve kendilerine: ‘‘Vallahi siz doğu'dan batı'ya kadar Muhammed'e düşmanlık yapsanız dahi, o kesinlikle size galip gelecektir’’ diyerek onları harekete katılmaktan vazgeçirmiştir. Yukarıda söz ettiğimiz kabilelerin hepsi Benû Nasr kabilesinden olan Mâlik b. Avf'ın komutanlığında birleştiler.⁷⁸ Mâlik b. Avf kendisi o zaman otuz yaşında olup,⁷⁹

⁷¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 150; et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 70.

⁷² el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 893.

⁷³ Köksal, *İslâm Tarihi*, VIII, 408.

⁷⁴ İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, I, 185.

⁷⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 322.

⁷⁶ İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, II, 45; Sırma, İhsan Süreyya, *İslâmi Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad*, İstanbul, ts, s. 134.

⁷⁷ el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 8.

⁷⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 332.

Hevâzinler'in önderi idi.⁸⁰ İbn Abdilber'in kaydettiği bir rivayete göre Mâlik b. Avf en-Nasrî'nin Huneyn Gazvesi'nden önceki hayatına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece onun bir şair olduğu belirtilmektedir.⁸¹

Ayrıca Cüşemoğulları, kendileri ile birlikte kabile reislerini, yaşlılarını ve efendilerini de savaşa gönderdiler.⁸² Cüşemliler'in arasında Düreyd b. es-Simme adında çok yaşlı biri vardı. Yaşlı bir kimse olmasından dolayı bu adamın savaş ile ilgili görüşlerinden ve tecrübesinden yararlanılıyordu.⁸³ Çok cesur ve tecrübeli birisiydi. Düreyd'in o zaman 100 yaşının çok üzerinde olduğu,⁸⁴ Vâkıdî'nin kaydettiği bir rivayete göre 160 yaşında⁸⁵ olduğu nakledilmektedir. Sakîf kabilesinin ise iki başkanı vardı. Bunlardan biri, Ahlâf'ın komutası olan Gârib b. el-Esved b. Mes'ûd diğeri, Mâlikoğulları'ndan Sübey' b. el-Hâris'ti.⁸⁶ Bütün birlikler, Mâlik b. Avf en-Nasrî'nin başkanlığı altında birleşti.⁸⁷ Mâlik, yukarıda adı geçen bütün kabileleri toplamıştı. Ayrıca diğer kabilelere karşı da güçlü bir propaganda faaliyeti yürütülmekteydi. Kapsamlı, ciddi ve disiplinli bir savaş talimi yapmaları, kendilerine olan güveni her geçen gün artırmaktaydı. Ayrıca Mâlik b. Avf, Rasûlullah'ın (a.s.) üzerine yürümeye karar verince, savaşa katılanlara yanlarına mallarını çocuklarını ve kadınlarını da almalarını emretti.⁸⁸

Hevâzinliler, Hz. Peygamber'le (a.s.) savaşmaya karar verince Düreyd b. es-Simme'den orduya kumandanlık yapmasını istediler. Düreyd gözlerini yitirdiğini, atın sırtında bile duramadığından ötürü orduya kumandanlık yapamayacağını, fakat kendisine karşı gelinmemesi şartıyla kişisel görüşüne dayanarak önerilerde bulunmak için onlarla birlikte gidebileceğini belirtti. Evtâs⁸⁹ denilen mevkiye gelince, aralarında Düreyd b. es-Simme'nin bulunduğu topluluk bir araya geldi. Düreyd:

⁷⁹ Lings, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, s. 419.

⁸⁰ el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 8.

⁸¹ İbn Abdilber, Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî (ö.463/1071), *el-İstîâb fî Marifeti'l-Ashâb*, I-IV, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Mısır, ts, s. 661.

⁸² İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 236.

⁸³ İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, I, 185.

⁸⁴ Savran, Ahmet, "Düreyd b. Simme", *DİA*, X, 30, İstanbul, 1994.

⁸⁵ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 889.

⁸⁶ İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, I, 185.

⁸⁷ Mübârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 438.

⁸⁸ ez-Zehabî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 476.

⁸⁹ Hevâzinler'in yurdunda bir vadi olup, Arafat cihetine on mil uzaklığındadır. Bkz; Mübârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 438.

“Biz hangi vadideyiz? dedi. “Evtâs’ta” dediler.⁹⁰ İhtiyar: “Atların güzelce dolaşacağı bir yerdir. Ne sert ne de fazla yumuşaktır. Develerin büğürmesini ve eşeklerin anırmalarını, çocukların ağlamalarını koyunların melemelerini işitiyorum” dedi.⁹¹ Bu duruma etrafındakiler, Mâlik kadın, çoluk-çocuk ve malların hepsini beraberce sevketti der.⁹² Düreyd, Mâlik’i yanına çağırır ve bu kararının sebebini öğrenmek ister.⁹³ Mâlik’in cevabı, mal ve çocukları da getirme sebebini herkesin savaşa gönülden katılmasını istemesidir.⁹⁴ Düreyd b. es-Sımme bu söz üzerine “Vallahi iyi bir koyun çobanı olabilirsin. Bozguna uğramış bir orduyu hangi şey geri döndürebilir? Şayet harb senin lehine cereyan edecekse bu, adamlarının kılıcı ve mızrağı sayesinde olacaktır. Şayet aleyhine dönecekse malını ve aileni rezil edeceksin” der.⁹⁵ Sonra: “Ka’b ve Kılâb kabilelerinin” ne yaptığını sorar.⁹⁶ Onlardan kimsenin katılmadığını öğrenince: “Eğer bugün hayırlı bir gün olsaydı onlar kesinlikle iştirak ederlerdi. İsterdim ki siz de onlar gibi hareket etmiş olsaydınız, içinizde harbe iştirak edeniniz var mı?” diye sorar.⁹⁷ Amr b. Âmir ve Avf b. Âmir cevabı üzerine, Âmir’in iki genç yavrusunun harbin tekniğini bilmedikleri için ne bir fayda ne de bir zarar sağlayacağını belirtir. Düreyd, Mâlik’e Hevâzin topluluğunu atların boyunlarına sürmekle iyi bir iş yapmadığını,⁹⁸ onları kavimlerinin yanlarına gönderdikten sonra, Müslümanları at üzerinde karşılaşmasını, savaşın lehine cereyan etmesi durumunda geride kalanların yetişebileceğini, şayet aleyhine dönecek olursa, hiç değilse ailelerini ve mallarını korumuş olabileceğini belirtir.⁹⁹ Fakat, Mâlik bu sözlere itibar etmediği gibi, onun yaşlı bir bunak olduğunu belirterek, hakaret eder. Sonra da Hevâzin topluluğuna dönerek kendisine itaat etmelerini aksi durumda kılıcının üzerine kapanarak kendi yaşamına son vereceğini hiddetle belirtir.¹⁰⁰ Yani Mâlik b. Avf, Düreyd’in sözüne ve görüşüne itibar edilmesini istemedi. Hevâzinliler, bu durum karşısında: “Ey Mâlik, kesinlikle sana

⁹⁰ ez-Zehabî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 476.

⁹¹ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 332.

⁹² el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 9.

⁹³ İbn Kayyim, *Zâdü'l-Meâd*, I, 185.

⁹⁴ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 236.

⁹⁵ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 71.

⁹⁶ İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, II, 46.

⁹⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 323.

⁹⁸ ez-Zehabî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 476-477.

⁹⁹ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzi ve's-Şemâili ve's-Siyer*, II, 188.

¹⁰⁰ Mübârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 439.

itaat ediyoruz” dediler.¹⁰¹ Düreyd b. es-Simme ise: “Bugün, hem içinde bulunduğum, hem de şahit olmadığım bir gündür” dedikten sonra şu şiiri dile getirdi:

“*Keşke genç ve dinç olsaydım da orada yürüseydim ve koşsaydım.*”¹⁰²

Daha sonra Mâlik oradakilere: “Onları gördüğünüz zaman kılıçlarınızın kınlarını kırınız, sonra tek adamın saldırışı gibi yek vücut saldırınız”¹⁰³ diye hitapta bulundu.

Tüm hazırlıklarını tamamlamaya çalışan Hevâzin kabilesi Sakîfliler’in de kendilerine katılmasıyla, bunun yanı sıra diğer Arap kabilelerinden gelip katılanların da pek çok olmasından dolayı büyük ve güçlü bir ordu toplayabildiler ve sayı 20.000’e¹⁰⁴ ulaşmış oldu. Böylece yirmi bin kişilik bir kuvvetle Huneyn vadisinde toplandılar. Bu harekâtı ölüm-kalım savaşı sayıyorlardı. Bu kabilelerin reisi olan Mâlik b. Avf, askerlerinin cesaretini artırmak ve zoru görünce kaçmamaları için bütün kıymetli mallarını, kadın ve çocuklarını da beraber getirmişti.¹⁰⁵ Ya savaşı kazanıp, Müslümanlığı ortadan kaldıracaklar yahut da bu uğurda hepsi öleceklerdi.¹⁰⁶ Bu durum Hz. Peygamber’in dönemindeki bazı savaşlarda da görüldüğü gibi savaştan başarılı çıkmak için başvurulan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müslümanlarla topyekûn savaşı göze alarak Evtâs vadisine gelen Hevâzinliler genç başkumandanları Mâlik b. Avf’ın liderliğinde burada karargâhlarını kurdular ve stratejilerini belirlemeye yönelik çalışmalara başladılar.

¹⁰¹ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebevîyye*, II, 439.

¹⁰² İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, I, 186.

¹⁰³ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâîli ve's-Siyer*, II, 189.

¹⁰⁴ Lings, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, s. 419.

¹⁰⁵ el-Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VIII, 167.

¹⁰⁶ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 72.

b) Abdullah b. Ebî Hadred'in Gözcü Olarak Hevâzinliler'in Üzerine Gönderilmesi

Mekke'nin fethinden sonra Hevâzin ve Sakîf kabilesinin Müslümanlara karşı savaş hazırlığı yapmakta olduğu haberi kısa zamanda Mekke'de duyuldu.¹⁰⁷ Hz. Peygamber (a.s.) haberin ne kadar doğru olduğunu anlamak için, Abdullah b. Ebî Hadred el-Eslemî adında bir sahabîyi Müşriklere casus olarak gönderdi.¹⁰⁸ Hz. Peygamber (a.s.) ona düşmanların aralarına girmesini, haklarında yeterli bilgi elde edinceye kadar aralarında kalmasını ve sonra haberlerini kendisine getirmesini emretti.¹⁰⁹

Hz. Peygamber (a.s.), genelde savaşa başlamadan önce düşman kuvvetleri hakkında bilgi alırdı. Çünkü düşman hakkında alınan bilgiler doğrultusunda, strateji ve taktikler üretilmesi başarıya önemli ölçüde katkı sunardı.

Abdullah b. Ebî Hadred, kılık kıyafetini değiştirerek Hevâzin ordugâhının içine girdi. Orada Mâlik b. Avf ve arkadaşlarını buldu. Mâlik b. Avf'ın, arkadaşlarına: “Muhammed bu seferden sonra çarpışmayacaktır. O, hep savaş bilgisi olmayan kişilerle çarpışmış ve galip gelmiştir. Savaşta kadın ve çocuklarınızı da yanlarınıza alarak seher vakti hücumla kalkacaksınız. Kılıçlarınızın kınlarını kırıyınız. Bir tek adam gibi hep birlikte saldırınız.¹¹⁰ Yemin ederim ki, Müslümanlar iyi çarpışan bir kavimle karşılaşmadılar. Onlar, bizim üzerimize saldırmadan biz onlara saldıralım ki, harp etmek nasıl olurmuş gösterelim” dediğini duydu.¹¹¹

Abdullah b. Ebî Hadred, müşriklerin arasında bir veya iki gün kaldıktan sonra geri dönüp Hz. Peygamber'e onların durumunu anlattı.¹¹² Rasûlullah, Ömer b. Hattab'a “Abdullah b. Ebî Hadred'in ne anlattığını duyuyor musun?” buyurdu. Ömer de, “Yalan söylüyor!” dedi. Bunun üzerine ise İbn Ebî Hadred, “Ya Ömer, eğer beni yalanlıyorsan vallahi herhalde hakkı yalanlamış olacaksın” dedi. Ömer de, “Ya Rasûlallah! İbn Ebî Hadred'in dediklerini duyuyor musun!” deyince Rasûlullah (a.s.); “Sen de Ya Ömer kesinlikle dalaletteydin. Allah sana doğru yolu gösterdi”

¹⁰⁷ Mübârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 439.

¹⁰⁸ İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, II, 46.

¹⁰⁹ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târihi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 333.

¹¹⁰ Mahmud Şâkir, *Hz. Adem'den Bugüne İslâm Tarihi*, II, 221.

¹¹¹ ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 477.

¹¹² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 324.

buyurdu.¹¹³ Hz. Ömer, bu haberin doğruluğuna inanmadıysa da Hz. Peygamber (a.s.), Abdullah b. Ebî Hadred'i doğruladı.

Abdullah Reşid'e göre bu casus görevini tam yerine getirememişti. Ona göre savaş tekniğinde istihbaratın tam olabilmesi için şu üç husus şarttır. 1. Haberde sürat 2. Haberin kapsamlı olması. 3. Haberin doğru olması. Abdullah b. Ebî Hadred'in getirdiği haberde sadece birisi vardır. O da sürattir. Diğer iki unsur yoktur. Yine o, Hevâzinliler arasına girerek, Müslümanlar hakkında ne planladıklarını öğrenememiş, ayrıca Müşriklerin gizlendikleri yerleri Hz. Peygamber'e (a.s.) haber vermeyi ihmal etmiştir. Bundan dolayı Müslümanlar, bu savaşta büyük güçlüklerle karşılaşmışlardır. Rasûlullah (a.s.) bu savaşta kendisine gelen vahiyle değil, casuslardan aldığı habere göre hareket ettiğinden O'nun ismet sıfatının bu durumla çeliştiği düşünülmemelidir.¹¹⁴

c) Müslümanların Sefer Hazırlığı

Hevâzinliler'in Evtâs'ta büyük bir orduyla kendilerine doğru yürüyüşe geçtiği haberini duyan ve bu haberi Abdullah b Ebî Hadred el-Eslemî gibi istihbaratçı bir sahabî vasıtasıyla doğrulayan ve bununla da düşman hakkında gerekli stratejik bilgileri alan¹¹⁵ Hz. Peygamber (a.s.) hemen düşmana karşı koymayı kararlaştırdı ve komutanlarını ve seçkin sahabîlerini topladı. Onlara durumu ve durumun nezaketini haber verdikten sonra düşman hakkında detaylı bilgiler verdi. Sonra ordusunu hazırlamak üzere onları vazifelendirdi. Mekke dışında en kısa zamanda toplanmalarını emretti. Daha sonra henüz Müslüman olmamış, Hz. Peygamber (a.s.) tarafından bir düşünme müddeti tanınmış olan zengin reislerinden Safvan b. Ümeyye'ye haber gönderdi.¹¹⁶ Mekkeliler'in savaşmak amacı ile topladıkları cephanelikte bulunan savaş aletlerini, zırhları ve okları talep etti. “Ey Ebû Ümeyye! Şu silahlarını bize ödünç olarak ver, yarın düşmanımızla karşılaşacağız” buyurdu.¹¹⁷ Safvan “Yâ Muhammed! Bana baskı mı yapıyorsunuz ve artmakta olan

¹¹³ ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 475.

¹¹⁴ Reşid, Abdullah, *İslâm'da Ordu ve Komutan*, terc. Enver Güneç Seraceddin Emre, İstanbul, 1992. s. 333-334.

¹¹⁵ İbn Seyyidî'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâilî ve's-Siyer*, II, 189.

¹¹⁶ ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 475.

¹¹⁷ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 324.

kuvvetinizden korkarak her istediğinizi size vereceğimi mi sanıyorsunuz?’ dedi.¹¹⁸ Hz. Peygamber (a.s.) ‘‘Zorla bir Şey almak istediğimiz yok. Bunları bize sadece ödünç olarak vermenizi istiyoruz ve karşılığında sana teminat vermeye hazırız’’ cevabını verdi.¹¹⁹ Bu cevap Safvan’ı tatmin etti ve istenilen malzemeyi ödünç vermeye razı oldu. Toplam yüz tane zırlı elbise ile münasip miktarda silah verdi.¹²⁰ Daha sonra ‘‘Hz. Peygamber (a.s.), bunları savaş yerine kadar taşımayı üzerine almasını da ondan istedi. Safvan, Hz. Peygamber’in (a.s.) bu isteğini de yerine getirmeyi kabul etti’’.¹²¹ Ayrıca Hz. Peygamber’in (a.s.) Abdullah b. Ebî Rebîa ile Huveytib b. Abdüluzâ’dan 40.000’er dirhem ödünç aldığı zikredilir.¹²²

Hz. Peygamber (s.a.a) ‘‘Hevâzin’’ ve ‘‘Sakîf’’ kabilesi ile karşılaşmak için sefere çıkmaya karar verdi. Fakat her fetih öncesi seferde yaptığı gibi bu sefere çıkmadan önce de Mekke’deki yönetim mekanizmasının temellerini sağlamlaŐtırmayı ihmal etmedi. Bu maksatla insanlara Kur’ân-ı ve İslâm hükümlerini öğretmesi için Muaz b. Cebel’i¹²³, cemaate namaz kıldırması ve devlet işlerini idare etmesi için de henüz yeni Müslüman olan ve daha yirmi yaşlarında bulunan Attab b. Esîd’i görevlendirdi.¹²⁴ Ardından Hevâzin kabilesinin yaşamakta olduğu topraklara doğru yola koyuldu.¹²⁵

Ayrıca Müslüman olanların yanı sıra, henüz olmayan Mekkeliler’den çok sayıda gönüllü de bu orduda yer alıyordu.¹²⁶ Hz. Peygamber’in Mekke’yi fethetmekle kalmayıp aynı zamanda Mekkelileri düşmana karşı müdafaa etme çabasında olduğu görülmektedir. Bu nedenle bazıları yeni Müslüman ve bazıları ise Müslüman olmadıkları halde Mekkeliler bu savaşa gönüllü olarak katılmışlardı. Ayrıca Mekkeliler’in arasında Kudeyd mevkiinde yaşayan Benû Süleym kabilesinden yaklaşık 1000 kişi de vardı. Süleymliiler Mekke fetholunduğu esnada gelerek Müslüman oldular, ardından hazırlanan orduya dâhil olmak istediler. Ayrıca

¹¹⁸ Lings, *Hz. Peygamber’in Hayatı*, s. 419.

¹¹⁹ İbn Kayyım, *Zâdü’l-Meâd*, I, 186.

¹²⁰ ez-Zehabî, *Târihu’l-İslâm ve’t-Tabakâtu’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*, s. 476.

¹²¹ Köksal, *İslâm Tarihi*, VIII, 403.

¹²² el-Kurtubî, *el-Câmi’u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, VIII, 167; Muhammed Hamidullah, ‘‘Huneyn’’, *DİA*, XVIII, s. 376.

¹²³ el-Makrizî, *İmtâü’l-Esmâ*, II, 9.

¹²⁴ Mübârekfûrî, *er-Rahîku’l-Mahtûm*, s. 440.

¹²⁵ İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam fi Târihi’l-Mülûk ve’l-Ümem*, III, 332.

¹²⁶ Müslim, *Sahih*, II, 734.

orduda 80 civarında henüz Müslüman olmayan Kureyşliler de vardı.¹²⁷ Bunların amacı ‘‘Ganimetten istifade’’ etmektir. Ayrıca hangi taraf galip gelecek diye merakından dolayı ve ganimet hevesiyle orduya katılanlar arasında, Hâkim b. Hizâm, Huveytb b. Abdüluzzâ, Süheyl b. Amr, Hâris b. Hişâm, Abdullah b. Ebî Rebîa vardı.¹²⁸ Bununla birlikte orduya katılanların çoğu, Rasûlullah’ın Müşrikler tarafından mağlup edilmelerini istemiyorlardı.¹²⁹ Ordudakilerin yaklaşık 1000’i Muhacir, 4000 kişisi Ensar’dan idi. 5000’i Cüheyne, Müzeyne, Benû Eslem, Benû Süleym v.b muhtelif kabilelerden ve 2000’i ise Mekkelilerden’di.¹³⁰

Ayrıca İslâm ordusunun arasında Ümmü Umâre, Ümmü’l-Hâris ve Ümmü Süleym gibi kadınlar da bulunuyordu.

Böylece Hz. Peygamber’in (a.s.) yanında yer alan tüm askerlerin sayısı 12.000’e ulaşmış oldu.¹³¹

3- Müslümanların Sayılarının Çokluğuyla Gururlanmaları

Mekke fethedilmiş ve binlerce yeni Müslüman saflara katılmıştı. Ordu da buna göre kalabalıktı. Belirttiğimiz gibi ordu iki ayrı gruptan oluşuyordu. Birinci grup, Medine’den gelenlerin grubu; ikincisi de Mekke’nin fethiyle beraber Müslüman olup orduya katılanların grubu idi.¹³² İslâm, ilk defa bu kadar kalabalık bir orduya sahip olmuştu.¹³³ Bu miktar dışarıdan İslâm’ı izleyenler için düşündürücü bir sayıydı. Hz. Peygamber de (a.s.), o ana kadar böylesine kalabalık bir ordunun başında yola çıkmış değildi. Fakat o, sadece çokluğun zafer getirmeyeceğini biliyordu. Zaferi ihsan edenin de, hezimete uğratanın da Allah Teâlâ olduğunun, insanın sadece zaferi netice verecek sebepleri mükemmel bir şekilde hazırlamakla vazifeli bulunduğunun derin idraki içindeydi. Bu sebeptir ki, bu kadar kalabalık, azametli bir ordunun başında bulunmasına rağmen, tavrından en küçük bir büyülenme sezilmiyordu. Ancak Huneyn Gazvesi’ne mahsus özel bir sorun daha

¹²⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, II, 440.

¹²⁸ el-Vâkıdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, III, 894-895.

¹²⁹ el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali (ö.458/1066), *Delâilü’n-Nübüvve*, I-VII, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut-Lübnân, 1985, V, 130.

¹³⁰ el-Ya’kûbî, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, II, 41.

¹³¹ el-Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I, 463; İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, II, 46.

¹³² İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi’l-Mülûk ve’l-Ümem*, III, 332.

¹³³ Mahmud Şâkir, *Hz. Adem’dan Bugüne İslâm Tarihi*, II, 221-222.

vardı. Bu sorun, Huneyn'i konu edinen âyetlerin üzerinde durduğu bir sorundu. Çünkü böyle bir kalabalık Müslümanların gaflet ve gurura kapılmalarına yol açtı.

Zehebî'nin rivayetinde şöyle bir bilgi karşımıza çıkmaktadır: “Artık çok olduğumuz için bugün bize hiç kimse galip gelemez” diye övünen ilk kişinin Ebû Bekir adında birisi olduğu nakledilmektedir.¹³⁴

O günkü güç dengeleri açısından, mağlup edilemez bir orduya sahip olduklarını düşünen bazı Müslümanlar bir anlık gurura kapılmışlardı. Oysa onlar, Allah'ın yardımıyla birçok kere az bir kuvvetle kendilerinden hem sayıca, hem silahça kat kat üstün bulunan birçok kalabalığı mağlup etmişlerdi. Bedir Zaferi bunun apaçık bir misali idi. Hendek, Mûte bunun gözle görünür örnekleri idi. Buna rağmen, sanki zaferleri getiren tek unsurun kalabalık insan yığınları olduğu havasında konuşmuşlardı.¹³⁵ Haliyle Hz. Peygamber (a.s.), bu büyük ordunun mensupları olarak kendilerini rahat hissetmelerinden hoşlanmadı ve bunu tavrıyla ihsas etti. Ayrıca Hz. Peygamber (a.s.) işi onların gördüğünden daha ciddi görüyor, tedbirler alıyordu.¹³⁶ “Bu rahatlık psikolojisinde bir miktar da, en büyük engel durumundaki Kureys'in devre dışı bırakılmış olması, hicrete zorlandıkları yere muzaffer bir orduyla girmeleri gibi nedenler de vardı. Öyle veya böyle, birden çok düşmanı bulunan bir ordunun düşmanlardan birini tasfiye etmekle rehavete kapılması, savaş mantığı açısından yanlışti. Davası için cihat eden bir ordu mensubunun da, olayları azlık-çokluk gibi kavramlara hasrederek değerlendirmesi ise ikinci bir hataydı. Nice kalabalıklar Allah'ın (c.c.) iradesiyle helak olup giderken, nice azlıklar da üstün gelmiştir. Bu gerçek onların bilip kavradığı bir gerçektir. Ama bir an gaflete düştüler ve yanlış bir vehme kapıldılar. Kalabalık oldukları için kimsenin onları yenemeyeceğini düşünmeleri bir hataydı. Çünkü bu gibi sözler, Allah'ın hoşuna gitmeyen davranışlardı. Büyüklük sadece Allah'a mahsustu. Müslümanlara zaferi sadece O bahşedecekti. Onun için Allah, bu hataları, yani bir an için gafil davranıp, kendinde güç görmeyi, bu gücün kendisinden geldiğini unutmayı affetmiyor.”¹³⁷ Nitekim bu hususta Yüce Allah şöyle buyurur: “*Zafer, yalnızca*

¹³⁴ ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 477.

¹³⁵ el-Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kûbî*, II, 41.

¹³⁶ ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 478.

¹³⁷ Sırma, *İslâmi Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad*, s. 135.

mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındadır.”¹³⁸ Benzer bir uyarı, “Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakırsa ondan sonra size kim yardım eder? Müminler ancak Allah’a güvenip dayanmalıdırlar”¹³⁹ âyetinde de bulunmaktadır.

Böylece Allah Teâlâ, Müslümanlara ancak Kendisine güvenmelerini ve tevekkül etmelerini uyarıyla beyan buyuruyor.

¹³⁸ Âl-i İmrân, 3/126.

¹³⁹ Âl-i İmrân, 3/160.

II. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN MEKKE'DEN HAREKETİ VE HUNEYN GAZVESİ

1- Huneyn Vadisine Kadar Yolda Yaşananlar

a) Hz. Peygamber'in Kâfirlere Benzemeyi Yasaklaması

Hz. Peygamber (a.s.), düşmanın durumundan tam olarak haberdar olduktan sonra 12.000 silahlı askerle, Şevval'ın 5'inde Huneyn vadisine doğru Hevâzinliler'le karşılaşmak üzere yola koyuldu.¹⁴⁰

Yolda Huneyn mevkiine doğru gelirken yeni Müslüman olmuş bazı kimseler¹⁴¹ Arapların öteden beri saygı gösterdikleri büyük ve yeşil bir ağaç ile karşılaştılar.¹⁴² Araplar bu sedir ağacına “Zât-ı Envât”¹⁴³ diyorlardı. Her yıl onun yanına gelir ve silahlarını çıkarıp onun üzerine asarlardı. Kurbanlarını onun yanında keser ve orada ibadet niyetiyle bir gün kalırlardı.¹⁴⁴ Rasûlullah'la (a.s.) birlikte giderken İslâm'a yeni girmiş bazı Müslümanların gözü bu ağaca takıldı.¹⁴⁵ Hemen “Ya Rasûlallah! Onların Zât-ı Envât'ı gibi, bir Zât-ı Envât da bize yap” dediler.¹⁴⁶ Rasûlullah (a.s.): “Allahu Ekber! Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz, Mûsâ'nın kavmi O'na: Onların ilahları gibi sen de bize bir ilah yap demişler.¹⁴⁷ Mûsâ da siz cahil bir kavimsiniz”¹⁴⁸ demişti. Muhakkak ki siz sizden önceki kavimlerin yolundan gidiyorsunuz”¹⁴⁹ buyurdu.

¹⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 150.

¹⁴¹ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 442.

¹⁴² el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 10.

¹⁴³ Kureyş Araplarının eskiden saygı gösterdiği yeşil büyük bir ağaca Zât-ı Envât denilirdi. Bkz; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 325.

¹⁴⁴ Mübârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 440.

¹⁴⁵ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 238.

¹⁴⁶ el-Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VIII, 167; Sırma, *İslâmi Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad*, s. 136.

¹⁴⁷ İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, II, 46.

¹⁴⁸ A'râf, 7/138.

¹⁴⁹ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 442.

Hız. Peygamber (a.s.) önceki kavimlerin ve kâfirlerin âdetiyle adetlenmesini örfüyle örflenmesini yasaklıyordu. Nitekim Hız. Peygamber (a.s.) başka bir hadisinde şöyle buyurmuştu: “Kim bir kavme benzemek isterse, o onlardandır”. Yani kim Rasûlullah’a (a.s.) benzemek isterse ondan, kim başka birisini model olarak almayı, ona benzemeyi isterse o ondan olur.

Bazı şahısların Rasûlullah’a böyle bir istekte bulunması bir nevi küfür sayılabilir. Ancak Rasûlullah (a.s.) onları muayyen olarak tekfir etmemiştir. Onları İslâm’a yeni girmiş olmalarından dolayı mazur görmüş ve bir daha bu sözleri söylemekten onları alıkoymuştur.

Sehl b el-Hanzaliyye’nin anlattığına göre: “Bir cemaat Huneyn günü Rasûlullah (a.s.) ile birlikte yürüdüler. Yürüyüşü uzattılar. Nihayet akşamüstü oldu. Ben de Rasûlullah’ın yanında namazda hazır bulundum. O anda atlı bir adam geldi ve “Ey Allah’ın Rasûlü, ben sizin önünüzden gitmişim şöyle bir dağa çıktım. Bir de baktım ki Hevâzin kabilesi develerine binili kadınları, develeri ve koyunlarıyla birlikte hiç kimse geri kalmamak kaydıyla Huneyn’de toplanmışlar” dedi. Rasûlullah (a.s.) gülümsedi ve “İnşallah onlar yarın Müslümanların ganimeti olacaktır” buyurdu.¹⁵⁰ Sonra, “Bu gece bizi kim bekleyecek?” diye sordu. Enes b. Ebî Mersed el-Ğanevi “Ben Ya Rasûlallah” cevabını verdi.¹⁵¹ Rasûlullah (a.s.) ona “Bin!” dedi. O da kendisine ait bir ata binip Rasûlullah’a (a.s.) yaklaştı. Rasûlullah (a.s.) da ona şöyle emretti: “Şu boğaza git ve tepesine çık. Bu gece senin tarafından gelecek bir pusuya düşmeyelim”. Sabahladığımız vakit Rasûlullah (a.s.) namazlarımızı kıldığımız yere çıkıp iki rekat namaz kıldı. Sonra “Atlınızı gördünüz mü?” dedi. “Görmedik ya Rasûlullah”, diye karşılık verdiler. Namaz için kamet getirildi. Rasûlullah (a.s.) namaza durdu ve boğaza da bakıyordu. Nihayet namazı bitirip de selam verince “Müjde size işte atınız geldi” buyurdu. Biz ağaçların arasından boğaza doğru bakmaya başladık. Bir de ne görelim atlı gelip Rasûlullah’ın (a.s.) huzuruna durdu. Selam verdi ve şöyle dedi: “Ben gittim şu boğazın tepesine Rasûlullah’ın (a.s.) emir buyurduğu yere kadar çıktım. Sabah olunca boğazın iki yanındaki tepelere çıkıp etrafı gözetledim, kimseyi göremedim. Rasûlullah (a.s.) ona “Bu gece atından hiç indin mi?” diye sordu. O da “Hayır, ancak namaz kılmak veya

¹⁵⁰ Ebû Dâvûd, *Sünen*, III, 9.

¹⁵¹ ez-Zehebî, *Târihu’l-İslâm ve’t-Tabakâtu’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*, s. 478.

abdest bozmak için inmem hariç” diye cevap verdi. Rasûlullah (a.s.) ona “Sana cenneti kazandıran bir amel işledin. Bundan sonra başka bir amel işlemeden de zararı yok”¹⁵² buyurdu.

b) Hevâzin Gözetleyicilerinin Korku İçinde Ordularına Dönüşleri

Rasûlullah Huneyn vadisine 10 Şevval günü akşam üstü ulaştığı sırada¹⁵³ Müşriklerin komutanı Mâlik b. Avf, ileriye gözcüler göndererek İslâm ordusundan haber almak istedi.¹⁵⁴ Giden gözcüler bir müddet sonra korku ve dehşet içerisinde geri döndüler ve: “Biz siyah atlar üzerine binmiş erkekler gördük. Vallahi eğer onlar bize hücum ederlerse hiç bir zaman onları zaptedemeyiz. Önünde hiç bir güç duramaz.¹⁵⁵ Biz yer halkı olarak onlarla çarpışamayız. Şayet gök halkı olsaydık belki onlarla çarpışabilirdik. Bu durumu halkımız görürse onlar da bizim gibi titrerler” dediler.¹⁵⁶ Mâlik “Yazıklar olsun sizlere” diyerek onları tutuklattı.¹⁵⁷ Daha sonra Mâlik bu göreve başka bir gözcüyü gönderdi. Lâkin o da aynı vaziyette geri döndü.¹⁵⁸ Fakat Mâlik yine de Rasûlullah’a savaş açmaktan geri durmadı.¹⁵⁹

Kanaatimizce gözcüleri korkutan, savaşa katılan Melek ordusuydu. Melekler bu gözcülere çeşitli şekillerde görünerek onların gözünü korkutmuşlardı. Yer halkı olarak onlarla çarpışmak zordu ama Mâlik b. Avf, söylenenleri korkaklık olarak nitelendirmiştir.

c) Hz. Peygamber’in Müslümanları Harbe Teşvik Etmesi

Rasûlullah Huneyn civarına gelince İslâm ordusunu savaş düzenine soktu. Öğütler vererek savaşa teşvik etti. Sebât eder, güçlülere dayanırlarsa zafere ulaşacaklarını müjdeledi.

Hz. Peygamber (a.s.) tan ağartısı ile, ordusunu saflara yerleştirdi. Müslümanları savaş alanına koyarken bazı sahabîlere bayrak ve sancak teslim etti. Muhacir Müslümanların sancağı Hz. Ali, Sa’d b. Ebî Vakkas ve Hz. Ömer’in elinde

¹⁵² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 326.

¹⁵³ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, II, 150.

¹⁵⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 323.

¹⁵⁵ el-Makrizî, *İmtâü’l-Esmâ*, II, 11.

¹⁵⁶ ez-Zehebî, *Târihu’l-İslâm ve’t-Tabakâtu’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*, s. 478.

¹⁵⁷ Lings, *Hz. Peygamber’in Hayatı*, s. 420.

¹⁵⁸ İbn Kayyim, *Zâdü’l-Meâd*, I, 186.

¹⁵⁹ ez-Zehebî, *Târihu’l-İslâm ve’t-Tabakâtu’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*, s. 478.

bulunuyordu. Ensar Müslümanların iki sancağından biri Hübab bin Münzir de, diğeri ise, Üseyd b. Hudayr da bulunuyordu.¹⁶⁰

Hâlid bin Velîd'in kumandasındaki Süleymoğulları İslâm ordusunun öncü kuvvetlerini teşkil ediyorlardı.¹⁶¹ Rasûlullah, tedbirde asla kusur etmiyordu. Düldül'ün üzerinde bulunuyor, miğferini ve üst üste zırhını giymiş ve gerekli bütün maddi tedbirleri almış bir vaziyette bulunuyordu.¹⁶²

Hz. Peygamber (a.s.) Evtâs mevkiine geldikten sonra vadinin öteki ucuna yakın bir yerde kamp kurmuştu. Sabah namazını kıldıktan sonra ashabına sabırlı olurlarsa zafer kazanacaklarını müjdeleyerek savaş alanına çıkma emri vermişti.¹⁶³

Bu noktada şu hususa işaret etmek yararlı olacaktır: Hz. Peygamber (a.s.) savaş hazırlıkları yaparken ve orduyu düzene koyarken nasılsa Allah meleklerle yardım gönderecek diye tedbiri elde bırakmamış ve ordusuna da meleklerle yardım gelecek diye herhangi bir yardımdan söz etmeyip, sadece sabırlı olmalarını tavsiye etmiştir. Aksine savaş öncesinde veya savaş sırasında düşman tarafın sayısını ve durumunu tespit edebilmek için casuslar göndermiştir. Bütün tedbirleri aldıktan sonra Allah'ın yardımına sığınmıştır.

2- Düşmanla Karşılaşma ve Öncü Birliğin Bozulması

Hz. Peygamber (a.s.) Evtâs mevkiine geldikten sonra vadinin öteki ucuna yerleşmişti. İki rekat sabah namazını kıldıktan sonra¹⁶⁴ Müslümanları daima Allah'ın büyüklüğünü hatırlamaya ve kendilerini daha evvelki kavimlerin batıl itikatlarından kurtarması için O'na dua etmeye teşvik edip, savaş alanına çıkma emri verdi.

Hava o denli pusluymuş ki, vadi yatağına indiklerinde hala etraf karanlıktı.¹⁶⁵ Hâlid b. Velîd Benû Süleym ve diğerlerine kumanda ederek öncü grupta yer alıyordu.¹⁶⁶ Onun arkasında yeni katılan Mekkeli grup geliyordu. Düldül'e binmiş olan Hz. Peygamber (a.s.), bu kez yine etrafında Ensar ve Muhacirler'den bir grupla

¹⁶⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 150.

¹⁶¹ Müslim, *Sahîh*, II, 737.

¹⁶² el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 12.

¹⁶³ el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 126.

¹⁶⁴ ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 478.

¹⁶⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 442.

¹⁶⁶ Mübârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 441.

ordunun ortalarında yol alıyordu.¹⁶⁷ Bu anda müşrikler, Müslümanlara hücum etmek için pusular hazırlayıp, Müslümanlara karşı saldırmak için gizlenmişti.¹⁶⁸ Müslümanların geçmesi için dar bir geçit bırakılmıştı. Düşman kuvvetinin büyük kısmı da bu pusularda mevzilenmişti. Daha küçük bir düşman kuvveti de kendi develerinin önünde bir saf teşkil etmişti. Müslümanlar, düşman kuvveti sayısının, görebildiklerinden daha fazla olmadığını sanmışlar ve ileri yürüyüşe devam ederek hücumla geçmişlerdi.¹⁶⁹ Pusuda yatan düşman askerleri Müslümanların kâfi derecede yaklaştığına ve onlara kolaylıkla hücum edebileceğine kanaat getirince, develerin önünde saf teşkil ettiler ve sabahın alaca karanlığında İslâm ordusuna saldırdılar. Bu esnada, gizlenmiş düşman okçuları da İslâm ordusunun yanlarını ok yağmuruna tuttular.¹⁷⁰ Kahramanlık göstermek için fırsat çıkar diye İslâm ordusuna katılan Mekkeliler düşmanın bu çift taarruzu karşısında dayanamadılar. Pusu esnasında ok yağmuruna tutulan ve bir anda neye uğradıklarını şaşırarak İslâm ordusu havanın karanlığı da bastırınca panik halinde geri çekilmeye başladı.¹⁷¹ İlk ürküp geri çekilenler arasında genel olarak Benû Süleym kabilesine ait birçok süvarinin olduğu, İslâm'ı yeni kabul etmiş ve çoğu henüz Müslümanlara kin besleyen ve ganimet amacıyla Müslüman ordusuna katılmış Mekkeliler'in onları takip ettiği bildirilmektedir.¹⁷² Nitekim onların bu panik havasına ordunun çoğunluğu uyumuş ve ilk defa bu kadar büyük bir orduya sahip oldukları için kendilerine fazlaca güvenen ve bununla gururlanan¹⁷³ Müslümanlar geri çekilmişlerdi. Bazıları da Mekke'ye dönmek için kaçmışlardı.¹⁷⁴ Müslümanlar zorluklara göğüs germeye alıştılar. Fakat develere ve atlara binmiş iki bin Mekkeli, İslâm ordusu ardından kendilerine yol açmaya uğraşırken Müslümanların hayvanları da ürktü. İslâm ordusunda panik çıktı. Üç taraftan gelen baskı genel bir bozgun olarak sonuçlandı. Bu bozgununda, sadece Hz.

¹⁶⁷ Lings, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, s. 420-421.

¹⁶⁸ Mübârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 440.

¹⁶⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 2494.

¹⁷⁰ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 526.

¹⁷¹ İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, II, 46.

¹⁷² İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâli ve's-Siyer*, II, 190.

¹⁷³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 262; Kur'an-ı Kerim'deki Tevbe Sûresi'nin 25. âyeti de buna işaret etmektedir: "Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı." Tevbe 9/25. Bkz; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 99-101; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 2494.

¹⁷⁴ el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II, 41.

Peygamber (a.s.) ile on iki sahabî buldukları yerden ayrılmamışlardı. Sahabîlerin hepsi savaş meydanından kaçmış değildi. Hz. Peygamber'in (a.s.) yanında Ensâr ve Muhacirlerden çok az sayıda bir topluluk ve aile üyeleri kalmıştı.¹⁷⁵ Genel olarak sebat edenlerden otuz üçü Muhacirler'den, altmış yedisi Ensar'dan olarak rivayet edilmektedir.¹⁷⁶ Fakat Hz. Peygamber'den (a.s.) uzaktaydılar. Hz. Peygamber'in (a.s.) yanında Muhacir ve Ensar topluluğundan sadece on bir sahabînin sebat ettikleri rivayet edilmektedir. Onların isimleri şunlardır:¹⁷⁷

1. Abbâs b. Abdulmüttalib (r.a.)
2. Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)
3. Ebû Bekir (r.a.)
4. Ebû Süfyân b. el-Hâris (r.a.)
5. Fazl b. el-Abbâs (r.a.)
6. Ömer b. el-Hattab (r.a.)
7. Rebîa b. el-Hâris (r.a.)
8. Usâme b. Zeyd (r.a.)
9. Ümmü Eymen (r.a.)
10. Ümmü Eymen oğlu Eymen (r.a.)
11. Kusem b. Abbâs (r.a.)¹⁷⁸

Müslümanlar bozguna maruz kaldıkları halde, Hz. Peygamber (a.s.) ile yanındaki bir avuç adam yerlerinden ayrılmamışlardı. Arkalarında sadece dar bir geçit vardı, fakat buradan yan yana ancak bir iki kişi geçebilirdi. O anda Hz. Ebû Bekir (r.a.) hayvanından indi ve Hz. Peygamber'in (a.s.) katırının dizginlerini tutarak ‘‘Ey Allah'ın Rasûlü, bir müddet geri çekilelim de İslâm ordusu toplanmaya imkân bulsun’’ dedi. Hz. Peygamber (a.s.) ‘‘Katırının dizginlerini bırak, Ebû Bekir’’ dedi ve hayvanı mahmuzlayıp ok yağdıran düşman pusularının bulunduğu dar geçide doğru ilerledi.¹⁷⁹ Hz. Peygamber (a.s.) hayvanını ileri sürerken:

¹⁷⁵ el-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 464.

¹⁷⁶ el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 14.

¹⁷⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 443; et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 74; el-Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VIII, 167.

¹⁷⁸ İbn Hazm'dan gelen rivayete göre bu sahabî Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamış, sebat edenlerle birlikte sabretmiştir. Bkz; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 239.

¹⁷⁹ Ebû Dâvûd, *Sünen*, III, 50.

أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَنَا عَبْدُ الْمُطَّلِبِ

“Ben bir Peygamberim, yalan yok! Abdulmüttalib’in oğluyum!” diyordu.¹⁸⁰

Hz. Peygamber böyle söylemekle Allah’ın Rasûlü olmanın yanı sıra, kendi arkasından gelenlerin bir liderin arkasında zafere ulaşabileceklerini hatırlatmış oluyordu. Ayrıca Muhacir, Ensâr ve Hazrec topluluklarına “Ben Allah’ın kulu ve rasûlüyüm. Ey Ensar topluluğu, ben Allah’ın rasûlüyüm”¹⁸¹ diyerek sesleniyor, develer birbirlerine giriyor, halk alabildiğine kaçıp gidiyordu. Hz. Peygamber’in (a.s.) son derece büyük bir tehlikeye, ok ve mızraklara hedef bulunduğu bir sırada söylediği bu sözler çok manidardır. Uhud savaşında dişi kırılmış, yanağı yarılmıştı.¹⁸² Buna rağmen her zamanki gibi Hz. Peygamber (a.s.), savaşın en can alıcı safhasında kendisinin hayatta olduğunu belirtiyor, bir taraftan ordusuna moral veriyor, diğer taraftan büyük risk alıyordu. Kendisinin gerçek bir peygamber, Allah’ın elçisi olduğunu bu sözlerle belirtiyordu.

a) Kadın Sahabî Ümmü Süleym’in Hz. Peygamber’in Önündeki Cesareti

Ümmü Süleym (r.a.), Huneyn savaşına bizzat iştirak etmiştir. Ümmü Süleym o sırada hamileydi. Buna rağmen belinden elbisesi üzerine bir kumaş parçası ile kemer bağlamış içine de hançer geçirmiş hazır vaziyette bekliyordu.¹⁸³ Bu harp esnasında kocası Hz. Ebû Talha da tebessüm ederek, Rasûlullah’ın (a.s.) yanına geldi. Rasûlullah Ümmü Süleym’e dönerek: “Ey Ümmü Süleym! Bu hançer ile ne yapacaksın” buyurunca, Ümmü Süleym: “Ben bunu, bu günler için hazırlamıştım. Hele Müşriklerden birisi bir kere yanıma yaklaşırsa bununla karnını deşerim” dedi.

Huneyn harbinde, Müslümanlar arasında dağılma baş gösterdiği sırada Ümmü Süleym savaş alanında sabır ve sebat ederek Rasûlullah’a (a.s.) “Babam ve anam sana kurban Yâ Rasûlallah! Savaştan kaçanları katlet, nitekim seninle savaşanları katlettiğin gibi. Çünkü onlar buna ehildirler” dedi. Hz. Peygamber (a.s.) ona

¹⁸⁰ el-Vâkîdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, III, 898; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 326.

¹⁸¹ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 99; Müslim, *Sahîh*, II, 735.

¹⁸² İbn Hişâm, *es-Siretü’n-Nebeviyye*, II, 443.

¹⁸³ el-Makrizî, *İmtâü’l-Esmâ*, II, 15.

cevabında: ‘‘Ey Ümmü Süleym! Allah kafi gelmez mi? Allah Teâlâ bize zafer ihsan edecek’’¹⁸⁴ diye karşılık verdi.

b) Müslümanların Bozgunu Karşısında Bazı Mekkeliler’in Tutumu

Huneyn savaşının ilk safhasında Müslüman askerler, çeşitli sebeplerden dolayı düşman askerleri karşısında paniğe kapılarak dört bir tarafa kaçışmaya başlamıştır. Ebû Süfyân b. Harb’ın bir Müslümana yakışmayacak bir tavır üzerinde olduğu görülmüştür. Savaş esnasında Müslümanların kaçışmaya başladığını gören Hz. Peygamber’in (a.s.) yakınındaki bir grup cahil Mekkeliler, düşmanlıktan dolayı ileri geri konuşmaya başladılar. Bunların hepsi de Mekke’nin fethedildiği gün Müslüman olmuş kimselerdi. Bu grup arasında yer alan Ebû Süfyân b Harb, kaçış manzarasını görerek: ‘‘Bozgunluk ve hezimetin önüne geçilmez, Kızıl denize kadar devam eder’’ dedi.¹⁸⁵ Rivayete göre Ebû Süfyân bu sözleri söylerken fal oklarını yanında taşımaktaydı.¹⁸⁶ Yine o sırada Safvan b. Ümeyye’nin kardeşi Kelede b. Hanbele gelip, ‘‘Bugün sihir bozuldu’’ gibi sözlerle memnuniyetini dile getiriyordu.¹⁸⁷ Buna karşılık olarak kardeşi Safvan b. Ümeyye’den şu cevabı aldı: ‘‘Kes sesini Allah ağzını eğsin.¹⁸⁸ Yemin ederim ki, Kureyş’ten bir kimsenin beni yönetmesi Hevâzin’den birisinin beni yönetmesinden daha hoş gelir’’ dedi.¹⁸⁹ Ayrıca bozguna şahit olan Süheyl b. Amr ise, ‘‘Muhammed ve Ashabı, bir daha toparlanamazlar’’ diye konuştu.¹⁹⁰ Henüz yeni Müslüman olmuş Ebû Cehil’in oğlu İkrime ona karşılık olarak: ‘‘Böyle söylemen doğru değil’’ dedi Süheyl, İkrime’nin bu sözlerine şaşırarak ‘‘Sen, daha önce, bu söylediklerinin tersini söyler durmaz mıydın?’’ dedi. İkrime ise şu cevabı verdi: ‘‘Vallahi, biz uygun olmayan şeyler üzerinde ısrar ediyormuşuz. Aklımızı çalıştırmamış; bugüne kadar ne zarar, ne de fayda vermeyen taşlara tapmışız’’ diyerek karşılık verdi. Hatta Huneyn savaşının ilk bölümünde Müslümanların dağılmasını fırsat bilen bazı Mekkeliler, Mekke’ye

¹⁸⁴ İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi’l-Mülûk ve’l-Ümem*, III, 337; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 327.

¹⁸⁵ el-Ya’kûbî, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, II, 41.

¹⁸⁶ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 263.

¹⁸⁷ Mübârekfûrî, *er-Rahîku’l-Mahtûm*, s. 441.

¹⁸⁸ İbn Kayyim, *Zâdü’l-Meâd*, I, 187.

¹⁸⁹ Kapar, *Hz. Muhammed’in Müşriklerle Münasebeti*, s. 83.

¹⁹⁰ Köksal, *İslâm Tarihi*, VIII, 416.

dönüp¹⁹¹ oradaki topluluğa “Artık eski dininize dönebilirsiniz, Muhammed mağlup oldu” diyorlardı.¹⁹²

Yukarıdaki rivayetten hareketle Ebû Süfyân’ın Mekke’nin fethedildiği gün istemeyerek Müslüman olduğu görülmüştür. Daha doğrusu imanı kalbine tam yerleşmeden gerçekleşen bu bozgun onu böyle bir şeye itmiş olabilir. Huneyn savaşında söylemiş olduğu bu ifadeler samimi bir Müslümana ait olmasa bile imanı kalbine daha yeni yerleşmeye başlayan bir kabile reisinin, elindeki imkânları kaybeden bir kişinin bozgun anında böyle bir tepkisi şeklinde anlaşılabilir. Ancak bu olaydan sonraki yaşantısı boyunca gücü nispetinde samimi bir Müslüman olmaya çalıştığını ifade edebiliriz.

c) Şeybe bint Osman’ın Hz. Peygamber’e Suikast Teşebbüsü

Bozgun sırasında Kureyşliler’in henüz Müslüman olmayanlarından, Hz. Peygamber’in (a.s.) hayatına son vermeyi düşünenler bile oldu. Şeybe bint Osman bunlardan biri idi. Çünkü Şeybe’nin babası Osman b. Ebî Talha Uhud savaşında Ali b. Ebî Tâlib tarafından öldürülmüştü.¹⁹³ Şeybe bint Osman Uhud savaşında babasıyla birlikte pek çok yakınını da kaybetmiştir.¹⁹⁴

Şeybe bint Osman Mekke’nin fethinde Müslüman olmuş ve daha sonra Hz. Peygamber’le birlikte Huneyn Gazvesi’ne katılmıştır. Ve dolayısıyla Huneyn savaşında Müslümanlar mağlup olurlarsa, Şeybe bint Osman yukarıda zikrettiğimiz üzere Hz. Peygamber’den Uhud savaşında öldürülmüş babasının ve yakınlarının, intikamını alacaktı.¹⁹⁵

Müslümanların bozguna uğradıkları, halkın birbirlerine karıştıkları sırada, Şeybe bint Osman Hz. Peygamber’i (a.s.) öldürmek için gözlüyor, fırsat arıyordu. Rasûlullah’ın katırından indiğini görünce kılıcını sıyırdı, üzerine gitti.¹⁹⁶ Tam o sırada Hz. Abbâs’ı görünce vazgeçti. Sonra sol yanından üzerine varmak istedi, Rasûlullah’ın amcasının oğlu Ebû Süfyân b. Hâris’i gördü. Fırsat kolluyordu.

¹⁹¹ ez-Zemahşerî, Cârullah Mahmud b. Ömer (ö.538/1144), *el-Keşşâf*, I-V, Riyad, 1998, III, 28.

¹⁹² el-Ya’kûbî, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, II, 41.

¹⁹³ İbn ü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 263.

¹⁹⁴ İbn Abdilber, *el-İstîâb*, s. 555.

¹⁹⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü’n-Nebeviyye*, II, 444.

¹⁹⁶ el-Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, V, 128.

Rasûlullah'ı yalnız bulunca, arkadan gizlice yanına yaklaştı. Kılıcını kaldırıp vurmaktan başka bir yol kalmamıştı. Tam o sırada arkalarında yıldırım andıran şiddetli bir ateş yayılımı ortaya çıktı. Ateşin kendisini yakıp kavuracağından korkan Şeybe, hiçbir şey yapamadı.¹⁹⁷ Ancak o zaman Hz. Peygamber'in (a.s.) Allah (c.c.) tarafından korunduğunu anlamıştı.¹⁹⁸ Geri çekildiği sırada, Hz. Peygamber (a.s.), ona dönerek "Ey Şeybe, yanıma yaklaş" diyerek seslendi. O sırada Hz. Peygamber'i (a.s.) öldürmek için kendisinde cesaret bulan Şeybe, tir tir titriyordu. Sonra bir hamleyle biraz toparlandı ve Rasûlullah'a yaklaştı. Hz. Peygamber (a.s.) mübarek ellerini Şeybe'nin göğsüne koydu ve, "Allah'ım! Bundan şeytanın desisesini gider" diye dua etti.¹⁹⁹ Bu duayla birlikte Şeybe'nin kalbindeki şirk ve intikam duyguları gitti, yerine hidayet nuru doldu.

Şeybe bint Osman ebedî saadeti için dönüm noktası olan o mesut ânı şöyle dile getirir: "Vallahi Rasûlullah (a.s.) elini göğsüme koyduğu sırada dünyada benim için ondan daha sevgili bir insan yoktu."²⁰⁰ Rasûlullah bana "Artık savaş" deyince "Bende kılıcım önüne atıldım. Allah bilir ki onu kendi nefsimden daha fazla korumak ihtiyacını duydum. Eğer o anda Rasûlullah'a karşı annem ve babam olsaydı onlara kılıcımı sallardım"²⁰¹ dedi.

d) İslâm Ordusunun Toplanması

Ani karışıklık sebebiyle bozguna uğrayan Müslümanların hali Hz. Peygamber'i (a.s.) oldukça üzmüştü. Bundan dolayı Hz. Peygamber (a.s.) devesinin üzerinden yüksek sesle Müslümanlara tekrar tekrar: "Ey Allah'ın dostları, Peygamber'in Ensar'ı! Ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm" diye haykırıyordu.²⁰² Bu cümleyi söyleyerek, atını da mahmuzlayarak savaş meydanına doğru ilerlemeye çalışırken Hz. Peygamber'i (a.s.) yanından ayrılmayan sayılı sahabî grubu sebât etmeye çalıştılar. Öyle ki, savaşın başından beri bir an olsun onu yalnız bırakmamışlar ve daima onun canını korumaya çalışıyorlardı.

¹⁹⁷ ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 485.

¹⁹⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 333.

¹⁹⁹ ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 485.

²⁰⁰ İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, I, 187.

²⁰¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 333.

²⁰² Müslim, *Sahîh*, III, 1398; İbn Hacer, *el-Metâlibu'l-Âliye*, I-VIII, thk. Habiburrahman el-Azamî, Mısır, 1973, IV, 251.

O sırada Hz. Peygamber (a.s.), gür bir sese sahip olan amcası Hz. Abbâs'a (r.a.)²⁰³ yüksek bir sesle: “Ey Peygamber’e yardım eden Ensar,²⁰⁴ Rıdvan ağacı altında Peygamber’e biat edenler!²⁰⁵ Nereye gidiyorsunuz? Rasûlullah buradadır!” diye seslenmesini emretti.²⁰⁶ O böyle bağırınca²⁰⁷ herkes bir taraftan sesi işitenler devesiyle sese doğru sürdüler ve silahlarını alıp sesin geldiği tarafa yöneldiler.²⁰⁸ Böylece yavaş yavaş asker bir noktaya doğru gelmeye ve her taraftan “Lebbeyk”²⁰⁹ sesleri duyulmaya başladı. Böylece büyük sayıda bir toplanma oldu.²¹⁰ Ardından da Müslümanlar Hevâzinler’in üzerine hucüma geçtiler.²¹¹

Yine o gün Hevâzin kabilesinden bir adam kızıl devesi üzerine binmiş, elinde uzun bir mızrağa taktığı siyah bayrak ile Hevâzinliler’in önünde durmuş, yetişebildiği insanları mızrakla vuruyor, kaçanların da peşine düşüyordu. Onlar bu şekilde çarpışırken, Hz. Ali ile Ensar’dan biri ona doğru yöneldiler. Hz. Ali arkasından gelip devesinin ayaklarını kesti, adam da yere yuvarlandı. Ensar’dan olan sahabî adamın üzerine atlayıverdi ve ona öyle bir darbe indirdi ki, ayağı baldırının yarısıyla birlikte vücudundan ayrıldı ve devesinden yere yuvarlandı.²¹² Bu olay Müslümanların gayret, güç ve isteklerini bir kat daha artırdı. Savaş öylesine şiddet kazanmıştı ki, düşman bu kesin taarruza karşı koyamayarak hezimete uğradı ve kaçmaya başladı.

Ayrıca o gün Ebû Süfyân b. el-Hâris’in Müslüman tarafında bulunması büyük bir avantajdı. Daha birkaç gün evvel Ebû Süfyân Hz. Peygamber’in (a.s.) amansız bir düşmanı, Müslümanları yok etmeye çalışan bir ordunun komutanı idi. Fakat şimdi aynı Ebû Süfyân Hz. Peygamber’in (a.s.) yanında bulunuyordu. Düşmanın devesi darmadağın bir halde kaçarken Ebû Süfyân (r.a.), zeki ve tecrübeli bir asker olması sebebiyle, kendi atının da ürkeceğini anladı, derhal hayvandan indi ve Hz.

²⁰³ İbn Seyyidi’ n-Nâs, *Uyûnu’l-Eser fî Fünûni’l-Meğâzî ve’s-Şemâli ve’s-Siyer*, II, 191.

²⁰⁴ Müslim, *Sahîh*, II, 736; İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, II, 46.

²⁰⁵ el-Ya’kûbî, *Târihu’l-Ya’kûbî*, II, 41; el-Makrizî, *İmtâü’l-Esmâ*, II, 12.

²⁰⁶ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III, 29; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V, 380.

²⁰⁷ el-Bûfî, *Fikhu’s-Sîre*, s. 424.

²⁰⁸ İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 239.

²⁰⁹ Müslim, *Sahîh*, II, 736; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V, 380.

²¹⁰ İbn Hacer, *el-Metâlibu’l-Âliye*, IV, 251.

²¹¹ el-Ya’kûbî, *Târihu’l-Ya’kûbî*, II, 41.

²¹² ez-Zehabî, *Târihu’l-İslâm ve’t-Tabakâtu’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*, s. 479.

Peygamber'in (a.s.) katırının uzengisinden tutarak yaya yürümeye başladı.²¹³ Hz. Peygamber (a.s.) Ebû Süfyân'daki bu değişikliği hayret ve sevinçle seyrediyordu. Daha beş on gün evvel, bu adam İslâmiyet'i ortadan kaldırmak için bir ordu toplamakla meşguldü. Fakat şimdi bir değişiklik olmuştu. Eski düşman komutanı şimdi İslâm askeri gibi Hz. Peygamber'in (a.s.) yanından ayrılmıyordu.²¹⁴ Hz. Abbâs (r.a.) Hz. Rasûlullah'ın (a.s.) yüzündeki hayret ifadesini gördü ve "Yâ Rasûlallah! Bu, senin amcaoğlun ve binaenaleyh kardeşin Ebû Süfyân'dır. Ondan hoşnut değil misin?" dedi. Hz. Rasûlullah (a.s.): "Hoşnudum ve işlediği bütün hataların bağışlanması için Allah'a (c.c.) niyaz ediyorum" cevabını vererek onu taltif etti.²¹⁵

Savaşın Allah'ın izniyle Müslümanların lehine dönmeye başlaması Hz. Peygamber'i (a.s.) oldukça sevindirmişti. Bu yüzden Hz. Peygamber (a.s.) üzerinde bulunduğu Düldül'ün üzengesine basarak, yükseldi ve Müslümanların Hevâzinler'e kılıçla saldırmak için coşturan bu heyecanlarını görünce: "İşte, şimdi tandır alevlendi, savaşın kızıştığı zamandır" dedi.²¹⁶

Böylece Abbâs'ın (r.a.) üst üste yaptığı çağrılar ve Hz. Peygamber'in selamette olduğun müjdesi, firar eden grupların büyük bir nedamet ve pişmanlık içerisinde grup grup Hz. Peygamber'in (a.s.) etrafına geri dönmelerine ve düşman askerleri karşısında saf tutmalarına sebep oldu.²¹⁷ Müslümanlar, Hz. Peygamber'in emri ile firarlarının utanç verici lekelerini temizleyebilmek için genel bir saldırıya geçtiler ve çok kısa bir zaman içerisinde düşman tarafı geri çekilme ve firar etmek zorunda kaldı.²¹⁸

Müslümanların sayılarının az olduğu dönemlerde Allah'a dayanıp da O'ndan başarı beklediklerinde ve sayılarına güvenmeyip sadece O'na güvendiklerinde, Yüce Allah onlara önceki savaşlarda da yardım etmiş ve O'nun yardımıyla başarıyı elde etmişlerdi. Ancak ne zaman ki sayılarına güvendiler, o zaman da bozgunla karşı karşıya kaldılar.

²¹³ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 99.

²¹⁴ el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 133.

²¹⁵ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzi*, III, 900.

²¹⁶ Müslim, *Sahîh*, III, 1399; Huneyn'de harbin şiddetlendiği zaman söylemiştir. Bkz; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 330.

²¹⁷ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 239.

²¹⁸ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 526.

Allah Teâlâ bu hususu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle beyan eder:

*“Eğer Allah size yardım ederse, artık sizi yenilgiye uğratacak yoktur ve eğer sizi 'yapayalnız ve yardımsız' bırakacak olursa, O'ndan sonra size yardım edecek kimdir?”*²¹⁹ İşte böyle, Âlemlerin sahibi olan Yüce Allah, biz Müslümanlara imanda, bağlılıkta ve dayanmada yegâne gücün kendisinde olduğunu ve kendisine inanıp dayandığımız müddetçe O'nun yardımıyla asla yenilmeyeceğimizi, O'nu unutup nefsimiz ile şımartığımızda ise yardımsız ve bozguna uğramış bir hale geleceğimizi belirtiyor.

3- Müşriklerin Hezimet

Savaş devam ederken Hz. Peygamber (a.s.), etrafı iyi görebilmek için üzengileri üstünde ayağa kalktı. Düşman yeni bir saldırıya hazırlanıyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.), Cenâb-ı Allah'dan kendilerine zafer ihsan etmesi için duada bulundu. Daha sonra eline bir avuç toprak alıp Bedir'de yaptığı gibi düşmanın yüzüne doğru *“Kâbe'nin Rabbi adına onların yüzleri çirkin olsun!”* diye savurdu.²²⁰ O anda Rasûlullah'ın attığı bir avuç topraktan, mucize olarak gözlerine gelmedik tek bir kâfir kalmadı.²²¹ Ardından savaş akışı Müslümanların lehinde dönmeye başladı.²²² Ve görünürde hiçbir neden olmamasına rağmen savaşın akış yönü birden değişti. Gerçi Müminler bunu görmüyorlardı, ama kendilerinin bir süre önce yaşadığı yenilgiyi şimdi düşman yaşıyordu.

Cenâb-ı Allah, Müslümanların gönlünde meydana gelen bir anlık bozgun burukluğundan sonra ihsan ettiği parlak zaferi, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle beyan buyurur:

*“Muhakkak ki Allah pek çok yerde ve Huneyn gününde size yardım etmişti. O gün çokluğunuza güvenmiştiniz; fakat bu size bir fayda vermedi. Yeryüzü, o kadar genişliğiyle beraber, size dar geldi ve arkanızı dönüp gittiniz. “Sonra Allah, Resulünün ve müminlerin üzerine emniyet ve rahmetini indirdi, görmediğiniz ordular indirdi ve kâfirleri gazaplandırdı. İşte kâfirlerin cezası budur.”*²²³

Âyette de belirtildiği üzere olanca genişliğine rağmen Müslümanlar için

²¹⁹ Âl-i İmrân, 2/160.

²²⁰ İbn Hacer, *el-Metâlibu'l-Âliye*, IV, 250; el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 132.

²²¹ Müslim, *Sahîh*, III, 1399.

²²² İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 335.

²²³ Tebve, 9/25-27.

Huneyn ovası dar gelmişti. Nitekim Taberî’de, savaşın yapıldığı mekânın geniş bir ova olduğunu söyler.²²⁴

Ayrıca âyetlerdeki açıklamalardan sonra, Hz. Peygamber’in görünmeyen ordularla desteklendiği ve düşman karşısındaki korku ve tedirginliğinin giderilmesi için gönlüne güven duygusunun verildiği konusuna Huneyn ile ilgili olmamakla birlikte Tevbe Sûresi’nin 40. âyetinde de işaret edilmiştir. İlgili âyette şu açıklamalar yer almaktadır:

*“Eğer siz peygambere yardım etmezseniz, unutmayın ki Allah ona yardım edecektir. Tıpkı, müşrikleri onu Mekke’den sürüp çıkardıkları zaman ona yardım ettiği gibi. Nitekim o, mağaraya sığınan iki kişiden birisiydi ve o sırada yol arkadaşını ‘‘Tasalanma, çünkü Allah bizimle beraberdir’’ diyerek teselli ediyordu. Derken Allah rahmetinin eseri olarak ona bir güven duygusu telkin etti. Onu sizin görmeyeceğiniz güçlerle destekledi. Böylece kâfirlerin davasını alçaltmış oldu. En yüce dava Allah’ın birliği davasıdır. Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir. Her buyruğu ve her fîli mutlak isabetlidir.”*²²⁵

Allah tarafından Hz. Peygamber ve ashabına yapılan ilahi yardıma ilişkin Kur’ân-ı Kerîm’in çizdiği ana çerçeve yukarıda işaret edilen âyetlerin muhtevasıyla sınırlıdır. Dikkat edileceği üzere âyetlerde, daha çok manevi yardım vaadinden söz edilmektedir.

Müşrikler kaçışmaya başladığı anda,²²⁶ Sakîfler’den yetmiş kişi, Bedir savaşında Müşrikler’den öldürülmüş olanlar kadar adam öldürüldü.²²⁷ Öldürülenlerin arasında liderleri Abdullah b. Rebîa b. el-Hâris’in iki oğlu Zu’l-Himâr ve kardeşi Osman da vardı. Ahlâf’tan ise sadece iki kişi öldürüldü.²²⁸ Zira onların lideri Gârib b. Esved, daha ilk yenilgiyi gördüğünde, sancağını bir ağacın üzerine asarak kavmi ile birlikte kaçmıştı.²²⁹

Sonunda bozguna uğrayan Müşriklerin ordusu, birkaç kısma ayrılarak çoluk çocuklarını esir, mallarını ganimet bırakarak kaçmak zorunda kaldılar.

²²⁴ et-Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, III, 74.

²²⁵ Tevbe, 9/40.

²²⁶ Müslim, *Sahîh*, II, 736.

²²⁷ İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, II, 47; el-Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, V, 142.

²²⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, II, 449.

²²⁹ İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 240.

Bozgun esnasında hadiseye tanıklık eden Abbâs b. Mirdâs es-Sülemî o an şöyle dile getiriyordu:

“*Sanki Benî Muaviye b. Bekr bir koyun da İslâm’a doğru meliyor.
Biz dedik ki; “Müslüman olunuz, biz sizin kardeşiniziz
Ve kalbimizde size karşı bir düşmanlık yoktur.
Sanki kavim bize doğru sulhden sonra geldikleri zaman
Düşmanlıktan dolayı gözleri şaşmıştı.”*”²³⁰

Bu şiirle müşrik ordusu hem İslâm’a davet ediliyor hem de onlara karşı Müslümanların içlerinde kin beslemediklerini belirtiliyordu. Hevâzin ehline, aynı dine inanmak suretiyle kardeş olma çağrısında bulunulmuş oluyordu. Şiirin her dizesinde Tâifliler’e karşı bir meydan okuma ve güç gösterisi dikkati çekmektedir. Kibirli ve azamet hissiyle uzlaşmaya yanaşmayan Sakîfoğulları’nın İslâm’ı kabul etmekten başka seçenekleri olmadığına vurgu yapılmaktadır.

a) Rebîa b. Rûfey’in Düreyd b. es-Simme’yi Öldürmesi

Huneyn’de bozguna uğrayan Müşrikler üç tarafa ayrılarak kaçmaya başladılar.²³¹ Hevâzinliler’in büyük bir kısmı, başlarında genç lider ve kumandanları Mâlik b. Avf olmak üzere Sakîfliler’in de çoğunlukta olduğu halde Tâif’e kaçtılar²³² ve şehrin kalelerine sığındılar.²³³ Bir kısmı ise Evtâs meydanında ordugâh kurdu. Düşmanın bir kısmı da perişan halde Nahle’ye doğru kaçtılar.²³⁴ Hz. Peygamber (a.s.) savaşın ertesi günü kendisi Tâif üzerine yürürken bir askerî birliği Nahle’ye sevk etti. Oraya kaçan küçük bir Hevâzinli grup, Müslümanların süvarileri tarafından takip edildi, fakat onlardan, dağ yollarını tutanları takip etmediler ve düşmanın bazı askerleri öldürüldü, dolayısıyla bu grup zararsız hale getirildi.²³⁵

Ayrıca aralarında Cüşem kabilesine ait olan, Düreyd b. es-Simme de vardı.²³⁶ Herkes gibi oda kaçmaya çalıştığı sırada Rebîa b. Rûfey es-Sülemî²³⁷ adında bir

²³⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, II, 450-451.

²³¹ İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 240.

²³² İbn Kayyim, *Zâdü’l-Meâd*, I, 188.

²³³ İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi’l-Mülûk ve’l-Ümem*, III, 336.

²³⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, II, 151.

²³⁵ el-Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, V, 153.

²³⁶ el-Ya’kûbî, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, II, 41.

²³⁷ el-Vâkîdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, III, 915.

sahabî Düreyd b. es-Simme'ye yetişti.²³⁸ Devesini çöktürünce onun çok yaşlı birisi olduğunu farketti²³⁹ Düreyd, Rebîa'ya “ne istiyorsun?” diye sorunca, Rebîa “seni öldürüreceğim” diye karşılık verdi.²⁴⁰ Ardından kılıcıyla bir darbe indirdi. Fakat bu hiç fayda vermeyince, Düreyd: “Senin annenin sana vermiş olduğu bu silah bir işe yaramıyor, al şu kılıcımı da onunla kafanın alt tarafına darbe indir.”²⁴¹ Çünkü vaktiyle adamları bu şekilde öldürüyordum. Daha sonra, annenin yanına gittiğinde ona, Düreyd b. es-Simme'yi öldürdüğünü söyle. Belki senin soyundan gelen bazı kadınları vaktiyle ben kurtarmışım”²⁴² dedi. Bunun üzerine Rebîa onu öldürdü. Daha sonra annesine bu durumu anlatınca, annesi ona: “Allah'a yemin olsun ki, senin anneni o azat etmiştir”²⁴³ dedi.

b) Müşriklerin Takip Edilmesi

Hevâzinliler yenilgiye uğradıklarında onların önderi Mâlik b. Avf en-Nasrî, arkadaşlarından bir grup ile bir yokuşun üzerinden: “Durun, zayıf ve güçsüzleriniz gelip size ulaşınlar” dedi.²⁴⁴ O anda Mâlik arkadaşlarına: “Ne görüyorsunuz?” diye sordu. Onlar da: “Bir topluluk görüyoruz ki, mızraklarını atlarının iki kulağı arasına koymuşlardır. Baldırlarının içi de uzundur” dediler. Mâlik: “Bunlar Benû Süleym kabilesidirler. Bunlardan size zarar gelmez” dedi.²⁴⁵ Atlılar oraya yaklaştıklarında vadinin iç tarafına yöneldiler. Sonra başka bir süvari birliği geldi. Bu defa Mâlik, yine arkadaşlarına sordu: “Ne görüyorsunuz? Onlar da: “Mızraklarını atlarının üzerine uzatmış bir topluluk görüyoruz dediler. Bunu üzerine Mâlik “Bunlar Evsliler’le Hazreçliler’dir. Bunlardan da size zarar gelmez” dedi. Bu atlılar, tepenin alt tarafına yaklaştıklarında Benû Süleym kabilesinin yoluna koyuldular. Sonra bir süvari çıkageldi. Mâlik arkadaşlarına sordu: “Ne görüyorsunuz?” Onlar da “Uzun bacaklı bir süvari görüyoruz ki, mızrağını omuzunun üzerine koymuş, başına da kırmızı bir mendil bağlamış” dediler. Bunun üzerine Mâlik, “Bu Zübeyr b.

²³⁸ İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, II, 47.

²³⁹ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sire*, s. 240.

²⁴⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 337.

²⁴¹ el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 154.

²⁴² ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 489.

²⁴³ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 336-337.

²⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 455.

²⁴⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 336.

Avvam'dır. Lata yemin olsun ki, o aranızda girip sizinle çarpışacaktır. Ona karşı sebâtlı olun'' dedi. Zübeyr b. Avvam, tepenin alt tarafına geldiğinde onlarla çarpıştı.²⁴⁶

c) Hz. Peygamber'in Sütkardeşi Şeyma bint el-Hâris'le Karşılaşması

Savaş Müslümanların lehine dönmeye başlayınca, birtakım ganimet ve esirler ele geçirildi. O anda esirler arasında Rasûlullah'a küçükken bakan sütkardeşi Şeymâ bint el-Hâris de vardı. Ashabın yanına sokularak, ''Ben sizin Efendiniz'in kız kardeşiyim'' dedi.²⁴⁷ Onu Rasûlullah'ın huzuruna getirdiklerinde, ''Ben senin kız kardeşinim'' dedi. Aradan uzun yıllar geçtiği için Rasûlullah, Şeymâ'yı tanıyamamıştı. Hz. Peygamber (a.s.), ''Peki, buna işaret bir şey var mı?'' diye sordu. Şeymâ da, ''Sırtımda yere çömeldiğim bir sırada bıraktığın bir yara izi var. Siler vadisinde, biz ailemizin davalarını otlatıyorduk. O zaman benim babam, senin de babandı. Benim annem senin de annendi. Sana ben de bakmıştım'' deyince Rasûlullah (a.s.) o izi görür görmez tanıdı. ''Hoş geldin'' diyerek hırkasını yere serip onu üzerine oturttu. Mübarek gözleri yaşardı. Sütanne ve sütbabasının durumlarını sordu. Şeymâ, onların daha önce ölmüş olduklarını haber verdi. Rasûlullah (a.s.) ona, ''Eğer kavmine dönmek istersen seni göndereyim, istersen itibarlı ve sevilen biri olarak burada kal'' dedi. Şeymâ: ''Ben dönmek istiyorum, bana ihtiyacım olan şeyleri verip beni kavmimin yanına geri gönder'' dedi ve Müslüman olup Rasûlullah'ı bir kez daha sevindirdi. Rasûlullah (a.s.) ona birçok ganimet verdi ve kavmine gönderdi.²⁴⁸

²⁴⁶ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 917.

²⁴⁷ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 458.

²⁴⁸ el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II, 41.

d) Müslümanların Kadın, Çocuk ve Yaşlı Kimseleri

Öldürmelerinin Yasaklanması

Hiz. Peygamber (a.s.) kaçıan düşmanların takip edilmesini emrettiği sırada²⁴⁹ ordunun öncü kuvvetlerini yine Süleymoğulları teşkil ediyordu ve Hâlid b. Velîd'in kumandası altında bulunuyorlardı.²⁵⁰

Hiz. Peygamber (a.s.) savaş alanını teftiş ederken bir kadın cesedine rastladı. "Bunu kim öldürdü" diye sordu. Hâlid b. Velîd'in öldürdüğünü söylediler.²⁵¹ Hiz. Peygamber (a.s.), öfkeleni ve "Hâlid'e haber gönderin! Rasûlullah seni, çocuk, kadın, işçi ve kendisiyle yardım görülen köle gibi kimseleri katletmekten nehyetti" diye buyurarak yeni bir hata yapmaması için uyarmak üzere bir sahabîsini gönderdi.²⁵² O sırada Üseyd b. Hudayr "Yâ Rasûlallah! Onlar Müşriklerin çocukları değil mi? Öldürülmesinde ne sakınca var?" deyince Hiz. Peygamber (a.s.) ona döndü ve "Sizler ve çocuklarınız da Müslüman olmazdan önce müşrik çocukları değil miydiniz?" buyurarak ikaz etti. Sonra "Her çocuk İslâm fitratı üzere doğar. Sonra anne ve babası onu putperest, Yahudi ve Hıristiyan yapar" buyurdu.²⁵³

4- Ebû Âmir el-Eş'arî'nin Evtâs Seriyyesi

Huneyn Gazvesi'ni anlatırken gördüğümüz üzere savaş meydanında yenilgiye uğrayarak kaçıan Hevâzinli askerlerin büyük bir kısmı kumandanları Mâlik b. Avf ile birlikte Tâif'e,²⁵⁴ bir kısmı da daha önceden kendilerine ordugâh kurdukları ve Mekke'nin kuzey doğusunda bulunan Evtâs'a sığındılar.²⁵⁵ Bir başka ifadeyle Huneyn'de bozguna uğrayan Hevâzinler'den bir kısmı Evtâs ordugâhında toplanmışlardı.²⁵⁶ Oraya ordugâhlarını kuran ve özellikle de Sakîfler'den oluşan düşman güçlerinin üzerine Hiz. Peygamber (a.s.) bir sancak bağlayarak, Ebû Âmir el-

²⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 151.

²⁵⁰ Müslim, *Sahih*, II, 737; Köksal, *İslâm Tarihi*, VIII, 433.

²⁵¹ el-Bûfî, *Fıkhu's-Sîre*, s. 425.

²⁵² İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 337.

²⁵³ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 915.

²⁵⁴ ez-Zehabî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 488.

²⁵⁵ İbn Hazm, *Cevâmiu's- Sîre*, s. 240.

²⁵⁶ el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 152.

Eş'arî'yi Seleme b. Ekvâ ile birlikte Evtâs vadisine gönderdi.²⁵⁷ Evtâs'ta üslenen Müşrikler, kendilerini savunmaya geçtiler.²⁵⁸ Hevâzinliler önce mübâreze usulü ile çarpışmaya karar verdiler. Birisi meydana çıkarak kendisi ile çarpışacak bir Müslüman askerin karşısına çıkmasını talep etti. Bunun üzerine Ebû Âmir savaş alanına çıktı.²⁵⁹ Adam Ebû Âmir'e saldırdı ise de Ebû Âmir onu da önce İslâmiyet'e davet etti ve reddedince onu da öldürdü. Hevâzinliler, birer birer meydana çıkıp Ebû Âmir'e saldırıyor, Ebû Âmir de önce onları İslâmiyet'e davet ediyor, sonra da üzerlerine yürüyüp her birisini katlediyordu. Böylece Ebû Âmir, karşı taraftan dokuz kişiyi mübâreze usulü ile çarpışarak öldürmüştü.²⁶⁰

Meydana çıkan onuncu adam gelir gelmez Ebû Âmir'e saldırmış ancak Ebû Âmir, üzerine yürüyünce adam kaçıp kurtulmuştur. Bu şahıs daha sonra Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber (a.s.) onu gördüğünde: “‘Bu Ebû Âmir'in kaçırıldığı kişidir’” derdi. İslâm askerleri Hevâzinliler'le çarpışmaya bir süre devam etmiş o arada Cüşemoğulları'ndan Hâris'in iki oğlu Âlâ ve Evfâ, Ebû Âmir'e ok atarak birisi onu kalbinden diğeri de dizinden vurmıştı.²⁶¹

Bir başka rivayette Ebû Âmir'in dizine ok saplayan şahsın, Seleme isminde birisi olduğu ve Ebû Âmir el-Eş'arî şehit olunca da şu mealdeki şiiri dile getirdiği ifade edilmektedir: “Şayet beni soracak olursanız, Semâdir'in oğlu Seleme'yim Müslümanlardan her kim bizden intikam almaya kalkışırsa başımı uçururum’”.²⁶²

Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Hz. Peygamber (a.s.) tarafından Ebû Âmir ile birlikte Evtâs'a gönderilenler arasındadır.²⁶³ Amcası yaralandığında derhal yanına vardı, oku kendisine atan kişinin kim olduğunu sordu. Amcası katili gösterince Ebû Mûsâ el-Eş'arî onun üzerine yürüdü. Kâtil, Ebû Mûsâ'yı görünce dönüp kaçmaya başladı ise de Ebû Mûsâ onu takip etti. Hem adamın arkasından koşuyor, hem de: “Kaçmaktan utanmıyor musun? Niçin durmuyorsun?” diye bağıırıyordu. Adam kaçmaktan vazgeçerek dönüp Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile çarpışmaya başladı. Sonunda Ebû Mûsâ el-Eş'arî onu öldürdü²⁶⁴ ve amcası Ebû Âmir'in yanına gelerek durumu kendisine

²⁵⁷ el-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eş'râf*, I, 464.

²⁵⁸ el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 915.

²⁵⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 152.

²⁶⁰ el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 19.

²⁶¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, IV, 455.

²⁶² et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 80.

²⁶³ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 101.

²⁶⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 152.

bildirdi. Ebû Âmir, hayattan ümidini kesince Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye: “Ey kardeşimin oğlu! Hz. Peygamber'e (a.s.) benden selam söyle, benim için Allah'tan mağfiret dilesin” dedi²⁶⁵ ve komutanlığı, yeğeni Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye devrettiğini açıkladı.²⁶⁶

Ebû Mûsâ el-Eş'arî Cüşemoğulları'ndan olan bu şahsı öldürdüğünde aynı kabileye mensup bir şair kendi adamları için ağıt yakarak şu mealde bir şiir söylemiştir: “İnsanlar içerisinde onlar gibi cesur olan, savaşa giderken ayağı sürçmeyen, ok atma hususunda onlardan daha iyi ok atan ele sahip hiç kimseyi göremezsin.”²⁶⁷

Ebû Âmir, komutanlığı Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye devrettiğini açıkladıktan sonra sancağı Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye verdi ve atını ve silahını Hz. Peygamber'e (a.s.) teslim etmesini emretti.²⁶⁸ Kısa bir müddet sonra şehit olarak vefat etti.²⁶⁹ Sancağı eline alan Ebû Mûsâ savaşa girişti, neticede Evtâs'ta toplanan Hevâzinliler mağlup oldu.²⁷⁰ Yenilginin ardından Evtâs'ı terk eden düşman ordusu kaçıp Tâif'e sığındı.²⁷¹

Ebû Mûsâ el-Eş'arî Evtâs'tan dönüp Hz. Peygamber'in (a.s.) huzuruna girdi.²⁷² Ebû Âmir'in atını, silahını ve eşyasını da Hz. Peygamber'e teslim etmek üzere yanında getirdi. Hz. Peygamber (a.s.) bayrağı Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin elinde görünce: “Ey Ebû Mûsâ el-Eş'arî! Ebû Âmir öldürüldü mü?” diye sordu. Ebû Mûsâ durumu Hz. Peygamber'e (a.s.) anlattı ve Ebû Âmir'in, vefatından önce kendisinden hayır duada bulunmasını istediğini ifade etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) abdest aldı. İki rekât namaz kıldı.²⁷³ Sonra, ellerini kaldırıp: “Allahım! Kulçağızın Ebû Âmir'i bağışla! Onu kıyamet gününde yarattığın insanların çoğuna, mertebeye üstün kıl!” şeklinde dua etti.²⁷⁴

Hz. Peygamber'in (a.s.) bu duasını duyan Ebû Mûsâ, kendisi hakkında da mağfiret dileğinde bulunmasını Hz. Peygamber'den talep etti. O da: “Allahım!

²⁶⁵ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 101.

²⁶⁶ Benzer ifadelerle ayrıca bak; et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 80.

²⁶⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 454.

²⁶⁸ el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 916.

²⁶⁹ İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, II, 47.

²⁷⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 152.

²⁷¹ el-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 365.

²⁷² el-Buhârî, *Sahîh*, V, 102.

²⁷³ el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 916.

²⁷⁴ Kapar, “Hevâzin”, *DİA*, XVII, 277; Hz. Peygamber'in Ebû Âmir hakkında: “Allahım! Cennette onu ümmetimin üstünlerinden eyle!” diye dua ettiği de rivayet edilmiştir. Bkz; el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 916.

Abdullah b. Kays'in günahını bağışla! Kıyamet günü, onu da, girilecek üstün bir mertebeye girdir!' diye dua etti.²⁷⁵ Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.) Ebû Âmir'in terekesini oğluna teslim etmesini Ebû Mûsâ'ya emretti, o da emri yerine getirdi.²⁷⁶ Gerçekten Ebû Âmir el-Eş'ari Evtâs meydanında büyük kahramanlıklar göstermişti. Ebû Mûsâ el-Eş'arî liderliğindeki Müslüman askerleri kesin bir zafer kazanmışlardı. Dolayısıyla savaş meydanından ayrılarak parçalanan bir düşman grubu bu şekilde zararsız hale getirildi.

Kaynaklarda Huneyn Savaşı'nda şehit olan Müslüman askerlerinin sayısı konusunda; Eymen b. Ubeyd, Sürâka b. Hâris, Ebû Âmir el-Eş'arî,²⁷⁷ Rukaym b. Sâbit²⁷⁸ ve Zeyd b. Rebîa'nın şehit edildiği zikredilmektedir.²⁷⁹ Bu savaşta Müşriklerden meşhur şair Düreyd b. es-Simme'nin de aralarında bulunduğu²⁸⁰ 70 kişinin Müslümanlar tarafından öldürüldüğü rivayet edilmektedir.²⁸¹

Ayrıca İbn Hişâm'dan gelen rivayete göre Talha b. Ubeydullah'ın tek başına Huneyn günü yirmi kişi öldürdüğü nakledilmektedir.²⁸²

Böylece Müslümanların büyük sayıda toplanması üzere Müşrikler bozguna uğramaya başladı ve birçok kısmı zararsız hale getirildi.

²⁷⁵ Kandemir, M. Yaşar, 'Ebû Mûsâ el-Eş'arî', *DİA*, X, 190, İstanbul, 1997; Muhammed Hamidullah, 'Huneyn', *DİA*, XVIII, 376-377.

²⁷⁶ el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 916.

²⁷⁷ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sire*, s. 241.

²⁷⁸ İbn Seyyidî'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâli ve's-Siyer*, II, 193.

²⁷⁹ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 81.

²⁸⁰ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 101.

²⁸¹ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 449.

²⁸² İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 449.

III. BÖLÜM

HUNEYN GAZVESİ'NDEN SONRAKİ GELİŞMELER VE HUNEYN GAZVESİ'NİN SONUÇLARI

1- Ganimetlerin Ci'râne Mevkine Gönderilişi

Ebû Âmir el-Eş'arî'nin Evtâs'ta büyük kahramanlık göstererek şehit düşmesiyle kumandayı ele alan Ebû Mûsâ el-Eş'arî, burada ele geçirdiği esirlerle ganimetleri Hz. Peygamber'in talimatı gereği Ci'râne'ye getirdi. Hz. Peygamber (a.s.) ise Huneyn'de alınan esirlerle çok sayıda ganimet mallarını bir araya toplattı²⁸³ ve bunların üzerine Mes'ûd b. Amr el-Gifâri'yi,²⁸⁴ tayin etti.²⁸⁵ Esirlerle ganimetlerin Mekke ile Tâif arasında bir subaşı olan ve Mekke'ye 9-10 mil (yaklaşık 16 km) uzaklıkta bulunan Ci'râne'ye²⁸⁶ götürülüp orada tutulması emrini verdi²⁸⁷ ve "Allah'a ve âhiret gününe inananlar, bölüştürülünceye kadar, onlardan bir şey almasınlar" diyerek ganimetlere dokunulmamasını tembih etti.²⁸⁸ Daha sonra ise ordusunun başında Tâif'e doğru hareket etti.²⁸⁹

2- Tâif Muhasarası

Tâif Gazvesi veya Tâif kuşatması adıyla tarihe geçen bu askerî operasyon Evtâs Seriyyesi gibi Huneyn Gazvesi'nin devamıdır.

Hz. Peygamber Tâif Gazvesi'ne bizzat katıldı ve kumandanlık etti. Huneyn Savaşının ertesi günü kendisi Tâif üzerine yürürken daha önce de Evtâs'ta yenilgiye uğrayan Hevâzinliler buradan kaçarak Tâif'e sığınmışlardı.²⁹⁰ Dolayısıyla Tâif bir düşman yığınağı haline gelmiş durumdaydı.

Tâif, akarsuları, ekinlikleri, hurma bahçeleri, üzüm bağları ve diğer meyveler

²⁸³ Müslim, *Sahîh*, II, 736.

²⁸⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 459.

²⁸⁵ Kandemir, M. Yaşar, "Büdeyl b. Verkâ", *DİA*, IV, 483, İstanbul, 1992.

²⁸⁶ Önkâl, Ahmet, "Ci'râne" *DİA*, VIII, 25, İstanbul, 1993.

²⁸⁷ Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 95.

²⁸⁸ el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 19.

²⁸⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 2494.

²⁹⁰ el-Belâziürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 464.

yetişen bahçeleriyle ünlü, ziraate elverişli ve diğer münbit yerleriyle arazisinin verimliliği, havasının hoş ve serin oluşuyla meşhur olup Mekke'nin doğusunda yer almaktadır. Hevâzinliler'in en önemli kollarından biri olan Sakîfliler burada sağlam şehir kalelerinde ikamet etmekteydiler.²⁹¹ Huneyn Gazvesi'ne çıkan ve Evtâs'ta Hevâzin kabilelerine karışarak güç bakımından onlara önemli katkıda bulunan Sakîfliler, daha önceden durumun değişmesi ihtimalini göz önünde bulundurarak Tâif'e sığınabileceklerini düşünmüş ve bundan dolayıdır ki kalelerini onarmış, kuşatılacak olsalar bile ihtiyaçlarını bir yıl karşılayabilecek kadar gıda erzak maddelerini kale içinde depolamış bulunuyorlardı.²⁹² Bütün bu durum askerî ve ekonomik bakımından büyük güç ve nüfuza sahip olan Sakîfliler'in kendilerine olan güvenlerini daha da arttırıyor ve güçlerine güç katıyordu.

Bu muhasaraya Kays Aylân kabilesine bağlı Eşcâ, Süleym ve Benû Fezâre kabileleri de katılıyordu. Onlar kendi akrabalarına karşı İslâm adına savaşmak istiyorlardı. Daha evvel de izah ettiğimiz gibi Tâif kalesinde savunmaya çekilmiş olan Hevâzin ve Sakîf kabileleri de Kaysî idiler ve İslâmı kabul etmiş olsalar dahi akrabalarından böyle bir girişim beklemiyorlardı. Bu nedenle Tâif kuşatması ayrı bir önem arz etmektedir.²⁹³

Tâif ahalisi kaleye sığınma imkanına sahip olduğu için Hz. Peygamber (a.s.) buna uygun bir silahlanma yoluna gidilmesi gerektiğini biliyordu. Bu nedenle daha evvel denemedikleri bir metot kullanmak istedi. Tâifliler Müslümanların Huneyn'den sonra kendilerine yöneleceklerini tahmin ettikleri için, aralarından Gaylân b. Seleme ve Urve b. Mes'ud gibi kimseleri mancınık ve arrâde yapımını ve kullanımını öğrenmeleri için Cüreş'e²⁹⁴ göndermişlerdi.²⁹⁵ Hz. Peygamber (a.s.) de bunu haber alınca, muhtemelen Hayber'de ganimet olarak ele geçirilen mancınığı Tâif kalesini ele geçirmek için kullanacaktı. Ayrıca Hz. Peygamber (a.s.) kale muhasarasında kullanılmak üzere gerekli teçhizatı buradan satın almaları için birkaç sahabîyi Cüreş'e gönderdi.²⁹⁶ Bu hareket bir anlamda putperestliğe karşı bir harb olacağı için,

²⁹¹ Yakût, *Mu'cemu'l-Büldân*, IV, 9-10.

²⁹² el-Belâziürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 67.

²⁹³ Önkâl, Ahmet, "*Kays Aylân*", *DİA*, XXV, 91, Ankara, 2002.

²⁹⁴ Cüreş; Tâif'in güneyinde bir bölge. Bkz; Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 97.

²⁹⁵ İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, II, 47.

²⁹⁶ Önkâl, Ahmet, "*Cüreş*", *DİA*, VIII, 137, İstanbul, 1993.

Hız. Peygamber (a.s.) topyekûn bir mücadele planlamaktaydı. Bu nedenle, Devs kabilesinin saygın kimselerinden olan Tufeyl b. Amr'ı, Devs kavminin putu olan Zülkefeyn'i²⁹⁷ yok etmekle görevlendirdi.²⁹⁸ Hız. Peygamber (a.s.) stratejik önemi ve İslâm dinine düşmanlığı bilinen Tâif'e bizzat gitmeyi tercih etmiştir.²⁹⁹ Tufeyl b. Amr ed-Devsî, yanında bulunan kuvvetle kavminin yaşadığı topraklara giderek emri yerine getirdi. Ahşap bir put olan Zülkefeyn'i, onun batıl olduğunu etrafını çevirenlere daha etkili bir şekilde göstermek için şiirler insâd ederek ateşe verdi. Emri yerine getirdikten sonra Devs kavmini İslâm dinine davet eden Tufeyl'e kavmi icabet ederek Müslüman oldular.³⁰⁰ Tufeyl b. Amr, daha sonra Tâif'e doğru hareket etmek ve Tâif kalesi önlerinde çarpışmakta olan Müslüman mücahitlere katılmak amacıyla kavminin yanından ayrıldı. İslâm dinine girmiş olan Devs kavminden dört yüz savaşı da Tufeyl b. Amr ile birlikte Tâif'e doğru yola çıktı.

Daha sonra Hız. Peygamber (a.s.) İslâm ordusuyla Tâif'e doğru yola çıktı. Müslümanların ilk uğradıkları durak Nahletü'l-Yemâniyye oldu. Zaman kaybetmeden ilerleyen kuvvetler daha sonra sırasıyla Karn, Müleyh, Leyye vadisi ve Buhratü'r-Ruğa'ya ulaştı.³⁰¹ Bu mevkide İslâm ordusunun bu topraklara uğramasının bir nişanesi olarak bir mescit bina edildi ve Hız. Peygamber (a.s.) yapılan bu mescitte namaz kıldı. Hız. Peygamber'in (a.s.) bu tutumu, bu mevkilerin bir süre sonra Allah'a (c.c.) inanan, O'na kulluk eden insanların yaşayacağı yerler olacağına da işaretiydi.³⁰² Hız. Peygamber (a.s.), bu mescit inşaatında çalışarak duvarlarını ördü, sahabiler de yapım aşamasında taş taşıma görevini üstlendiler.³⁰³

İslâm ordusu Buhratü'r-Ruğa'da konakladığı sırada Benû Leys kabilesine mensup bir kişinin Hüzeyl kabilesine mensup bir adamı katlettiği haberi Hız. Peygamber'e (a.s.) ulaştırıldı. Her iki taraf da Hız. Peygamber'in (a.s.) huzurunda iddia ve savunmalarını yaptılar. Hız. Peygamber de (a.s.) haksız yere adam öldürmenin cezası olan kısas hükmünü burada uygulama emrini verdi. Bunun üzerine

²⁹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 157.

²⁹⁸ el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 21.

²⁹⁹ Kapar, '*Hevâzin*', *DİA*, XVII, 277.

³⁰⁰ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâli ve's-Siyer*, II, 199-200.

³⁰¹ Karn, Müleyh, Buhratü'r-Ruğa ve Leyye Tâif'in birer mevkidirler. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 482.

³⁰² Kettânî, Muhammed Abdülhay, *Hız. Peygamber'in Yönetimi*, I-III, terc. Ahmet Özel, İstanbul, 1991, II, 110.

³⁰³ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 924.

katil Hüzeylliler'e teslim edildi. Onlar da kısas hükmünü uyguladılar. Bu şekilde İslâm'da ilk kısas hükmü uygulanmış oldu.³⁰⁴

Yolculuk esnasında Müslümanlar yol üzerinde bir kabirle karşılaştılar. Hz. Peygamber (a.s.) bu kabrin Semûd kavminden olan Ebû Rigâl'in kabri olduğunu, Müslümanların eğer isterlerse veya O'nun söylediklerini gözleriyle görmek isterlerse, bu kabri açabileceklerini ve içindeki altın dalı çıkarabileceklerini söyledi. Bunun üzerine sahabilerden bazıları büyük bir heyecanla asırlar önce vuku bulmuş bir hâdisenin bakiyelerini görmek için hemen kabri kazmaya başladılar.³⁰⁵ Kısa bir süre sonra kabirde bulunan altın dala ulaşan sahabiler, Hz. Peygamber'in (a.s.) Peygamberliğinin hak oluşunu bir kez daha teyit etmiş oldular. Bu altın dalın değeri bin dirhemi aşıyordu.³⁰⁶ Bu olay, Müslümanların imanlarını tazelenmesi, yapılan işlerin Allah Teâlâ'nın emri ve inkıyadıyla peygamberi tarafından gerçekleştirildiğini görmeleri açısından çok yararlı olmuştu. İslâm ordusunun, yenilmez olarak bilinen Tâifliler'i kuşatmak üzere hareket etmelerinden önce bu hâdisenin cereyan etmesi oldukça manidardı.

Artık iyice Tâif kalesine yaklaşan İslâm ordusu, kaleye yakın "Sâdire" denilen mevkide, bir sedir ağacının altında konakladı. Bir anda Müslümanların üzerine kale çevresindeki bahçelerden ok atılmaya başlandı. Bu esnada birkaç sahabî şehit oldu.³⁰⁷ Böylece sıcak savaş başlamış oldu.³⁰⁸ Kalelerine sığınarak gizlenen, hücum eden ve Müslümanları sürekli ok yağmuruna tutma avantajlarını kullanan Tâifliler çok iyi savunma yapıyorlardı. Savaş bütün şiddetiyle devam etmiştir. Onlara karşı Müslümanlar çeşitli stratejiler uygulamış, kaleyi elde etmek için mancınık³⁰⁹ ve debbâbe³¹⁰ gibi silahlardan istifade etmişlerdir.³¹¹

Buradaki kuvvetten maksat düşmanlara karşı mücadeleyi gerektiren her çeşit alandaki güçlenmeyi ifade etmektir. Bu emre uygun davranan İslâm ordusu, Tâif

³⁰⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 482.

³⁰⁵ İbn Keşîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 347.

³⁰⁶ Köksal, *İslâm Tarihi*, VIII, 452.

³⁰⁷ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 83.

³⁰⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 482.

³⁰⁹ Bunlar hisar âletleridir ki onlarla ağır taşlar ve benzerleri atılır. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 478.

³¹⁰ Ağaçların sığır derisiyle kaplanmasıyla yapılmış kuvvetli arabalardı. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II 478.

³¹¹ Mahmud Şâkir, *Hz. Adem'den Bugüne İslâm Tarihi*, II, 225.

Muhasarası'nda ilk kez savunma silahı olan debbâbeyi ve kalenin duvarlarını delmek için veya kale içindeki düşmanı hedef alarak vurmak için mancınık kullanıyordu.³¹²

Ayrıca Tâifliler'i geçim kaynakları olan üzüm ve hurma gibi bazı meyve ağaçlarını kesmekle tehdit etmeleri, kaleden inecek kölelerin hür ve âzad edileceklerinin ilan ettirilmesi, ki bu durum kaleden 19-20 kadar kölenin inerek azad edilmesini ve Müslümanların saflarına katılımını sağlamıştır.³¹³ 15, 19, 20-30 gün gibi değişik rakamlarla ifade edilen süre zarfında kuşatılan Tâif kalesinin fethedilmesini sağlayamamıştır.³¹⁴ Kuşatmanın uzadığını ve bu şekilde kalelerinde direnen Tâifliler'in teslim olmayacağını, ayrıca buranın kısa sürede ele geçirilemeyeceğini gören Hz. Peygamber (a.s.) ashabıyla istişare ederek bu duruma düşen Sakîfliler'den kendilerine artık bir zarar gelmeyeceğinden emin olduğu,³¹⁵ Sakîfliler'in durumunun zamana bırakılmasının gerekli olduğunu söylemiştir. Haram aylarının ve hac mevsiminin yaklaşması ve İslâm çemberinin gün geçtikçe Tâif etrafında daralarak şehir sakinlerinin kendi istekleriyle İslâm'ı kabul etmelerini sağlayacağı şeklindeki bazı mülâhazalardan ötürü kuşatmayı kaldırarak ordusuyla beraber Ci'râne'ye dönmüş ve Tâif Gazvesi bu şekilde son bulmuştur.³¹⁶ Tâif kuşatması esnasında 7 Kureyş kabilesinden, 4 Ensar'dan, 1 de Benû Leys kabilesinden olmak üzere Müslümanlardan toplam 12 kişi şehit olmuştur.³¹⁷ Bunlar:

1. Benû Ümeyye'den, Saîd b. Saîd b. Ümeyye
2. Urfuta b. Hubâb
3. Benû Esed'den Yezîd b. Zem'â b. el-Esved
4. Benû Teym'den Abdullah b. Ebî Bekr b. Ebî Kuhâfe
5. Benû Mahzûm'dan Abdullah b. Ebî Ümeyye b. Muğîre
6. Benû Adıyy'den Abdullah b. Âmir b. Rebîa el-Anezî
7. Benû Sehm'den es- Sa'b b. el-Hâris b. Kays
8. Onun kardeşi Abdullah b. Hâris b. Kays
9. Benû Sa'd b. Leys'den Cüleyha b. Abdullah b. Muharibü'l-Leysî

³¹² et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 84; el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 21.

³¹³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 159.

³¹⁴ el-Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 67.

³¹⁵ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 494.

³¹⁶ el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 935-937.

³¹⁷ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 85.

10. Ensâr'dan Sâbit b. Cezâ

11. Ensâr'dan Hâris b. Sehl b. Sa'saa³¹⁸

12. Ensâr'dan Münzâr b. Abdullah b. Nevfel³¹⁹

Ayrıca Ebû Süfyân b. Harb, muhasara esnasında kaleden atılan bir okla yaralanarak bir gözünü kaybetmişti.³²⁰ Ebû Süfyân, yaralı haliyle Rasûlullah'a gelerek durumunu anlattı. Hz. Peygamber (a.s.), eğer Ebû Süfyân dilerse, Allah'a dua ederek gözünün eski haline kavuşmasını isteyebileceğini söyledi. Eğer dilerse, bu kaybının mükâfatının cennette karşısına çıkacağını da ekledi. Bunun üzerine Ebû Süfyân, bu karşılığın cennette kendisine verilmesini tercih etti.³²¹

Kuşatma esnasında öldürülen düşman sayısı ise 3 kişi olarak zikredilmektedir.³²²

Hz. Peygamber'in (a.s.) kuşatmadan vazgeçerek geri dönmesi, daha sonra vuku bulan olaylara baktığımızda isabetli bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Tâif'te yaşayan Sakîf kabilesi Hz. Peygamber'in (a.s.) tekrar üzerlerine gelmesini de göz önünde bulundurarak³²³ kuşatma kaldırıldıktan birkaç ay sonra, yani Tebûk Gazvesi'ni müteakip hicretin 9. yılının Ramazan ayında (Kasım-Aralık 631) büyük bir heyet halinde Medine'ye geldiler. Hz. Peygamber (a.s.) ile giriştikleri büyük pazarlıktan sonra, şartsız Müslüman olmayı kabul ettiler.³²⁴ Çünkü Müslümanlar, Tâif'i geride bıraktıktan sonra Hz. Peygamber'den (a.s.) hiç değilse bu asi ve kibirli kavme beddua etmesini istediler. Hz. Peygamber'in (a.s.) duası ise oldukça manidardı: "Allah'ım, Sakîf'i hidayete erdir ve onları bize getir!.." ³²⁵ O böylece onların Müslüman olacaklarına dair sözleriyle Müslümanlara anlatmış oluyordu.

Ayrıca İslâm ordusunun Tâif Muhasarası'ndan geri dönüşü sırasında Ci'râne yolunda namaz vakti girdi. Aralarında Ebû Mahzûre'nin de bulunduğu on kişilik Kureyşli genç grubu da İslâm ordusunu saklanarak izliyorlardı.³²⁶ Müezzin ezan

³¹⁸ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 244.

³¹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 487.

³²⁰ Aycan, İrfan, "Ebû Süfyân", *DİA*, X, 231.

³²¹ el-Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, III, 77.

³²² el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 929-930.

³²³ el-Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 67.

³²⁴ et-Tâberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 96-97.

³²⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 350-351.

³²⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 409.

okurken Hz. Peygamber'e (a.s.) karşı kin besleyen Ebû Mahzûre ve arkadaşları da yüksek sesle alaycı bir şekilde müezzini taklit ettiler. Hz. Peygamber (a.s.) içlerinden birinin sesinin güzelliğini fark ederek onları yanına çağırdı. Hepsine teker teker ezan okutturdu. Ebû Mahzûre'nin sesini çok beğenerek ona ezanı öğretti. Bir dahaki ezanı onun okumasını istedi. Ebû Mahzûre bu emri isteksiz bir şekilde yerinde getirdi. Hz. Peygamber (a.s.) ona bir miktar gümüş para vererek saçını okşadı ve duada bulundu. Bu şekilde Ebû Mahzûre'nin gönlü İslâm'a ısındırıldı ve bu genç Müslüman olmaya karar verdi.³²⁷ Ci'râne'de Hz. Peygamber'in (a.s.) karşısına çıkan Hübar b. Esved de İslâm'ı kabul edenlerden oldu.³²⁸

Ci'râne yolunda iken Hz. Peygamber'e (a.s.) doğru bir kişinin geldiği fark edildi. Müslümanlar gelen kişiyi tanımadıkları için onu engellediler. Bu kişi Sürâka b. Cü'şüm'di. Onlara Hz. Peygamber'in (a.s.) Mekke'den Medine'ye hicret esnasında Ebû Bekir'in kendisi için yazdığı emânnâmeyi gösterdi.³²⁹ Hz. Peygamber de onu tanıdı ve vaktiyle verdiği güvenceye uygun hareket edeceğini söyledi. Bu esnada Hz. Peygamber'e (a.s.) yaklaşma imkânı bulan Süraka kelime-i şehâdet getirerek Müslüman olduğunu bildirdi.³³⁰

Tâif Gazvesi'nin sonuçları genel olarak Huneyn Gazvesi'nin devamı niteliğinde olduğu için bu konu Huneyn Gazvesi'yle beraber ele alınmış ve onun sonuçlarıyla beraber değerlendirilmiştir.

3- Tâif Muhararası'ndan Sonraki Gelişmeler

a) Tâif'ten Dönüş ve Ganimet Mallarının Taksimi

Hz. Peygamber (a.s.), Tâif Muhararası'ndan sonra Müslümanlarla birlikte Ci'râne'ye geldi ve orada konakladı. Hz. Peygamber (a.s.), Ci'râne'ye Zilkade ayının beşinde, Perşembe gecesi geldiği rivayet edilmektedir.³³¹

Huneyn Gazvesi'nde ele geçirilip Ci'râne'de bekletilen ve güneşten korumak amacıyla kendilerine gölgelikler yapılan harp esirlerinin sayısı, kadın ve çocuklar

³²⁷ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 279.

³²⁸ Sarıcık, Murat, "*Ebû Mahzûre*", *DİA*, X, 179-180, İstanbul, 1994.

³²⁹ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 941.

³³⁰ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 488.

³³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 154.

dâhil 6.000 kişi civarında idi.³³² Ganimet olarak elde edilen ve beslenmeleri için ağıllar yapılan 24.000'den fazla deve ve 40.000'den fazla koyun var idi.³³³ Ayrıca 4.000 ukiyye³³⁴ gümüş de ganimet olarak ele geçirilmişti. Bu konuda farklı bir bilgiye ulaşamadığımız için toplanan ganimet sayısı ve miktarı üzerinde ittifak bulunduğunu söyleyebiliriz.

Daha sonra üzerlerinde elbise bulunmayan esirlere elbise giydirilmesini emreden Hz. Peygamber (a.s.) ganimetlerin dağıtımını hemen yapmaksızın bir süre bekledi. Müslüman olarak kendisine başvuracak Hevâzinliler'e bu ganimetleri iade etmek amacıyla on üç gecelik bir süre bekledi.³³⁵ Çünkü Hevâzinliler'in anlaşmak için geleceğini ümit ediyordu. Müslümanların Medine'den Mekke'ye gidip şehri fethetmesi, Huneyn Gazvesi, Tâif Kuşatması ve Ci'râne'de ganimet dağıtımı sonrasında Medine'ye dönülmesi arasında geçen süre ise iki ay on altı gündür.³³⁶

b) Bazı Bedevilerin Hz. Peygamber'e Ganimetlerin Bölüşürülmesi Konusundaki İtirazları

Huneyn Gazvesi sonucunda ele geçirilen malların ve esirlerin durumunun ne olacağı konusu Ci'râne'de değerlendirilmiş, özellikle esirler konusunda bir sonuca varılamamıştı.³³⁷ Hevâzin heyetinin Müslüman olup geleceğini düşünerek Hz. Peygamber (a.s.) ganimet dağıtımını on gün kadar geciktirmiştir.³³⁸ Bu sürece kadar Mekke'nin fethinin ardından Huneyn Gazvesi ve Tâif Kuşatması'na katılmış bulunan ordunun bir an önce ganimetin dağıtılmasını istediğini düşünmek mümkündür. Ayrıca İslâm ordusuna bir kazanç sağlamak amacıyla katılan Mekke'nin fethinde henüz Müslüman olmuş kişiler de bulunmaktaydı.³³⁹

Taberî'nin kaydettiği bir rivayete göre Hz. Peygamber (a.s.) Huneyn esirlerini Hevâzinliler'e geri verip bineğine bindiğinde yanında bulunanlar, ganimetleri

³³² el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 171; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III, 30.

³³³ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 337; Mübârekfurî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 442.

³³⁴ İbn Kayyim, *Zâdü'l-Meâd*, I, 188.

³³⁵ Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzi*, III, 943-944.

³³⁶ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 246-247.

³³⁷ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 494-495.

³³⁸ ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 502.

³³⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 141.

dağıtması için Hz. Peygamber'in (a.s.) peşinden gitmeye başladılar. Ondan ganimeti paylaşırması konusunda ısrar ediyorlardı. Rivayetin devamında Hz. Peygamber'in arkasından gelenlerin onu bir ağaca kadar takip ettiği ve o sırada Hz. Peygamber'in ağaca takılan ridâsının³⁴⁰ yırtılarak üzerinden düştüğü zikredilmektedir. Bu sıkıştırmalar üzerine Hz. Peygamber (a.s.) onlara: "Cüppemi verin, vallahi eğer size verilecek Tihâme ağaçlarının sayısı kadar küçükbaş hayvan bile olsaydı, onları aranızda bölüştürürdüm. Sonra da beni ne cimri, ne korkak ve ne de yalancı olarak bulurdunuz" dedi. Hz. Peygamber (a.s.) bu sözleri söyledikten sonra yerinden kalktı ve bir devenin hörgücünden bir tutam kıl kopararak iki parmağı arasına koydu ve sonra havaya kaldırarak ganimet mallarının bölüştürülmesini bekleyen gazilere: "Ey insanlar, sizin ganimetlerinizde ve bir tutam bu kılda humus dışında benim payım yoktur. Humus da size geri döndürülecektir"³⁴¹ dedi. Aynı zamanda ganimeti aralarında adaletle paylaşıracağını beyan etti.³⁴²

Bununla birlikte farklı bir görüşe göre Hz. Peygamber'e karşı bu derece aşırı bir tutum sergileyen insanların, Huneyn Gazvesi'ne katılmadıkları halde ganimetten hisse isteyen bedeviler olduğu ileri sürülmektedir.³⁴³

Hevâzinliler Ci'râne'ye gelmekte geç kalınca Hz. Peygamber'in esirleri dağıttığı üzerinde kaynaklarda ittifak mevcuttur. Ancak Hevâzin heyetinin Hz. Peygamber'in (a.s.) huzuruna tam olarak ne zaman geldiği tespit edilememektedir.

Hevâzin temsilcilerinin Ci'râne'ye gelmeleri gecikince, razı olmayan bedevilerin Hz. Peygamber'i (a.s.) incitecek boyuttaki ısrarları sonucu ganimetlerin dağıtılmasına başlandı.³⁴⁴ Hz. Peygamber (a.s.), Müslümanları ve ganimet mallarını saymasını ve herkesin hissesini hesaplamasını Zeyd b. Sâbit'e emretti.³⁴⁵ Ganimetleri bölüştürmeye ve dağıtmaya da Ebû Cehm Huzeyfetü'l-Adevî'yi memur etti.³⁴⁶ Herkese hisselerini dağıttırdı. Piyadelerden her birine, ya dörder deve, ya da bunların karşılığı olarak kırkar koyun. Süvarilere ise, ya on ikişer deve, ya da bunların

³⁴⁰ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 89.

³⁴¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 492;. Vâkîdî'in naklettiği bir rivayete göre bu olay esirler ve ganimetler dağıtılmadan önce meydana gelmiştir. Bkz; el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 943.

³⁴² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 84.

³⁴³ Balyuzî, H. M, *Hz. Muhammed ve İslâm Devri*, terc. Süreya Güler, İstanbul, 1996, s. 155.

³⁴⁴ Önkâl, "Ci'râne", *DİA*, VIII, 25.

³⁴⁵ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fi Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâili ve's-Siyer*, II, 194.

³⁴⁶ el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 954.

karşılığı olarak yüz yirmişer koyun düştü. Yanlarında bir attan fazla at bulunduranlara, birden fazla at için hisse verilmedi.³⁴⁷

c) Gönülleri İslâm'a Isındırılan Kimseler

“Müellefe-i Kulûb” “gönüllerin İslâm'a ısındırılması veya kalplerini İslâm'a yakınlaştırılması” manasına gelir.³⁴⁸ Terim anlamı ise Tevbe Sûresi'nin 60. âyetinde onlardan bahsedilmektedir. Bu âyette:

*“Sadakalar Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir”.*³⁴⁹ buyrulurken sadakaların kime verileceğini vurgulanmıştır. Bu bağlamda yeni Müslüman olanların gönüllerinin İslâm'ı benimsemesi önemli idi. Bu Müslümanlara Müellefe-i Kulûb denilmesinin sebebi, onlara dünya nimetlerini vererek gönüllerini hoş tutup, İslâm'ın benimsetilmesidir. Hz. Peygamber'in (a.s.) hadisinde bu husus “Ben onları bu mal ile İslâm'a alıştırıyorum” ifadesi ile açıkça dile getirilmektedir.³⁵⁰

Ayrıca Müellefe-i Kulûb'un bazı müellifler tarafından üç grupta toplandığı görülür:

1. Kalpleri İslâm'a ısındırılarak, İslâm'a girişleri sağlanan kişiler.
2. İslâm'a girmiş fakat İslâm'da sebat etmeleri şüpheli olan kişiler.
3. Dış görünüş itibariyle İslâm'a girdiğini söyleyip fakat içyapı itibariyle münafık kişiler. Bunların şerhlerinden emin olmak için toplum içinde zararlarının aza indirildiği kişiler. İslâm tarihi kaynakları, birinci gruba örnek olarak, Savfan b. Ümeyye'yi, ikinci gruba örnek olarak Ebû Süfyân b. Harb'ı, üçüncü guruba örnek olarak da Uyeyne b. Hısn, Abbâs b. Mirdâs, Akra b. Hâbis vb'yi gösterirler.³⁵¹

Burada öncelikle ganimetler dağıtılmış ve ilk olarak Müellefe-i Kulûb'a Kur'ân'ı-Kerîm'de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

³⁴⁷ İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, I, 189.

³⁴⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, I, 108-109.

³⁴⁹ Tevbe, 9/60.

³⁵⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 356-357.

³⁵¹ el-Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, III, 89; Sezikli, Ahmet, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara, 1994, s. 136-140.

“Bilin ki ganimet olarak aldığımız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah’a, Peygamber’e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.”³⁵² Zikredilen tasarruf yetkisi kendisine ait olan Hz. Peygamber ganimetin beşte birinden ihsanda bulunmuştur.³⁵³ Bu sayede kalpleri İslâm’a ısındırılan kişilerin hem kendilerinin hem de kabilelerinin Müslüman olmaları bekleniyordu. Ve dolayısıyla Hz. Peygamber (a.s.) kendisine ait olan ganimet payından da ganimet ve hediyeler verdi.³⁵⁴ Bu durum İslâm düşüncesinin yalnızca mal elde etmeye, hâkimiyet kurmaya yönelik olmadığını, Müslümanların galip geldiği kavim ve kabilelere de ihsanda bulunmayı, gönüllerini kazanmayı amaçladığını gösteren en açık delildir. Hediye verilen bu kimseler kalpleri İslâm’a ısındırılması hedeflenen, bazıları Kureyş’ten henüz yeni Müslüman olmuş, içinde bazı şüpheleri olan kişiler veya müttefik olarak Tâif Muhasarası’na katılmış ancak henüz Müslüman olmamış kimselerdi.³⁵⁵ Yani bazıları Müslüman olmuş, bazıları ise Müslümanlarla barış yapmış müşriklerden idiler. Hz. Peygamber (a.s.) bütün bunlara sadaka ve ganimetlerden vermek, güzel muamele etmekle, bazılarından gelebilecek kötülükleri önleyip Müslümanların gönüllerini rahatlatmayı, içlerinden Müslüman olanların İslâmiyet’te Müslüman olmalarını sağlamayı, Müslümanlıkları henüz gelişmemiş, güzelleşmemiş olanların da Müslümanlıklarını onlara uyarak geliştirip güzelleştirmeyi gerçekleştirmek istemiştir.³⁵⁶

Ganimet dağıtımı sırasında Hz. Peygamber (a.s.), Müellefe-i Kulûb’a tercihten daha fazla ganimet vererek onlara bir ayrıcalık tanımış oldu. Kalpleri İslâm’a ısındırılmak istenen bu kişiler toplumun en etkin kimseleriydi.³⁵⁷ Müellefe-i Kulûb arasında tanınmış şairler,³⁵⁸ hitabeti güçlü olup dili etkili bir şekilde kullanan hatipler,³⁵⁹ kabileler arasında çıkan anlaşmazlıklarda hakem rolü üstlenen mevkii sahibi kişiler,³⁶⁰ Mekke’nin idari işlerinin görüşüldüğü Dârü’n-Nedve’ye mensup kimseler³⁶¹ bulunmaktadır.

³⁵² Enfâl, 8/41.

³⁵³ İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 192-196.

³⁵⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, II, 153.

³⁵⁵ el-Ya’kûbî, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, II, 42.

³⁵⁶ et-Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, III, 90.

³⁵⁷ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 143.

³⁵⁸ Bkz; Abbâs b. Mirdâs, Lebîd b. Rebîa, Mâlik b. Avf ve Zeydül-Hayl Maddeleri.

³⁵⁹ Bkz; Savfân b. Ümeyye, Süheyl b. Amr ve Zeydül-Hayl Maddeleri.

³⁶⁰ Bkz; Kazancı, A. Lütfi, “*Akrâ’ b. Hâbis*”, *DİA*, II, 285, İstanbul, 1989.

³⁶¹ Bkz; Sarıçam, İbrahim, “*Hakîm b. Hizâm*”, *DİA*, XV, 187, İstanbul, 1997.

Müellefe-i Kulûb'un kimler olduğu ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Ayrıca bu kişilerin sayısı ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşamadık. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu kişilerin sayısı 70'dir.³⁶²

Ulaştığımız kaynaklara göre Hz. Peygamber (a.s.) Müellefe-i Kulûb'un bazılarına 100'er deve vermiştir.³⁶³ Bu kimseler daha sonra yüz deve verilenler anlamında "Ashabü'l-Miîn şeklinde nitelendirilmiştir.³⁶⁴ Diğer bir kısmına ise yüz deveden daha az ganimet verildiği bilinmektedir. Hz. Peygamber (a.s.), Müellefe-i Kulûb'un bazılarına ise 50 deve vermiştir.³⁶⁵ Bunun dışında Huneyn Gazvesi'ne katılan askerlere dörder deve ya da bunların karşılığı olarak kırkar koyun verilmiş, süvarilere ise on ikişer deve ya da bunların karşılığı olarak yüz yirmişer koyun düşmüştü.³⁶⁶ Buhârî'de yer alan bazı rivayetlerden, Hz. Peygamber'in (a.s.) ganimet dağıtımında on koyunu bir deveye denk kabul ettiği anlaşılmaktadır.³⁶⁷

İbn Hişâm'ın kaydettiği bir rivayete göre Kureyş kabilesinden bazı kimselerle (Müellefe-i Kulûb) Hz. Peygamber (a.s.) bey'atlaşmıştır. Hz. Peygamber (a.s.) Huneyn ganimetlerinden bolca hediye vermiştir.³⁶⁸ Yalnız Hz. Peygamber'in bu uygulaması İslâm'ın yararını ve Hz. Peygamber'in (a.s.) amacını idrak edememiş bazı Müslümanların gönüllerinde burukluk ve kıskançlık duyguları uyandırdı. Öyle ki, Zü'l-Hüveysıra et-Temimi isimli bir bedevi: "Seni adil görmüyorum" dedi. Hz. Peygamber bu kişiye: "Yazıklar olsun sana, eğer bende adalet yoksa o kimde bulunabilir?" karşılığını verdi.³⁶⁹ Duruma şahit olan Hz. Ömer (r.a.), Hz. Peygamber'e: "Ey Allah'ın Rasûlü, müsade et de onu öldüreyim" demiştir. Hz. Peygamber ise buna müsade etmemiş ve, "bunun soyundan öyle kimseler çıkacak ki, dinin alabildiğine derinliklerine dalacaklar ve sonunda okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar" buyurmuştur. "Onlardan sadakaların (taksimi) hususunda seni ayıplayanlar da vardır"³⁷⁰ âyetinin münâfıkların elebaşlarından birisi olan söz

³⁶² Bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır: Bkz; İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 16.

³⁶³ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 107.

³⁶⁴ el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 182.

³⁶⁵ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 920.

³⁶⁶ İbn Kayyim, *Zâdü'l-Meâd*, I, 189-190.

³⁶⁷ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 105.

³⁶⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 494.

³⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 219.

³⁷⁰ Tevbe, 9/58.

konusu Zü'l-Hüveysıra hakkında nazil olduğu, bundan dolayı Rasûlullah'ın (a.s.), “bundan (Zü'l-Hüveysıra) ve arkadaşlarından sakının” dediği aktarılmaktadır.³⁷¹

Ayrıca Müellefe-i Kulûb'a ganimet vermesi üzerine, Süleymoğulları'nın başkanı Abbâs b. Mirdâs kendisine birkaç deve verilmesini az bularak okuduğu bir şiir ile Mekke'nin fethinde, Huneyn Gazvesi ve Tâif kuşatmasında Süleymoğulları'nın yardımlarını dile getirmiştir. Bunu duyan Hz. Peygamber (a.s.) Abbâs b. Mirdâs'a istediği miktarın verilmesini sağlamıştır. Bazı kimseler ise, başka sahabîleri işaret ederek aslında kendi hoşnutsuzluklarını dile getiriyorlardı. Ayrıca Sa'd b. Ebi Vakkas Hz. Peygamber'e (a.s.) Uyeyne b. Hısn ve Akrâ' b. Hâbis'e 100'er deve verdiği halde sahabeden Cueyl b. Sürakâ ed-Damrî'ye hiçbir şey vermediğini hatırlattı.³⁷² Bunun üzerine Hz. Peygamber'in şöyle cevap verdiği bilinmektedir: “*Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Cueyl b. Sürakâ, dünya dolusu Uyeyne b. Hısn ve Akrâ' b. Hâbis gibilerinden daha hayırlıdır. Fakat ben onları İslâm'a yaklaştırmak için çalıştım diye vurguladı. Cueyl b. Sürakâ'yı İslâmı'na ismarladım.*”³⁷³

Kureyş'ten bazı kimselere yüzer deve verildiği zaman bir takım kimseler Hz. Peygamber'in (a.s.) akrabalarına ayrıcalık tanıdığını düşündüler. Durumdan haberdar olan Hz. Peygamber (a.s.) onları toplayarak açıklama yaptı ve gönüllerini aldı. Onlara dünyalık bağışlamasının sebebinin küfür ve şirkten henüz yeni vazgeçmiş bu kimselerin gönüllerini İslâm dinine ısındırmak olduğunu söyledi.³⁷⁴

Hz. Peygamber'in (a.s.) ganimet mallarından ayrılan beşte bir hisseden, kendilerine 100'er deve verdiği kişilerin isimleri şunlardır:

1. Akrâ' b. Hâbis,³⁷⁵
2. Uyeyne b. Hafs el-Fezârî

³⁷¹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III, 58–59.

³⁷² el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 948.

³⁷³ et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, III, 91.

³⁷⁴ el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 180.

³⁷⁵ Vâkîdî'ye göre, Hz. Peygamber Mekke için çıktığı yolculukta Sukya mevkiine geldiğinde, Temîm kabilesinden olan Akrâ' b. Hâbis kavminden 10 kişi ile birlikte gelip, Hz. Peygamber'in ordusuna katıldı. el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, II, 804; Daha sonra Hz. Peygamber'le Huneyn Gazvesi'ne ve Tâif Muhasarası'na katıldığı bilinmektedir.

3. Ebû Süfyân b. Harb³⁷⁶
4. Muaviye b. Ebû Süfyân b. Harb³⁷⁷
5. Yezîd b. Ebû Süfyân b. Harb³⁷⁸
6. Savfan b. Ümeyye³⁷⁹
7. Hakîm b. Hizâm³⁸⁰
8. Hâris b. Hâris b. Kelede³⁸¹
9. Hâris b. Hişâm³⁸²
10. Süheyl b. Amr³⁸³
11. Huveytîb b. Abdüluzzâ b. Ebî Kays³⁸⁴

³⁷⁶ Hz. Peygamber'in Huneyn Gazvesi'nde elde edilen ganimetlerden Ebû Süfyân b. Harb'e yüklü miktarda yani yüz deve ve kırk ukiyye gümüş vermiştir. Bkz; el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II, 41; Mübârekfurî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 445.

³⁷⁷ Bazı kaynaklara göre Yezîd ve Muaviye'nin kalpleri İslâm'a ısındırılan kimseler olduğu zikredilmektedir. Bkz; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 152; İbn Abdilber, *el-İstâb*, s. 813-814.

³⁷⁸ Babası Ebû Süfyân gibi Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. Kaynaklarda yer alan bilgilere göre, Huneyn ganimetlerinin dağıtımında Hz. Peygamber babası Ebû Süfyân'a yüz deve ve kırk ukiyye verdiğinde, Ebû Süfyân oğulları için de ganimet istemesi üzerine Hz. Peygamber, Yezîd b. Ebû Süfyân'a da yüz deve ve kırk ukiyye vermiştir. Bkz; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 337.

³⁷⁹ Hz. Peygamber (a.s.), Savfan b. Ümeyye'den Huneyn Gazvesi için yaklaşık yüz zırh ve yeterli miktarda silah ödünç istemiştir. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II 440; Bu zayi olan zırhların bedelleri ödenmek şartıyla alan Rasûlullah, onların bedellerini de ödemek istediği zaman, Safvân'ın almak istememesi üzerine Rasûlullah'ın, "Muhakkak ki borcun karşılığı geri ödemek ve teşekkür etmektir" dediği bu âlî davranıştan etkilenen Safvan'ın: "Yâ Rasûlallah! Ben bugün Müslüman olmak istiyorum!" dediği rivayet edilmektedir. Bkz; el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, II, 945-946; Ayrıca Rasûlullah'ın ganimet malları arasında dolaştığı ve onlara göz gezdirdiği sırada, Safvan b. Ümeyye, Rasûlullah'ın yanında bulunuyor, develer ve davarlara dolu vadiye doğru bakıp duruyor, Rasûlullah da onun halini göz ucuyla süzüyordu. Safvân b. Ümeyye vadinin içindeki mallara bakmaya devam edince, Rasûlullah'ın, Safvan'a "O vadi de, içindekiler de senin olsun!" buyurduğu nakledilir. Bkz; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 242-243.

³⁸⁰ Mekke'nin fethinin ardından Müslüman olan Kureys'in şerefliyelerinden Hakîm b. Hizâm, Hz. Peygamber'in gerçekleştirdiği Huneyn ve Tâif Gazveleri'ne katılmıştır. Rasûlullah, Cî'râne'de Hâkim'e Huneyn ganimetlerinden yüz deve vermiş ve kalpleri İslâm'a ısındırılan kimselerden kabul edilmiştir. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 493; İbn Kuteybe, *el-Meârîf*, s. 214.

³⁸¹ Hâris b. Hâris b. Kelede kalpleri İslâm'a ısındırılan kimselerdendir. Hz. Peygamber (a.s.) ona, yüz deve ihsanda bulunmuştur. Bkz; el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II, 42.

³⁸² Huneyn Gazvesi'ne katılan Hâris b. Hişâm'a Hz. Peygamber Huneyn ganimetlerini dağıttığı Cî'râne'de yüz deve ihsanda bulunmuştur. İbn Abdilber, kalpleri İslâm'a ısındırılan kimselerden Hâris b. Hişâm'ın daha sonra samimi bir Müslüman olduğunu ifade eder. Bkz; İbn Abdilber, *el-İstâb*, s. 152.

³⁸³ Şâmî, farklı kaynaklardan elde ettiği rivayetlerden oluşturduğu Müellefe-i Kulûb listesinde, Süheyl b. Amr ile birlikte kardeşi Sehl b. Amr'ı da kalpleri İslâm'a ısındırılan kimselerden zikrederek ona da yüz deve verildiği belirtilmektedir. Bkz; eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, V, 579.

³⁸⁴ Kaynaklarda Mekke fethinin ardından gerçekleştirilen Huneyn Gazvesi'ne Mekke'nin ileri gelenlerinden Huveytîb b. Abdüluzzâ da katılmıştır. Ayrıca Huveytîb, savaş hazırlıkları için ödünç olarak 40.000 dirhem parayı Hz. Peygamber'e verdiği nakledilmektedir. Bkz; Muhammed Hamidullah, "Huneyn", *DİA*, 376; İncelediğimiz kaynaklarda Huveytîb b. Abdüluzzâ Müellefe-i Kulûb'dan kabul edilmektedir. Kaynaklarda kendisine verilen ganimet miktarı yüz deve olarak

12. Âlâ b. Cârîye es-Sakafî³⁸⁵
13. Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr³⁸⁶
14. Mâlik b. Avf en-Nasrî³⁸⁷
15. Nudayr b. Hâris b. Alkame

Arap eşrafından diğer bazı kimselere yüzden az olmak üzere, değişik sayılarda deve verildi. Bunlar:

1. Mahreme b. Nevfel ez-Zührî³⁸⁸
2. Umeyr b. Vehb b. Halef³⁸⁹
3. Hişâm b. Amr³⁹⁰
4. Halîd b. Hevze³⁹¹
5. Abbâs b. Mirdâs³⁹²

zikredilir. Bkz; el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II, 42; Çubukçu, Asri, “*Huveytub b. Abdüluzzâ*” *DİA*, XVIII, 430-431, İstanbul, 1998.

³⁸⁵ İbn İshâk ve İbn Sa'd'tan gelen rivayetlerde, Âlâ b. Cârîye es-Sakafî Huneyn ganimetlerinden yüz deve verildiği belirtilirken; Bkz; İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, II, 256-257; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 152; Vâkıdî ve İbn Seyyidi'n-Nâs bu miktarın elli deve olduğunu ileri sürmektedir. Bkz; el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 945-946; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fi Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâilî ve's-Siyer*, II, 193-194.

³⁸⁶ Uyeyne b. Hısn, Mekke'nin fethinin ardından Hz. Peygamber ile Tâif Muhasarası'na ve Huneyn Gazvesi'ne katılmıştır. İbn Hişâm tarafından nakledildiğine göre Tâif Kuşatması kaldırılıp geri dönme kararı verildiğinde Uyeyne gizli niyetini açıklamıştı. Ci'râne'de Hevâzin elçiler heyeti geldiğinde Hz. Peygamber'in isteğiyle herkes esirleri geri vermeyi kabul ederken sadece üç kişi buna razı olmamıştı. Bilindiği üzere bu üç kişi arasında Uyeyne b. Hısn da bulunuyordu. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 492; Kaynaklarda Uyeyne'nin Müellefe-i Kulûb'dan olduğu ve kendisine yüz deve ganimet verildiği zikredilmektedir. Buhârî, *Sahîh*, V, 107.

³⁸⁷ Mâlik b. Avf, Huneyn ganimetlerinin dağıtıldığı Ci'râne'ye gelerek Müslüman olmuş ve kendisine yüz deve verilerek kalpleri İslâm'a ısındırılan kimselerden kabul edilmiştir. Ayrıca onun Müslüman olmasıyla İslâm dini farklı kabilelere yayılma imkânı bulmuştur. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 491; İbn Kuteybe, *el-Meârîf*, s. 217; Küçükaşçı, “*Mâlik b. Avf*” *DİA*, XXVII, 504-505.

³⁸⁸ Mahreme b. Nevfel Mekke'nin fethinde Müslüman olan Kureyşlilerdendir. Daha sonra Hz. Peygamber ile birlikte Huneyn Gazvesi'ne katılan Mahreme b. Nevfel'e Huneyn ganimetlerinden pay verilmiştir. Ama ne kadar ganimet verildiği konusunda kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Bazı tarihçiler tarafından kendisine yüz deveden az verildiği belirtilmiştir. Bkz; et-Taberî, *Târîhu't-Taberî*, II, 90; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 194-196; Bazıları bu miktarı elli deve olarak nakleder. Bkz; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 337; Diyârbekrî, *Tarihu'l-Hamîs*, II, 113-115.

³⁸⁹ Hz. Peygamber (a.s.) Umeyr b. Vehb'e Huneyn ganimetlerinden yüz deveden daha az ganimet vermiştir. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 493; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 268-273.

³⁹⁰ Kureyş kabilesine mensup olan Hişâm b. Amr'ın ne zaman Müslüman olduğu kaynaklarda belirtilmemektedir. İbn Hişâm'dan gelen rivayete göre Hz. Peygamber Huneyn ganimetlerinden Hişâm b. Amr'a yüz deveden az miktarda ganimetten hisse vermiştir. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 493.

³⁹¹ İbn Hazm, Müellefe-i Kulûb'dan kendilerine yüz deveden az miktar ganimet verilenler arasında Hâlid b. Hevze ve kardeşi Harmele b. Hevze'nin de ismini zikretmektedir. Bkz; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 194-196.

³⁹² Müslim, *Sahîh*, II, 738.

6. Saîd b. Yerbû b. Ankese b. Âmir b. Mahzûm³⁹³
7. Ebû Cehm b. Huzeyfe³⁹⁴
8. Adiy b. Kays es-Sehmi³⁹⁵
9. Osman b. Vehb³⁹⁶
10. Şeybe bint Osman b. Ebî Talha³⁹⁷

d) Hevâzin Heyetinin Hz. Peygamber'in Yanına Gelişi

Daha önce işaret edildiği gibi Hz. Peygamber (a.s.) ganimet mallarıyla esirlerin mücahitler arasında bölüştürülmesi işini, Hevâzin temsilcilerinin gelmeleri için on gece bekletti.³⁹⁸ Hevâzin temsilcilerinin gelmeleri gecikince, onların esirlerini Müslümanlar arasında bölüştürdü. Nihayet, Hevâzin temsilcileri pişman olduklarını söyleyerek Hz. Peygamber'in (a.s.) huzuruna gelerek Müslüman oldular ve gerideki kavimlerinin de Müslüman oldukları haberini getirdiler.³⁹⁹ Onların başında Ebû Sûred Zühayr b. Sûred olmak üzere on dört kişi idiler.⁴⁰⁰ Heyet Müslüman olduklarını söyledikten sonra esirlerin ve malların kendilerine iade edilmesini istediler. Hz. Peygamber (a.s.) ise, zaten kendisinin de onları beklemek üzere burada on güne kadar konakladığını belirtti.⁴⁰¹ Bununla birlikte iki tercihten yalnız birini seçebileceklerini söyleyerek mallar ve esirler arasında bir karar vermelerini istedi.⁴⁰² Heyette bulunanlar, onun kararının kati olduğunu anlayınca kadınların ve çocukların verilmesini tercih ettiklerini beyan ettiler.⁴⁰³ Ardından Hz. Peygamber (a.s.) onlara:

³⁹³ Kaynaklarda Hz. Peygamber'in Huneyn ganimetlerinden Said b. Yerbû'a elli deve ihsanda bulunduğu belirtilir. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 493.

³⁹⁴ Ebû Cehm b. Huzeyfe Mekke fethedildiği gün Müslüman olmuştur. Ardından gerçekleştirilen Huneyn savaşına katıldığı bilinmektedir. Hz. Peygamber (a.s.) bir rivayete göre Ebû Cehm b. Huzeyfe'ye ganimetlerden pay ayırmıştı. Bkz; eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sireti Hayri'l-İbâd*, V, 576-586; Ebû Cehm b. Huzeyfe daha sonra iyi bir Müslüman olmuştur. Bkz; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 194-196.

³⁹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 153.

³⁹⁶ Vâkîdî ve İbn Sa'd tarafından belirtildiğine göre Osman b. Vehb Müellefe-i Kulûb'dandı. Hz. Peygamber Huneyn ganimetlerinden ona elli deve ihsanda bulunmuştu. Bkz; el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 946; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 153.

³⁹⁷ İbn Abdilber, Şeybe bint Osman'ın kalpleri İslâm'a ısındırılan kimselerin faziletlerinden olduğunu belirtmektedir. Şeybe'ye Huneyn ganimetlerinden yüz deveden daha az miktarda ganimet verilmiştir. Bkz; İbn Abdilber, *el-İstâb*, s. 336.

³⁹⁸ ez-Zehabî, *Târihu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, s. 502.

³⁹⁹ el-Buhârî, *Sahih*, V, 99.

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 153; Mübârekfurî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 446.

⁴⁰¹ el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 191.

⁴⁰² İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târihi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, III, 339.

⁴⁰³ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V, 381.

‘‘Ganimet mallarından bana ve Abdulmuttalipoğulları’na düşen payları size geri veriyorum’’ dedi. Hz. Peygamber böyle deyince, birkaç kişi haricinde tüm Müslümanlar karşılıksız olarak esirleri salıvermeyi kabul ettiklerini bildirdiler.⁴⁰⁴

Ayrıca Sa’d b. Ebi Vakkas’ın elindeki kadının kendisinin kalmayı tercih etmesi hariç, Hz. Osman, Hz. Talha, Hz. Ali ve Safvan b. Ümeyye’nin hissesine düşen kadınlar kavimlerine teslim edildiler.⁴⁰⁵ Ancak Hz. Peygamber (a.s.) kul hakkına riayet etmek amacıyla, Müslümanlar arasında rızası olmayanların olabileceğini, bu nedenle de kabilelere gidip konuşmalarını ve daha sonra durumu kendisine haber vermelerini istedi. Görevliler de temsil ettikleri kimselerin esirleri salıvermekten memnuniyet duyacaklarını ifade ettiler. Böylece Hz. Peygamber (a.s.), İslâm inancına, aralarındaki bağlılığa zarar verecek düşüncelerin ortaya çıkmasını da önlemiş oluyordu. Uyeyne b. Hısn esirlerden Hevâzinli ihtiyar bir kadın seçmişti. Bu kadını seçerken niyeti, onun seçkin bir aileye mensup olabileceği ve alacağı fidyenin yüklü olmasıydı.⁴⁰⁶ Bu nedenle de kadını salıvermek istemedi.⁴⁰⁷ Hz. Peygamber’in altı deve karşılığı esiri geri verme teklifi sonucunda altı hisse karşılığı esir kadını serbest bıraktı.⁴⁰⁸ O sırada hâdiselerden habersiz olarak itikâf adağını yerine getirerek dönen Ömer b. Hattab cariyelerin oluşturduğu sokaklarda koşuşan kalabalığı görünce oğlu Abdullah’a neler olduğunu sordu. O da Hz. Peygamber’in (a.s.) esirleri salıverdirdiğini söyledi. Ömer b. Hattab da kendisine ait cariyeleri salıvermesi yönünde oğluna direktif verdi.⁴⁰⁹

Hz. Peygamber (a.s.), Hevâzin esirleri ve mallarını bölüştürürken, Hevâzinler’in başkumandanı Mâlik b. Avf’ın ev halkı ile mallarını bölüştürme dışında tutmuş, ev halkının da Mekke’de onların halaları olan Ümmü Abdullah bint Ebû Ümeyye’nin yanında bir müddet tutuklu bulundurulmalarını emretmişti.⁴¹⁰

Hz. Peygamber (a.s.) Hevâzinli esir kadın ve çocukları geri verdikten sonra heyette bulunanlara kendilerine karşı savaşanların kumandanı Mâlik b. Avf’ı bile, eğer Müslümanlığı kabul etmek üzere huzuruna gelirse, af kapsamına alacağını şöyle

⁴⁰⁴ el-Vâkîdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, III, 951.

⁴⁰⁵ el-Vâkîdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, III, 952.

⁴⁰⁶ et-Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, III, 92.

⁴⁰⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, II, 154.

⁴⁰⁸ Kapar, *Hz. Muhammed’in Müşriklerle Münasebeti*, s. 201.

⁴⁰⁹ et-Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, III, 92.

⁴¹⁰ el-Vâkîdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, III, 954.

duyurdu: “Malik’e haber verin. Eğer Müslüman olarak yanıma gelirse, ailesini ve malını kendisine iade edeceğim,⁴¹¹ ayrıca ona yüz deve veririm” dedi.⁴¹² Heyet bu haberi Mâlik b. Avf’a verdiği zaman tecrübeli kumandan bu teklifi kabul etti. Sakîfliler’in onu engelleyeceklerini düşündüğünden, bir atla gizlice Tâif’ten ayrıldı. Ci’râne’ye gelerek Hz. Peygamber’e (a.s.) Müslüman olduğunu ilân etti. Mâlik b. Avf’ın Müslüman olduğunda söylediği Hz. Peygamber’i öven bir şiiri, kaynaklarda yer almaktadır.⁴¹³ Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.), verdiği vaadini yerine getirerek malını ve ailesini ona teslim ederek 100 deve hediye etti.⁴¹⁴ Kısa bir süre önce İslâm’ın en büyük düşmanlarından biri olan bu lider, artık Müslümanlardan birisi olarak sayılıyordu. Bu nedenle Hz. Peygamber (a.s.) onun eski konumuna uygun olarak, kabilesinden Müslüman olanlar üzerine vali tayin ederek taltif etti. Kendisine yapılan ihsanlar ve güzel muameleden sonra, Mâlik b. Avf bir kumandan gözüyle Hz. Peygamber’in ne kadar cesur olduğunu, ordusuyla birlikte savaşırken onları korumayı ilke hâline getirdiğini fark ettiğini beyan etti. Bu davranışlar, Mâlik’in Hz. Peygamber’e (a.s.) daha çok saygı duymasını sağlamıştır.

4- Hz. Peygamber Tarafından Ensar’ın Övülmesi

Müşriklerden yeni Müslüman olanlara fazla hisse verilmesi Ensar’dan bir kısım insanların itirazına sebep oldu. Huneyn Gazvesi’ni gündemde tutan bu ikinci farklılık da ashabın tutumu etrafında dönüyordu. Rasûlullah (a.s.) ganimetleri dağıtırken çoğunluğunu yeni Müslüman olanlara verdi.⁴¹⁵ Yeni Müslüman olan Mekkelilere verirken, Medineli Ensar’a ya verilmiyor, ya da cüzi bir mal veriliyordu.⁴¹⁶ Hâlbuki Mekke’deki zafer ile Huneyn zaferi, yoğunluğunu Ensar’ın oluşturduğu bir hamlenin ürünüydü. Çıplak gözle bakıldığında bir haksızlık ve kayırma göze çarpıyordu. Ensar, kendilerine haksızlık yapıldığını, dışlandıklarını düşündüler ve: “Allah peygamberi affetsin, Kureyş’i ihya ediyor. Bizim

⁴¹¹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 529.

⁴¹² İbn Hişâm, *es-Siretü’n-Nebeviyye*, II, 491.

⁴¹³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 31-32.

⁴¹⁴ el-Vâkıdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, III, 955.

⁴¹⁵ el-Buhârî, *Sahih*, V, 104.

⁴¹⁶ Mübârekfurî, *er-Rahiku’l-Mahtûm*, s. 446.

kılıçlarımızdan hala onların kanı damlıyor.⁴¹⁷ Bize ganimetten neden vermiyor” gibi sözler sarf ettiler.⁴¹⁸ Ashab-ı kiram bir gün içinde ikinci bir imtihan geçiriyordu. Hz. Peygamber (a.s.) bu düşüncelerden haberdar olunca üzüntüyle “Allah Mûsâ’ya (a.s.) rahmet etsin, yemin olsun ki; Mûsâ bundan daha büyüğü ile ezaya uğramıştı da yine de sabretmişti” diyerek bu sözlerin kendisine hissettirdiği teessürü dile getirmiştir.⁴¹⁹

Ayrıca ganimet taksiminin ardından Ensar’dan bir kişi Hz. Peygamber (a.s.) hakkında Allah’ın rızasını gözetmediğini ifade etti. Bu durum Hz. Peygamber’e (a.s.) söylendiğinde yüzünün renginin değiştiği nakledilmektedir.⁴²⁰ Ayrıca bunu söyleyen kişinin söylediğine pişman olduğu belirtilmektedir.⁴²¹ Bu yüzden Hz. Peygamber, (a.s.) Müellefe-i Kulûb’a yapılanları doğru değerlendirmelerini sağlamak amacıyla Sa’d b. Ubâde’ye Ensar’ı toplamasını buyurdu. Sa’d b. Ubâde de, gidip Ensar’ı topladı.⁴²² Ensar’ın ileri gelenleri, bir kubbenin⁴²³ altında toplandılar.⁴²⁴ Oraya Muhacirlerden bazıları da geldiler. Başka gelenleri geri çevirdiler. Ensar cemaati toplanınca, Sa’d b. Ubâde, gelip Hz. Peygamber’e (a.s.): “İşte Ensar kabilesi, sizin için toplanmış bulunuyor” dedi.⁴²⁵ Hz. Peygamber (a.s.) onların yanına vardı ve şöyle hitapta bulundu: “Sizden bir şeyler duydum, ne söylediniz?” dedi. Ensar’ın bazıları şöyle dediler: “Ey Allah’ın Rasûlü! Reislerimiz bir şey söylemiş değildir, sadece aramızdan yaşı genç olan bazıları “Allah Teâlâ peygamberimizi bağışlasın. Kureyş’e veriyor, bize vermiyor. Hâlbuki kılıçlarımızdan düşmanların kanları damlamaktadır” dediler.”⁴²⁶ Hz. Peygamber (a.s.) şöyle hitapta bulundu: Ey Ensar cemaati: Düşünün ki siz sapık yoldaydınız, Allah benimle size hidayet verdi.⁴²⁷ Paramparça idiniz, benimle sizi bütünleştirdi. Siz yoksuldunuz, benimle size Allah zenginlik ihsan etti, değil mi?⁴²⁸ Her söylediğinin sonunda onlar: “Evet Ey Allah’ın Elçisi, öyle oldu. Haklı olan Allah ve Rasûlüdür” diye karşılık veriyorlardı. Sonra

⁴¹⁷ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 104.

⁴¹⁸ el-Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, V, 180.

⁴¹⁹ Müslim, *Sahîh*, II, 739.

⁴²⁰ Müslim, *Sahîh*, II, 739.

⁴²¹ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 106.

⁴²² İbn Hişâm, *es-Siretü’n-Nebevîyye*, II, 498.

⁴²³ Küçük ve yuvarlak deriden yapılan çadır. Bkz; Müslim, *Sahîh*, II, 737.

⁴²⁴ Müslim, *Sahîh*, II, 733.

⁴²⁵ el-Vâkıdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, III, 957.

⁴²⁶ Müslim, *Sahîh*, II, 733.

⁴²⁷ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 104.

⁴²⁸ et-Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, III, 94.

sözünü şöyle devam ettirdi: ‘‘Peki ey Ensar topluluğu, sizin bana karşılığınız olmayacak mı?’’ Onlar ise: ‘‘Biz sana ne diyelim Ey Allah’ın Elçisi? Nimet ve üstünlük Allah ve Rasûlüne aittir’’. O zaman Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: ‘‘Doğrusu, isterseniz şöyle derdiniz ve haklılığınız da teslim edilirdi: ‘‘Sen de bize geldin, herkes seni yalanladığı halde, biz seni tasdik ettik. Ülkenden çıkarılmıştın, biz bağrımıza bastık. Kimsesizdin, sana sahip çıktık’’. Bunun üzerine Ensâr: ‘‘Asla öyle değil. Biz Allah’a ve Rasûlüne minnet borçluyuz’’⁴²⁹ dediler. Bundan sonra Hz. Peygamber (a.s.) sözlerine şunları ekledi: ‘‘Ey Ensâr cemaati! Bir topluluğun gönlünü sizin gibi İslâm’a yaklaştırmak için verdiğimiz geçici dünyalığa, nefsinizde haset mi duyduunuz? Yoksa onlar koyun ve develerle giderken, kendiniz Allah’ın Elçisi ile birlikte yurdunuza dönmeye razı değil misiniz?’’⁴³⁰ Vallahi onların beraberinde götördüğünden, sizin birlikte gideceğiniz çok hayırlıdır. Muhammed’in hükmü elinde olan Allah’a yemin olsun ki, eğer hicret olmasa bile ben yine Ensâr’dan bir kişi olmak isterdim. Yine de herkes bir millet seçecek olsa ben Ensâr’ı seçerdim.⁴³¹ Benden sonra siz daha çok servetle karşılaşırsınız. Kıyamet günü havuz başından benimle buluşuncaya kadar sabrediniz.⁴³² Yâ Rab! Ensâr’a, çocuklarına ve torunlarına rahmet eyle.’’⁴³³ Halk bu söz üzerine o kadar ağladı ki, sakalları ıslandı. Hz. Peygamber de (a.s.) onlarla birlikte ağladı. Ve Ensar: ‘‘Biz Allah ve Rasûlünün, nasip ve taksim ettiği neyse ona razıyız.’’ dediler⁴³⁴ ve sonra Rasûlullah’ın (a.s.) oradan ayrılması ile onlar da dağıldılar.⁴³⁵

Yukarıda zikrettiğimiz Müellef-i Kulûb’a yönelik benzer itirazların bu olay esnasında yaşandığı görölmektedir.⁴³⁶

Daha sonra Hz. Peygamber’in (a.s.) ganimet taksimine itiraz edenler hakkında âyet indi. Bu âyette hem taksime karşı gelenler eleştiriliyor hem de hoşnut olanlar övölüyordu:

⁴²⁹ Mübârekfurî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, s. 445-446.

⁴³⁰ Müslim, *Sahîh*, II, 734.

⁴³¹ el-Buhârî, *Sahîh*, V, 105.

⁴³² Müslim, *Sahîh*, II, 734.

⁴³³ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II.

⁴³⁴ el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, III, 958.

⁴³⁵ el-Bûtî, *Fıkhü's-Sîre*, s. 428.

⁴³⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 144.

“Onlardan sadakaların (taksimi) hususunda seni ayıplayanlar da vardır. Onlara verilirse hoşnut olurlar, verilmezse hemen öfkeleniverirler. Eğer onlar Allah ve peygamberin kendilerine verdiği hoşnut olup “Allah bize yeter, Allah bize bol nimetlerinden verecektir rasûlü de” deselerdi daha hayırlı olurdu. Sadakalar Allah’tan bir farz olarak fakirler, düşkünler, onu toplayan memurlar, kalpleri İslâm’a ısındırılacaklar köle ve esirler, borçlular, Allah yolunda çalşıp cihâd edenler ve yolda kalanlar içindir. Allah âlimdir, hakîmdir.”⁴³⁷

Hiz. Peygamber’in (a.s.) verdiği hediyeler tesirini göstererek, kendisine 100 deve bağışlanan Nudayr b. Hâris İslâm’a girmeyi kabul etti.⁴³⁸ Hatta develeri de geri vermeyi düşündü ancak Hiz. Peygamber’in hediyesini geri çeviremedi.⁴³⁹ Sadakalar İslâm’a girmeye meyilli kişilere verilerek şüphelerinin izale edilmesi ve yakınlık bağının kurularak bu insanların dini daha çabuk benimsemeleri amaçlanmaktaydı. Bu âyetlerin Tevbe Suresi içerisinde indirilmesi belki de kısa süreliğine sui zana kapılan Müslümanlardan bazılarının yaptıklarına tövbe etmesi gerektiğine de işaret ediyordu.

5- Hiz. Peygamber’in Ci’râne Umresi

İbn Kesîr’in kaydettiği bir rivayete göre Hiz. Peygamber’in (a.s.) bir defa hac ve dört kere umre yaptığı zikredilmektedir. Hiz. Peygamber’in (a.s.) ilk umresi Hundeybiye seferinde, ikinci umresi Umretü’l-Kaza’da, üçüncüsü hac ile birlikte yaptığı umre dördüncü umresi ise Ci’râne’de yaptığı umresi idi.⁴⁴⁰

Savaşın sona ermesinden sonra Hiz. Peygamber (a.s.) Ci’râne bölgesinde on gün kadar konakladı.⁴⁴¹ Orada bulunduğu sürece namazlarını kıldığı mescide gidip ihrama girdi. Daha sonra sahabîlerle birlikte Mekke’ye doğru yönelip bir müddet sonra Kâbe’ye ulaştı. Umre yaptı.⁴⁴² Bu umre Hiz. Peygamber’in (a.s.) dördüncü ve son umresi olmuştur. Daha sonraları Ci’râne bölgesine gelen Müslümanlarla beraber

⁴³⁷ Tevbe, 9/58- 60; et-Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, X, 157.

⁴³⁸ Nudayr b. Hâris, kendisine Müslümanlığı nasip edip, atalarının üzerinde ölüp gittikleri, kardeşiyle amcaoğullarının öldürüldükleri şey üzerinde öldürmediği için, Yüce Allah’a çok çok şükrederdi. Bkz; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, V, 323.

⁴³⁹ Köksal, *İslâm Tarihi*, VIII, 513.

⁴⁴⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 365.

⁴⁴¹ ez-Zehebî, *Târihu’l-İslâm ve’t-Tabakâtu’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*, s. 502.

⁴⁴² Ebû Dâvûd, *Sünen*, II, 206.

burada ihrama girerek umre yaptılar ve Hz. Peygamber'in sünnetin yerine getirmiş oldular. Ci'râne umresi Müslümanlar arasında faziletli sayılmıştır.⁴⁴³

Hz. Peygamber (a.s.) umreyi tamamladıktan sonra sahabîden Attab b. Esîd'i Mekke'ye tekrar vali olarak atamıştır. Bu duruma Attab b. Esîd itiraz eder gibi olup: "Ya Rasûlallah, beni niçin burada yalnız bırakıp gidiyorsunuz" demiş, bu duruma Hz. Peygamber de (a.s.) "Ben seni Allah'ın evi üzerine vali tayin ediyorum" deyince Attab b. Esîd Allah ve Rasûlü her şeyin en iyisini bilir" diyerek rıza göstermiştir.

Hz. Peygamber (a.s.), Attab b. Esîd'i Mekke'ye vali olarak bıraktığında yirmi yaşlarında idi. Buna rağmen Attab b. Esîd kendi görevine sadık ve niyeti de hâlis idi. Hz. Peygamber (a.s.) ona günlük bir dirhem rızık olarak verirdi. O da bununla yetinip razı olurdu. Daha fazlasını istemezdi.

Hz. Peygamber (a.s.) ayrıca yine sahabîlerden çok sevdiği Muaz b. Cebel'i oradaki Müslümanlara Kur'ân-ı öğretmek üzere Attab b. Esîd'in yanına yardımcı olarak görevlendirdi. Ardından Ci'râne'ye dönüp orada bir gün kaldıktan sonra etrafındakilerle birlikte 24 Zilkade gecesinde Medine'ye geldi. Böylece Huneyn Gazvesi son bulmuş oldu.

6- Huneyn Gazvesi'nin Sonuçları

Devlet başkanının savaş sırasında casusularını düşman saflarının arasına gönderip, haber alması gerekir. Düşmanın maksadını öğrenirse, ona göre gereken tedbirleri alınır. Hz. Peygamber'in (a.s.) Huneyn Gazvesi'nde Hevâzinliler'le karşılaşınca kadar gerçekleşmiş olan gazvelerin üzerine casuslar göndererek gereken tedbirler aldığı gibi, Hevâzinliler'e karşı da önemli tedbirleri ihmal etmemiştir.

Devlet başkanı, düşmanlarıyla savaşmak için Müşriklerden ödünç, silah ve diğer teçhizatı alabilir. Hz. Peygamber (a.s.) Huneyn Gazvesi'nde görüldüğü gibi Abdullah b. Ebî Hadred'i düşman üzerine gözcü olarak göndermesi sonucu Hevâzin ile Sâkîf kabilelerin kendilerine karşı savaşa hazırlık yapmakta olduğunu öğrenince,

⁴⁴³ Köksal, *İslâm Tarihi*, VIII, 517.

o gün henüz Müşrik olan Savfan b. Ümeyye'den çok sayıda zırh ve silah almıştır.⁴⁴⁴ Oysa Allah'a tevekkülün tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için her işi yerinde yapmak ve bütün sebeplere sarılmak lâzımdır. Hz. Peygamber (a.s.) ve ashâbı tevekkül bakımından en hayırlı oldukarı halde, bütün silahlarla donatılmış olarak düşmanların karşısına çıkıyordu. Rasûlullah (a.s.), ‘‘Allah seni insanlardan koruyacaktır’’⁴⁴⁵ şeklinde Allah Teâlâ'nın teminatına rağmen Huneyn Gazvesi'nde başına miğferi gimeyi ihmal etmemiştir.⁴⁴⁶ Bunun yanı sıra Allah Teâlâ, İslâm dinini bütün dinlere üstün kılacağını haber verdiği halde, Rasûlüne de savaşmayı, düşmanına karşı kuvvet mühimmat hazırlamayı, onlara karşı uyanık olmayı, bütün tedbir, dikkat, ciddiyet ve gizlilik prensiplerine uygun hareket etmeyi emretmiştir. O yüzden Rasûlullah (a.s.) Rabbisini en iyi bilen, O'nun emirlerine en sıkı sarılan bir kimse olarak, Allah Teâlâ'nın hikmeti icabı, zafer kazanmayı, düşmanlara karşı galip gelmeyi kendisine dayandırdığı sebeplere sarılmayı ihmal etmemiştir.

Ancak Huneyn Gazvesi'ne mahsus özel bir sorun yaşanmıştı. Bu sorun, Huneyn Gazvesi'ni konu edinen âyetlerin üzerinde durduğu bir sorundu. Bu bağlamda Huneyn Gazvesi'ne katılan bazılarının fazla güce sahip olduklarını dile getirerek, gaflet ve gurura kapılmalarına yol açtı. Bu noktada şu hususa işaret etmek yararlı olacaktır: Sayısal üstünlük önemli olmamakla birlikte hiçbir zaman tek başına belirleyici unsur değildir. Bilakis yanılığara ve beklenmedik sonuçlara dahi neden olabilmektedir. Nitekim Müslümanların Mekke'yi fethetmesine ve sayıca üstünlüğüne rağmen İslâm ordusu savaşın başlangıcında bir hezimetle uğramıştır. Çokluktan kaynaklanan böbürlenmenin hiçbir yarar sağlamadığı Kur'ân'da açıkça vurgulanmıştır.

Daha sonra Müslümanların bir anlık bozgunu karşısında Hz. Peygamber'in Allah'a sığınmasını ve Müslümanların Allah'a dayandıklarını ve sünetullahın gereklerini yerine getirdiklerinde tekrar toplandıklarını ve sonuçta düşmana karşı galip geldiklerini ve birçok ganimeti elde ettiklerini görmekteyiz.

Böylece Huneyn Gazvesi'nde elde edilen büyük zafer daha sonraki dönemde Müslümanların diğer Arap kabileleriyle ilişkilerinde belirleyici rol oynamıştır.

⁴⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II 440.

⁴⁴⁵ Mâide, 5/67.

⁴⁴⁶ el-Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, II, 12.

Müslümanların ve Hevâzinliler'in bütün ordularını bir araya getirmek sûretiyle Huneyn'de savaşa girişmeleri ileriye yönelik siyasetlerini belirlemek isteyen yarımada'daki bütün Arapların dikkatini çeken dönüm noktası olmuştur.

Huneyn Gazvesi'nin sonuçlarını genel olarak ondan az önce gerçekleştirilen Mekke fethinin sonuçlarıyla birlikte değerlendirenler ise olayları dini açıdan ele almakta, şirkin merkezi olan Mekke'nin Müslümanların eline geçmesini ve son putperest ittifakın Huneyn'de hezimete uğramasını Arap yarımadasındaki putperest varlığa indirilmiş kesin bir darbe olarak kaydetmektedirler.

SONUÇ

İlk dönem İslâm tarihi kaynaklarına dayanarak yapmış olduğumuz çalışmamızda şu sonuçlara ulaştığımızı söyleyebiliriz.

Akrabalık bağlarıyla Sakîf, müttefiklik bağlarıyla Hevâzin kabilesi, Arap Yarımadası'nın kuzey tarafında, Mekke ile Necid arasında yer alan geniş sahada ve güneyde Yemen'e kadar uzanan bölgelerde yayılmış şekilde varlıklarını sürdürmekteydi. Sakîf kabileleri ise Mekke yakınındaki Tâif şehrinde ikamet ediyorlardı. Hevâzinliler ile Mekkeli Kureyş kabilesi arasında ticarî rekabet dâhil olmak üzere bazı konulardaki anlaşmazlıkların tesiriyle daha Cahiliye dönemine dayanan savaşlar ve bundan doğan bir düşmanlık mevcut idi. Bu durum mezkûr kabile topluluklarının İslâmî dönemde Kureyş'e mensubiyeti dolayısıyla Hz. Peygamber'e (a.s.) düşmanlığında da belirleyici bir rol oynamıştır. Dolayısıyla bu kabileler İslâm'ın ilk dönemlerinde Müslümanlar aleyhine toplanan gruplara iştirak ederek İslâm'ın yayılması önünde bir engel teşkil ediyordu.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde Hevâzin kabilesi ile meydana gelen bu gazvenin Mekke fethinin akabinde Şevval'ın beşinci günü 27 Ocak 630 tarihinde gerçekleştirildiği sonucuna ulaştık. Ayrıca kaynaklarda bu gazvenin düzenlenme sebebi Hz. Peygamber'in ve Ashabın Mekke'yi fethedip şehrin kontrolünü tamamen sağladıktan sonra Medine ve Mekke bütünlüğü sağlanmış ve bütün putlar kırılmış ve böylece Kâbe uzun zaman sonra Müslümanların inançlarının merkezi olmuştur. Fetih, aynı zamanda civar kabileler, bilhassa Kureyşliler'e taraftar bulunan kabileler üzerinde müspet tesirler bırakmış ve onların İslâm ve Müslümanlara karşı gönüllerinde sevgi dolu sıcak bir alâka duymasına sebep olmuştu. Bu ciddi alaka, onların bundan böyle Hz. Peygamber'in (a.s.) safında yer alacaklarının bir işareti sayılıyordu. Bununla birlikte, gönülleri hala bu sıcak ilgiden mahrum bulunan ve bu mahrumiyetten sıyrılmak arzusu taşımayanlar da vardı. Sakîf ile Hevâzin kabileleri bunların başında yer alıyordu. Bu yüzden Hudeybiye Antlaşması ve özellikle de Mekke fethiyle Müşriklerin safında ağırlık Kureyş'ten Hevâzin kabilelerine geçmiş ve bu kabileler, boşalan yeri doldurup İslâm'a karşı savaşa soyunmuşlardı. İşte bu büyük fetih, Huneyn Gazvesi'nin meydana gelmesinde önemli bir paya sahiptir.

Mekke'nin fethiyle Huneyn Gazvesi'ne Müslümanlarla birlikte iki bin Mekkeli katılmıştır. Ve böylece ordu iki ayrı gruptan oluşuyordu. Birinci grup, Medine'den gelenlerdir. İkincisi de Mekke'nin fethiyle beraber Müslüman olup orduya katılanların grubu idi. İslâm, ilk defa bu kadar kalabalık bir orduya sahip olmuştu. Hz. Peygamber de (a.s.) o ana kadar böylesine kalabalık bir ordunun başında yola çıkmış değildi. Fakat o, sadece kalabalığın zafer getirmeyeceğini biliyordu. Zaferi ihsan edenin de, hezimete uğratanın da Allah Teâlâ olduğunun, insanın sadece zaferi netice verecek sebepleri mükemmel bir şekilde hazırlamakla vazifeli bulunduğu derin idraki içindeydi. Ancak İslâm ordusundaki sahabiler, ilk defa ulaştıkları on bin asker ile gururlanmaya başlamışlardı. Gururlanma ile beraber de o günkü güç dengeleri açısından, mağlup edilmez bir orduya sahip olduklarını düşünüyorlardı. Dolayısıyla bir an gaflete düştüler ve yanlış bir vehme kapıldılar. Ve böylece düşman kuvvet sayısının kendilerinden daha fazla olmadığını sanmışlar ve ileri yürüyüşe devam ederek hücumla geçmişlerdi. Ancak sağlam bir şekilde hazırlanan Hevâzin askerleri, Müslümanlar kafî derecede yaklaştığında İslâm ordusunun merkezine saldırmışlardı. Pusu esnasında bir anda neye uğradıklarını şaşırarak İslâm ordusu paniğe kapılarak geri çekilmeye başladı. Nitekim bu panik havasına ordunun çoğunluğu uymuş ve ilk defa bu kadar büyük bir orduya sahip oldukları için kendilerine fazlaca güvenen ve bununla gururlanan Müslümanlar bozguna uğramışlardı. Dolayısıyla karışıklık sebebiyle firara kalkışan Müslümanların hali Hz. Peygamber'i (a.s.) oldukça üzmüştü. Bundan dolayı merkebin üzerinden sabır ve sebat göstermelerini söylüyordu. Hz. Peygamber (a.s.) Hz. Abbâs'a seslenmesini isteyince Hz. Abbâs (r.a.) gür sesiyle Yâ Ashâbu's-Semüre! Ey Ensar cemaati! diye seslenerek Müslümanların toparlanmasına sebep oldu ve böylece Müslümanlar Müşriklere karşı hücumla geçerek bu büyük zafer kazanılmıştı.

Müslümanların sayılarının az olduğu dönemlerde Allah'a dayanıp da O'ndan başarı beklediklerinde ve sayılarına güvenmeyip sadece O'na güvendiklerinde, Yüce Allah onlara önceki savaşlarda yardım etmiş ve O'nun yardımıyla başarıyı elde etmişlerdi. Ancak ne zaman ki sayılarına güvendiler, o zaman da bozgunla karşı karşıya kaldılar. Fakat şunu da vurgulamakta fayda vardır: Ashâb-ı kirâm, Allah Rasûlünün (a.s.) en sadık dostlarının adıdır. Tarihin kaydedebildiği en büyük fedakârlıkları yaptılar ve dinin ilk uygulayıcı nesli oldular. Onların bu durumuna

Kur'ân şahadet etmiş, Allah onlardan razı olduğunu belirtmiştir.

Huneyn günün gün yüzüne çıkardığı gerçeklerden biri de Hz. Peygamber'in (a.s.), yürekliliğidir. Büyük bir tuzağa düşüldüğünü görüp, etrafından kaçışan on binden fazla askerinden sonra tek başına, büyük bir ordunun muhkem bir tuzağına karşı: *'Yalan yok, ben Abdülmüttalib'in oğlu Muhammed'im!'* diyerek yürümüştür. Onun bu yürüyüşü iki gerçeği bize göstermektedir:

Birinci husus, ashabı, Peygamberlerinin bu büyük cesareti karşısında, kendilerine çeki düzen verme fırsatı yakalamış ve cephede toparlanmışlardır. Eğer peygamberleri de bir ağacın arkasına saklanıp: *'Haydi gençler, göreyim sizi!'* diyecek olsaydı, sonuç zafer olmayacaktı. Binlerce kişi kaçtı, o kaldı. Örnekliği, sözleriyle ve geçmişiyle birleşince etki çabuk oldu. Lider tiplmeleri için önemli bir ipucu olarak bu noktayı tespit etmeliyiz.

İkinci husus, bir kere daha görüldü ki Hz. Peygamber (a.s.), masa başı insanı değildi. Hayatın gerçekleri karşısında tabii yapısıyla ortada duruyor, sadece talimatlar veren, elini taşın altına sokmaktan kaçınan bir lider gibi değildi. O, kitap yazıp insanları yönlendiren biri değildi.

Huneyn Gazvesi bir konuyu daha ortaya çıkardı: Hz. Peygamber (a.s.), ashabını çok seviyordu. Ensar'ı ise bir başka seviyordu. Bu da onun, kendisine yapılan iyiliğe karşı gösterdiği vefasının belgesidir. Zaten bu olayda şeytanın Ensar'ı kıskırttığı şey, onun baba toprağı olan Mekke'ye sahip olduktan sonra bir daha Ensar'a ve Medine'ye dönme ihtiyacı hissetmeyeceğiydi. O ise, Ensar'a kimseyi değışmiyordu. Zor zamanın yardımcıları Ensar'a yaptığı dua, onlara gösterdiği iltifat, insanlık tarihine altın harflerle yazılacak kadar değerlidir. Doğrusu Ensar da, düşüp kalkmalarına rağmen bu sevginin içini doldurmak için çalıştılar. Allah onların hepsinden razı olsun.

Ayrıca Huneyn Gazvesi zaferle sonuçlandıktan sonra elde edilen ganimetler Ci'râne mevkinde toplanmıştır. Kaynaklar burada toplanan ganimet miktarı üzerinde itifak etmişlerdir. Hz. Peygamber (a.s.) Ci'râne'de toplanan ganimetlerin tasarruf yetkisi kendisine ait olan (Enfâl, 8/41) beşte birinden Müellefe-i Kulûb'a vermiştir.

Ci'râne'de ganimet dağıtımına önce Müellefe-i Kulûb'dan başlamıştır. Bunlardan bazılarına yüz deve bazılarına ise elli deve vererek gönülleri kazanılmaya çalışılmıştır.

Yaptığımız araştırmada Müellefe-i Kulûb'un çeşitli kabilelere mensup insanlardan meydana geldiği tespit edilmiştir. Kureyş kabilesi başta olmak Benû Süleym, Benû Temîm, Benû Fezare gibi kabileler bunlar arasında zikredilebilir.

Huneyn Gazvesi'nin bir parçası olarak bilinen Müellefe-i Kulûb'un şerefli birileri olduğunu ve bunların İslâm dinini kabul etmelerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Hz. Peygamber'in (a.s.) Müellefe-i Kulûb'a ganimet vermesinin amacı bu kişilerin samimi bir Müslüman olmasını sağlamak, kabilesinde nüfûz sahibi olanların kabilelerini de İslâm'a alıştırmak gibi sebeplere dayanmaktadır.

Huneyn ganimetlerinin dağıtılmasının ardından Müslümanlar Hz. Peygamber'in (a.s.) bu uygulamasının nedenin kavrayamamışlardır. Bu yüzden Ensar'ın ganimet dağıtımı ile ilgili bazı itirazları karşısında Hz. Peygamber onlara hitap etmiştir. Bu konuşmanın ardından Ensar, Hz. Peygamber'in (a.s.) Müellefe-i Kulûb'a ganimet vermesindeki nedeni anlamışlardır. Hatta bu uygulama toplum içinde övülme konusu olmuştur.

Huneyn Gazvesi Mekke fethinin hemen akabinde meydana gelmesine rağmen içinde vuku bulan olaylar neticesinde çok önemli bir hale gelmiştir. Büyük sıkıntılar çekilmesine rağmen bu gazveden sonra düşman bir kabile İslâm'a ısındırılmış, İslâm ahkâmı ile ilgili yeni hükümler devreye girmiş, alınan ganimet ve zafer neticesinde İslâm ve Müslümanlar daha da güçlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDÜRREZZÂK**, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî el-Hımyerî (ö.211/826), *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî, I-XI, Beyrut, 1972
- AHMED B. HANBEL**, Ebû Abdillâh (ö.241/855), *el-Müsned*, I-VI, Mektebetü'l-İslâmîye, Beyrut, 1978.
- ATAR**, Fahrettin, "Attab b. Esîd", *DİA*, IV, 93, İstanbul, 1990.
- AYCAN**, İrfan, "Ebû Süfyân", *DİA*, X, 230-232, İstanbul, 1994.
- ALGÜL**, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, İstanbul, 1997.
-, "Fedek", *DİA*, XII, 294-295, İstanbul, 1995.
- AYDINLI**, Abdullah, "İkrime b. Ebî Cehil", *DİA*, XXII, 42-43, İstanbul, 2000.
- BALYUZÎ**, H. M, *Hz. Muhammed ve İslâm Devri*, terc. Süreya Güler, İstanbul, 1996.
- el-BELÂZÜRÎ**, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ (ö.279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, I-XI, thk. Muhammed Hamidullah, Dârü'l-Fikr, Beyrut-Lübnân, 1996.
-, *Fütûhu'l-Büldân*, thk. Rıdvan Muhammed Rıdvan, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- el-BEYHAKÎ**, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali (ö.458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve*, I-VII, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnân, 1985.
- el-BUHÂRÎ**, Muhammed b. İsmail Ebû Abdillâh (ö.256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VII, Beyrut, ts.
- el-BÛTÎ**, Said Ramazan, *Fıkhu's-Sîre*, terc. Ali Nar-Orhan Aktepe, İstanbul, 2003.
- ÇUBUKÇU**, Asri, "Huveytib b. Abdüluzzâ", *DİA*, XVIII, 430-431, İstanbul, 1998.
- DİYARBEKRÎ**, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (ö.995/1582), *Tarihu'l-Hamîs*, Beyrut, ts.
- EBÛ DAVÛD**, Süleyman b. Eş'as b. İshâk es-Sicistânî (ö.275/889), *Sünen*, I-IV, nşr. Dârü İhyâ't-Türâsi'l-Arabî, İstanbul, 1981.

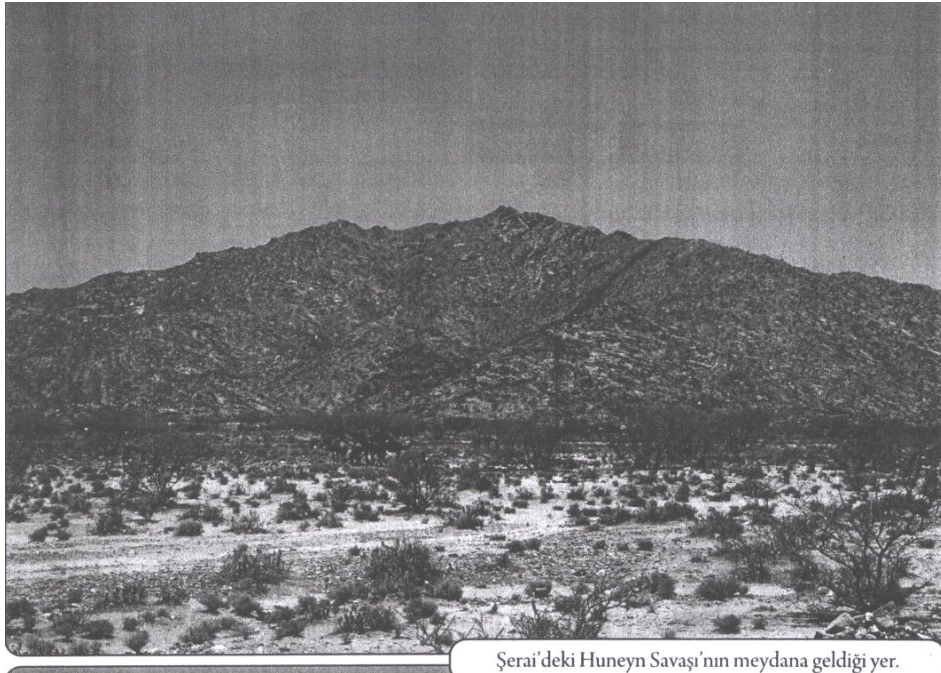
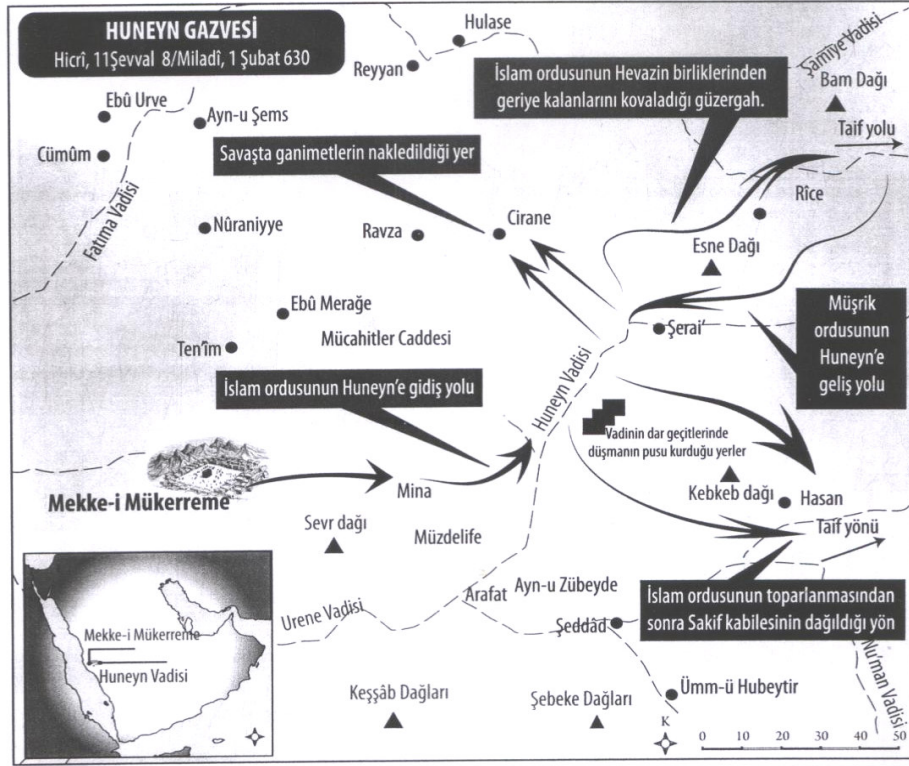
- ELMALILI**, M. Hamdi Yazır (ö.1361/1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, Halil Eser Dağıtım, İstanbul, ts.
- el-HALEBÎ**, Nureddîn Ali b. İbrahim (ö.1044/1635), *İnsanû'l-Uyûn*, I-III, Mısır, ts.
- İBN ABDİLBER**, Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî (ö.463/1071), *el-İstâb fî Marifeti'l-Ashâb*, I-IV, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Mısır, ts.
- İBN HACER**, Şihâbüddîn Ahmed b. Ali (ö.852/1448), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe*, I-VIII, Beyrut, ts.
-, *el-Metâlibu'l-Âliye*, I-IV, thk. Habiburrahman el-Azamî, Mısır, 1973.
- İBN HALDÛN**, Abdurrahman b. Muhammed (ö.808/1406), *Târihu İbn Haldûn*, I-VII, Beyrut, 1971.
- İBN HAZM**, Ebû Muhammed Ali (ö.456/1064), *Cevâmiu's-Sîre*, Beyrut, 1982.
- İBN HİŞÂM**, Ebû Muhammed Abdülmelik (ö.218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I-II, thk. Mustafa es-Sakka ve diğeri, Mısır, 1955.
- İBN İSHÂK**, Muhammed (ö.151/768), *Sîretu İbn İshâk*, I-II, Mısır, 1998.
- İBN KAYYİM EL-CEVZİYYE**, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr (ö.751/1350), *Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, I-II, Mısır, 1928.
- İBN KESİR**, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmail b. Şihâbüddîn Ömer (ö.774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Mektebetü'l-Hâncî, Mısır, 1932.
- İBN KUTEYBE**, Ebû Abdillâh (ö.276/889), *el-Meârîf*, terc. Hasan Ege, İstanbul, ts.
- İBN MANZÛR**, Muhammed b. Mükerrrem (ö.711/1311), *Lisânu'l-Arab*, I-VI, thk. Abdillâh Ali el-Kebîr, Beyrut, ts.
- İBN SA'D**, Ebû Abdillâh Muhammed (ö.230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-IX, Dâru Sadr, Beyrut, ts.
- İBN SEYYİDİ'N-NÂS**, (ö.734/1334), *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâili ve's-Siyer*, I-II, Beyrut, ts.

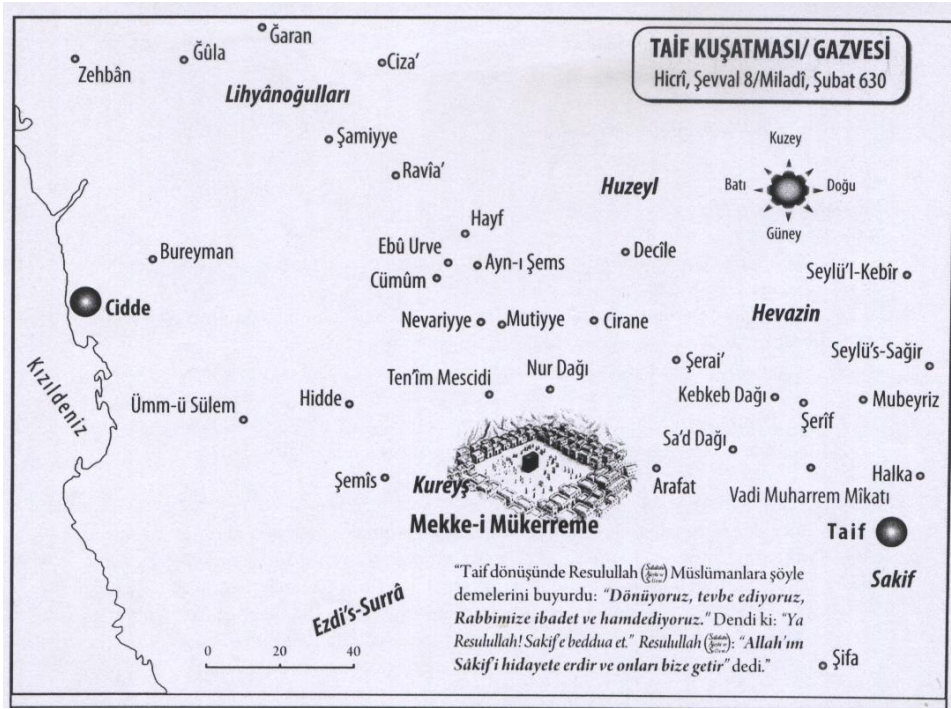
- İBNÜ'L-CEVZİ**, Ebü'l-Ferec Abdurrahman (ö.597/1200), *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, I-XVIII, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- İBNÜ'L-ESÎR**, Ebü'l-Hasan İzzüddîn Ali b. Muhammed (ö.630/1232), *el-Kâmil fi't-Târîh*, I-XIII, Dâru Sadr, Beyrut, 1965.
-, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, I-V, thk. Ali Muhammed Muavviz, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Riyad, ts.
- KANDEMİR**, M. Yaşar, 'Ebû Mûsâ el-Eş'arî', *DİA*, X, 190, İstanbul, 1997.
-, 'Büdeyl b. Verkâ', *DİA*, VI, 482-483, İstanbul, 1992.
- KAPAR**, Mehmet Ali, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İlim Yayınları, İstanbul, 1987.
-, 'Hevâzin' *DİA*, XVII, 276-277, İstanbul, 1998.
- KASTALLÂNÎ**, Ahmed b. Muhammed (ö.923/1517), *el-Mevâhibü'l-Ledünniye*, thk. Fakir Yûsuf b. İsmail, Beyrut, ts.
- KAZANCI**, A. Lütfi, 'Akrâ' b. Hâbis', *DİA*, II, 285, İstanbul, 1989.
- KETTÂNÎ**, Muhammed Abdülhay, *Hz. Peygamber'in Yönetimi*, I-III, terc. Ahmet Özel, İstanbul, 1991.
- KÖKSAL**, M. Âsım, *İslâm Tarihi*, I-X, Şâmil Yayınları, İstanbul, 1981.
- el-KURTUBÎ**, Muhammed b. Ahmed Ebû Abdillâh (ö. 671/1220), *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XVIII, terc. M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, İstanbul, 1999.
- KÜÇÜKAŞCI**, Mustafa Sabri, 'Mâlik b. Avf', *DİA*, XXVII, 504-505, Ankara, 2003.
- LİNGS**, Martin, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, terc. Nazife Şişman, İstanbul, 1991.
- el-MÂĞLUS**, Sami b. Abdullah, *Siyer Atlası*, thk. Muhammed Emin Yıldırım, İstanbul, 2010.
- MAHMUD ŞÂKİR**, *Hz. Adem'den Bugüne İslâm Tarihi*, I-VIII, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2004.

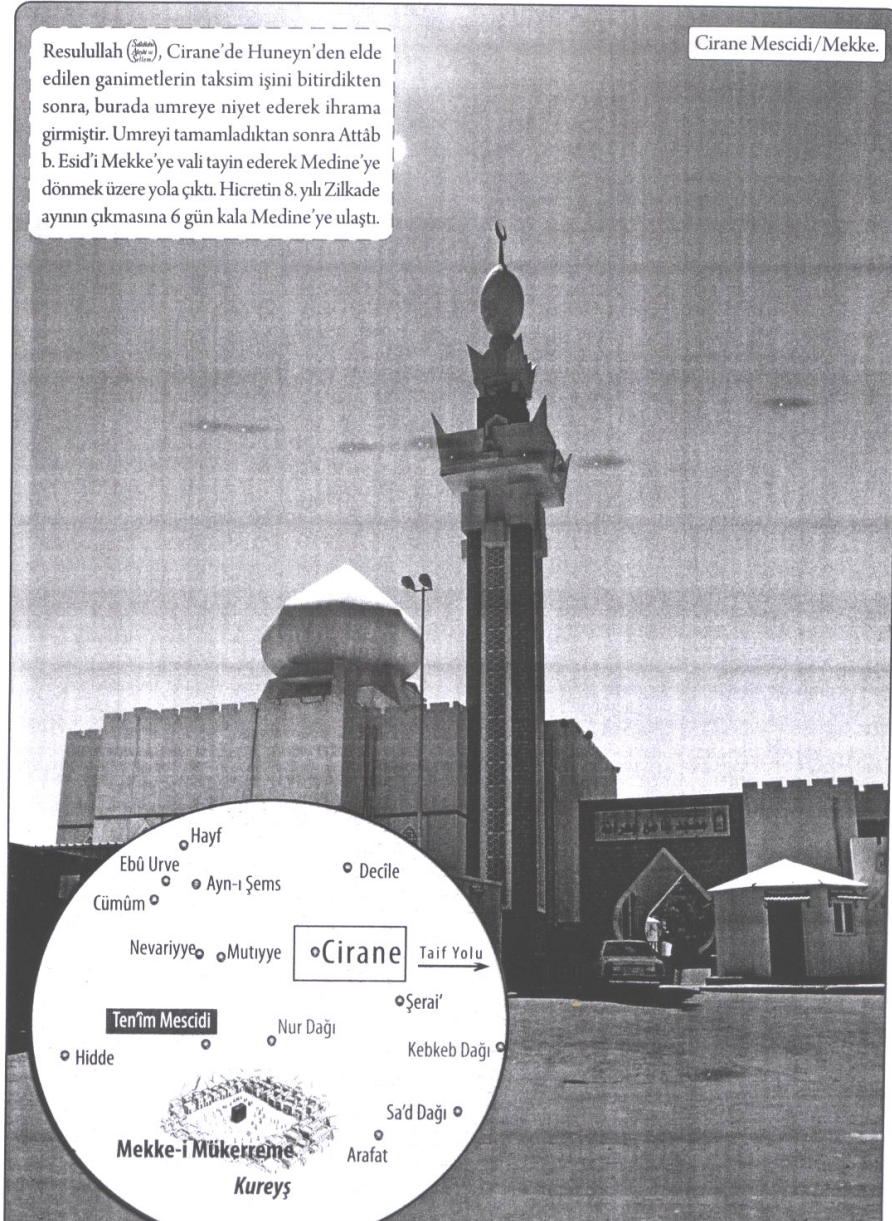
- el-MAKRİZÎ**, Takiyüddîn Ahmed b. Ali (ö.845/1442), *İmtâü'l-Esmâ*, I-IV, thk. Muhammed Abdülhamîd en-Nümeysî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999.
- MEVDÛDÎ**, Seyyid Ebû'l-Âlâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, I-III, terc. Ahmet Asrar, Pınar Yayınları, İstanbul, 1992.
- MÜBÂREKFÛRÎ**, Safiyyu'r-Rahmân, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, el-Câmiatu es-Selefiyye el-Hindi, Dâru İbn Kesîr, Dimaşk-Beyrut, ts.
- MUHAMMED HAMİDULLAH** (ö.1423/2002), *İslâm Peygamberi*, I-II, terc. Salih Tuğ, İrfan Yayınları, İstanbul, 1980.
-, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, terc. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, 2002.
-, "Huneyn Gazvesi" *DİA*, XVIII, 376-377, İstanbul, 1998.
- MÜSLİM**, Ebû'l Hüseyin b. el-Haccâc el-Kuşeyri en-Nisaburî (ö.261/875), *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Beyrut-Lübân, ts.
- ÖNKAL**, Ahmet, "Ci'râne" *DİA*, VIII, 25, İstanbul, 1993.
-, "Cüreş", *DİA*, VIII, 137, İstanbul, 1993.
-, "Kays Aylân", *DİA*, XXV, 91, Ankara, 2002.
- REŞİD**, Abdullah, *İslâm'da Ordu ve Komutan*, terc. Enver Günenç Seraceddin Emre, İstanbul, 1992.
- SARICIK**, Murat, "Ebû Mahzûre", *DİA*, X, 179-180, İstanbul, 1994.
- SARIÇAM**, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2001.
-, "Hakîm b. Hizâm", *DİA*, XV, 187, İstanbul, 1997.
-, "Mahreme b. Nevfel", *DİA*, XXVII, 389-390, Ankara, 2003.
-, "Müzeyne", *DİA*, XXXII, 250-251, İstanbul, 2006.
- SAVRAN**, Ahmet, "Düreyd b. Simme", *DİA*, X, 30, İstanbul, 1994.
- SEZİKLİ**, Ahmet, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara, 1994.

- SIRMA**, İhsan Süreyya, *İslâmi Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad*, İstanbul, ts.
- eş-ŞÂMÎ**, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî (ö.942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, I-XII, nşr. Mustafa Abdülhamîd el-Cezâr, Kahire, ts.
- et-TABERÎ**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö.310/922), *Târîhu't-Taberî*, I-IX, thk. Muhammed Ebû Fadl İbrâhim, Dârü'l-Meârif, Mısır, ts.
-, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, I-XXX, thk. Mustafa Babü'l-Halebî, Mısır, 1954.
- TOPALOĞLU**, Nuri, "Ebû Âmir el-Eş'ari" *DİA*, X, 94, İstanbul, 1994.
- el-VÂKIDÎ**, Muhammed b. Ömer (ö.207/822), *Kitâbu'l-Meğâzî*, I-III, thk. Marsden Jones, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, ts.
- el-YA'KÛBÎ**, Ahmed b. İshâk b. Ca'fer (ö.294/897), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, I-II, nşr. Muhammed Ali Baydun, Beyrut, 2002.
- YÂKÛT EL-HAMEVÎ**, Şihâbüddîn Ebû Abdillâh (ö.626/1229), *Mu'cemu'l-Büldân*, I-X, Beyrut, ts.
- ez-ZEHEBÎ**, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed (ö.748/1348), *Târîhu'l-İslâm ve't-Tabakâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, thk. Muhammed Mahmud Hamrân, Dârü'l-Kütübi'l-İslâmiyye, Beyrut, ts.
- ez-ZEMAŞERÎ**, Cârullah Mahmud b. Ömer (ö.538/1144), *el-Keşşâf*, I-V, Riyad, 1998.

EKLER

Kaynak: el-Mâğlûs, Sami b. Abdullah, *Siyer Atlası*, thk. Muhammed Emin Yıldırım, İstanbul, 2010.